Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Narva kolledž
Õppekava „Koolieelse lasteasutuse õpetaja mitmekeelses õppekeskkonnas“

Jane Kuus

ÕPETAJATE VALMISOLEK KASUTADA ÕUESÕPPE ÕPPERADA SÕIMERÜHMA LASTEGA PÕLVAMAA NÄITEL

Bakalaureusetöö

Juhendaja Lehte Tuuling

Narva 2023

Kinnitus

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandus allikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Jane Kuus
/digitaalselt allkirjastatud/

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Jane Kuus,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose **„Õpetajate valmisolek kasutada õuesõppe õpperada sõimerühma lastega Põlvamaa näitel“**, mille juhendaja on Lehte Tuuling, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks TartuÜlikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commonsi litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Jane Kuus
14.05.2023

TEACHERS READINESS TO USE OUTDOOR EDUCATION LEARNING TRAILAMONG NURSERY GROUP CHILDREN AS AN EXAMPLE OF PÕLVAMAA. Summary

Outdoor education allows to bring together both theoretical, conceptual and practical knowledge acquisition. Research papers have previously revealed that teachers' attitude towards outdoor learning is positive, while there is a need for materials to support learning as well as better equipped learningtrails.

The goals of the research were to find out how much nursery group teachers in Põlva county know about outdoor learning concept, the role of the learning trail in the implementation of learning and educational activities, as well as their attitude towards the necessity of the learning trail in working with children of nursery age. Research also includes preparing a study folder for the Mooste kindergarten „Tammetõru“ nursery group to visit the learning trail.
In composing the research, author used a quantitative research method and a questionnaire as a data collection method - questions based on open-ended, multiple-choice and Likert scales. There are a total of 6 kindergartens in Põlva county, with a total of 16 teachers. The survey was sent to 16 teachers to answer, of which 14 were returned.

The research revealed that outdoor learning is considered an important and healthy learning method that supports learning activities. The nature of the learning trail was also emphasized, but it was found that the lack of study materials does not hinder the learning trail. Teachers considered outdoor learning and teaching on the learning trails important, but at the same timelearning trails are rarely used for outdoor learning (once a week). Teachers noted that learning trails are too far from the kindergarten which most hinders the use of outdoor learning. They also noted the opportunity for the child to discover, explore and experiment on the trail as an encouraging factor. The proximity of the kindergarten to the learning trail also promotes outdoor learning.

One of the goals of the paper was to prepare supporting educational material for nursery school teachers based on the learning trail of Mooste kindergarten „Tammetõru“. Material

consists of observation and activity points on the learning trail and is aimed for children aged 1.5 - 3.5 years. In order to be able to evaluate the suitability and quality of the study folder as an auxiliary materialfor teachers, author sent an e-mail containing the materials to three experts. Three experts participated in the assessment, one of whom withdrew and two submitted an evaluation. Based on experts' evaluations, author made changes in the educational material.

According to the author, it is possible to increase the popularity of outdoor education based on research resultsand technically create more opportunities for conducting outdoor education, which includes organizing it on learning trails. Teachers did not see the lack of study material as an obstacle, but it can be improved by creating additional programs or study materials.

SISUKORD

SISSEJUHATUS 7
1. ÕUESÕPPE RAKENDAMINE SÕIMERÜHMAS KASUTADES ÕPPERADA 9
1.1 Õuesõppe mõiste ja selle kasutamise tähtsus 9
1.2 Õuesõppe mõju lapse tervisele 10
1.3 Sõimerühma laste loodusõpetus 12
1.4 Õpperaja loomise ja kasutamise põhimõtted sõimerühma õppe- ja kasvatustegevuses 14
1.5 Õpetaja teadlikkus õuesõppe korraldamisel 15
2. UURIMISTÖÖ METOODIKA 17
2.1. Uurimistöö eesmärk 17
2.2 Metoodika valik ja kirjeldus 17
2.3 Valimi kirjeldus 19
2.4 Uurimisprotseduuri kirjeldus 22
3. UURIMISTULEMUSED 24
3.1 Õuesõppe kasutamise tähtsus 24
3.2 Õpperada sõimerühma õppe- ja kasvatustegevuses 26
3.3 Ekspertide hinnangud Mooste Lasteaed Tammetõru sõimerühmale koostatud õppematerjalidele ja nende täiendamiseks 32
3.4 Arutelu ja järeldused 34
KOKKUVÕTE 38
KASUTATUD KIRJANDUS 40
LISAD 44
Lisa 1. Küsimustik sõimerühma õpetajatele 44
Lisa 2. Küsimustik ekspertidele 50
Lisa 3. Metoodiline õuesõppe õpimapp: „Looduse avastamine õpperajal.” 79

SISSEJUHATUS

Johannes Käis on öelnud: *"Looduse tundmine ja tema elu mõistmine on loodusearmastuse eeltingimus, sest armastada võime ainult seda, mis meile tuttav ja meie vaimule ligidal seisab. Kodukoha loodus on kõige tähtsam kodu- ja kodumaa-armastuse allikas."* (viidatud Eisen, 1996, lk 160)

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava eeldab, et õpikeskkond ergutab õppimist, tugevdab laste füüsilist, sotsiaalset, emotsionaalset ja eetilist heaoluseisundit ning stimuleerib arengut. Õppe- ja kasvatustegevuse seostamine kodukoha inimeste, looduse ja asutustega ning objektiga võiks toimuda loomulikus keskkonnas (KELA RÕK, 2008). Õuesõpe Mikk Sarve määratluse kohaselt on õppimine ehedas looduskeskkonnas vahetu kogemise, ise tegemise ja kogetu teistele vahendamisega (Sarv, 2008). Heaks võimaluseks õuesõppe sihipärasel rakendamisel on õpperaja kasutamine. Hästitoimiv õpperada eeldab õpetajapoolset planeerimist ja vajalike õppematerjalide olemasolu.

Annemari Vaniko (2020) ja Merle Sihi (2021) bakalaureusetöödest selgus, et õpetajad sooviksid saada rohkem abistavaid õppematerjale ning koolitusi, et paremini osata õuesõpet sõimerühmas läbi viia ja ideid leida. Sihi (2021) uurimuse tulemused näitasid, et õpetajad suhtuvad õpperaja kasutamisse positiivselt, aga käivad lastega õpperajal ikkagi ainult 2-4 korda õppeaasta jooksul.

Ülaltoodust tulenevalt on töö uurimisprobleemiks õpperadade harv kasutamine õuesõppe eesmärgil kui ka õppematerjalide vähesus õuesõppe läbiviimiseks õpperadadel. Uurimistöö eesmärkideks on:

1. Välja selgitada Põlva maakonnas sõimerühmade õpetajate arusaam õuesõppest ning õpperaja rollist õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimisel töös sõimeealiste lastega.
2. Koostada õpimapp Mooste Lasteaed Tammetõru sõimerühmale õpperaja külastamiseks.

Lõputöö eesmärkide saavutamiseks otsib töö autor vastuseid järgnevatele uurimisküsimustele:

- Milline on Põlva linna ja maakonna sõimerühma õpetajate arusaam õuesõppest ja selle kasutamisest sõimerühmas?
- Kuidas suhtuvad Põlva linna ja maakonna sõimerühmade õpetajad õpperaja kasutamise võimalustesse ja vajalikkusesse õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimisel?
- Kui sageli ja millistel eesmärkidel kasutavad Põlva linna ja maakonna sõimerühma õpetajad õpperadu?
- Millised tegurid soodustavad või takistavad Põlva linna ja maakonna õpetajate hinnangul õuesõppe kasutamist õpperajal sõimerühma lastega?

Käesolev töö koosneb kolmest osast. Esimeses osas annab autor teoreetilise ülevaate õuesõppe rakendamisest sõimerühmas. Teises osas annab ülevaate uurimistöö metoodikast, mis hõlmab endas uurimistöö eesmärki, metoodika valikut ja kirjeldust, valimi kirjeldust ja uurimisprotseduuri kirjeldust. Kolmandas osas keskendub autor uurimistulemuste analüüsimisele, selgitades välja õuesõppe ja õpperaja kasutamise tähtsuse sõimerühma õppe- ja kasvatustegevuses. Samuti sisaldab töö kolmas osa uurimistulemuste arutelu ja tehtavaid järeldusi, sh ekspertide hinnanguid/ettepanekuid õpimapi täiendamiseks. Lisaks moodustavad töös eraldisseisva osa lisad, mis sisaldavad uurimisküsimustiku, õppematerjale õpetajatele, aga ka küsimustikku ekspertidele.

1. ÕUESÕPPE RAKENDAMINE SÕIMERÜHMAS KASUTADES ÕPPERADA

1.1 Õuesõppe mõiste ja selle kasutamise tähtsus

David Sobel on öelnud: *„Kui me tahame, et meie lapsed õitseksid ning saaksid iseseisvaks, peame neil laskma armastada maailma enne kui palume neil seda päästa.“* On väga tähtis tutvustada looduspõhist õpet varasest east ning viia lapsed õue õppima elus ja eluta loodust tundma. (Lee & Bailie, 2019) Sise- ja õuesõpe peavad pakkuma lastele erinevas ulatuses avatud võimalusi, mis rikastavad ja elavdavad laste suhtlust, mängu ja õppimist (Solly, 2015, lk 63). Sise- ja õuesõpet peab käsitlema kui ühtset õppekeskkonda, mis on omavahel seotud ja lõimitud (Bilton, 2002, xii). Õuesõpe muutub praktikas tähtsaks teoreetiliseks vahendiks, mis võib viia ellu õppekavas sõnastatud eesmärgid. Klassiruumis ega toakeskkonnas pole võimalik luua olukordi, mida pakub õuesõppe õpikeskkond. Õuesõpe võimaldab viia kokku nii teoreetilise, kontseptuaalse kui ka praktilise teadmiste omandamise. (Dahlgren & Szczepanski, 2006, lk 27)

Mikk Sarv (2008, viidatud Tuuling, 2013, lk 101-103 kaudu) on välja toonud õuesõppe positiivseid tunnusjooni. Kõikides õuesõppe vormides on oluline koht vahetul kogemisel:

- Õuesõppes on oluline vahetu kogemine;
- õuesõppes toimub aktiivne õppimine ruumist väljas;
- õuesõpe on looduslik õppimine;
- õuesõpe avardab silmaringi ning tekitab uusi huvisid;
- õues õppimist saab hästi integreerida;
- õuesõpe annab rohkem ruumi grupitöödeks;
- õpetajal on õuesõpet läbi viies suurem vabadus;
- õuesõpe annab õppijale parema võimaluse keskenduda;
- õppimis- ja meeldejätmisvõime paraneb õues õppides;
- õues õppides väheneb stress ja vägivald;
- õues õppimise juures vähenevad haigused ja puudumised koolist. (Tuuling, 2013, lk 101-103)

Õu on terviklik õppekeskkond, mis rahuldab lapse kognitiivseid, emotsionaalseid, sotsiaalseid ja füüsilisi vajadusi (Bilton, 2002, lk ix). Last arendab igakülgselt õues tegutsemine. Ta vaatleb, uurib, mõtleb, katsetab, analüüsib ja jõuab järeldustele. Kõik meeled tegutsevad aktiivselt, arenevad lapse kehalised võimed ning tervis saab tugevamaks. Täiskasvanu ülesandeks on luua tingimused ning toetada lapse vaatlusvõime arengut, õpetada märkama ja tajuma. (Tuuling, 2013, lk 98)

Lapsi õpetades on esmatähtis arvestada nende isikupäraste huvide ja võimetega ning kasutada tuleb eakohaseid huvi äratavaid õpivõtteid. Kõikide õpitegevuste juures tuleb ära kasutada laste loomupärast uudishimu, tegutsemislusti ning mängulisust. Lastele tuleb vahendada oskusi ning teadmisi, mis aitavad neil ümbritsevas maailmas toime tulla. Õpetaja roll on teadmiste esitamise asemel pakkuda kogemusi ning kavandada ja viia läbi mitmekesiseid tegevusi, nii et laps saaks ise aktiivselt õppida, ise teadmisteni jõuda. Õpetaja suunab märkama, pakub kogemise võimalusi, juhib ning toetab mõtlemist. Tegemise kaudu õppides mõistab laps õpitut paremini kui vaid kuulates või vaadates. (Timoštšuk, 2005, lk 185-186)

On oluline, et õppimine toimuks ka õues või vahetus looduskeskkonnas. Õuesõpe on vajalik selleks, et laps ei liiguks „kastist kasti“ ning õppimine toimuks ehedas, õppimist toetavas keskkonnas kõigi meeltega vahetult kogedes, oma kätega ise tehes ning kogetut teistele vahendades, edasi õpetades (Raadik, 2009, lk 5-8). Ruumis õppides kasutatakse peamiselt nägemis- ja kuulmismeelt, õues lisandub veel haistmis-, maitsmis-, kompimismeelt ning liikumise abil kogetu (Kaur, 2013, lk 46).

Looduskeskkond pakub hulganisti nägemismuljeid, lõhnu, liikumisi, helisid ning kujusid, köites lapse meeli moel, mida ükski teine keskkond ei suuda. See on keha kui ka erinevaid meeli hõlmav kogemus ja jääb seetõttu paremini meelde. (Dahlgren & Szczepanski, 2006, lk 29)

1.2 Õuesõppe mõju lapse tervisele

Brügge ja Szczepanski on öelnud: *„Loodus pakub teadmisi, tundeid ja vaimustust. Loodustunnetus muutub innustuseks ja võimaluseks areneda.“* Loodus on õpikeskkond, mis pakub erinevaid võimalusi. Õues õppimine tagab liikumist võimaldava õpikkeskkonna,

kus keha paneb tööle mõtte. Õuetegevused ja liikumine on kasulikud tervisele, liikumismeele arengule ning õppimisele, pole põhjust, mis takistaks õppimise viimist õue. Probleemiks on vaid õpetajate poolt õuesõppe metoodika omaksvõtmine (Brügge & Szczepanski, 2007, lk 27-28).

Õuesõpe aitab kujundada looduslähedast, tervislikku ning sportlikku eluviisi võimaldades seeläbi pääseda rutiinist ja väsitavast argipäevast aktiveerides meeli ja parandades tervist (Vihman, 2016, lk 10). Õues mängides saavad lapsed kasu päikese valgusest ja värskest õhust, mis aitab kaasa luude arengule, tugevamale immuunsüsteemile ja kehalisele aktiivsusele. Vältimaks laste rasvumise ja ülekaalulisuse probleemi, on oluline juba varajases eas olla füüsiliselt aktiivne. (Bento & Dias, 2007)

Ernesaks leiab, et värske õhk avaldab organismile soodsat mõju, seetõttu peab juba varasest lapsepõlvest lastega palju väljas viibima ja seda igasuguse ilmaga (v.a pakane, väga tugev tuul ja vihmasadu). Eelkooliealised lapsed peaksid väljas viibima sügisest suveni vähemalt kolm kuni neli tundi päevas. Suvine tegevus tuleks kogu päeva jooksul läbi viia õues. (Ernesaks, 1964, lk 11, 215) Lapse kokkupuude loodusega varasest east alates on talle elamuste allikaks, millest peavad osa saama tema kõik meeled. Lapse päevakavas peaks olema tagatud küllaldane õuesolekuaeg, alles seejärel tuleks planeerida tubaseid tegevusi. (Torm, 2005, lk 93)

Õuesõppe mõju ja olulisuse kohta lapse arengu seisukohalt selgub, et lapsed ja õpetajad, kes viibivad õppetööd läbi rohkem õues, on tervemad, tähelepanelikumad, tasakaalukamad ja rahumeelsemad. Neil on vähem külmetushaigusi ning nende tugevama immuunsüsteemi tõttu haigestuvad nad oluliselt harvemini viirusnakkushaigustesse. Rootsis läbi viidud uurimuste põhjal on välja toodud, et õues õppijatel on vähem stressi, vägivallaprobleeme, negatiivset enesehinnangut. Kehtivad koolieelse lasteasutuse, põhikooli ja gümnaasiumi õppekavad rõhutavad kõik erinevate keskkondade kasutamist õppetegevuse läbiviimisel ja õppija aktiivsust. Õues õppimine on aktiivne õppimise viis ning leiab aset väga erinevates keskkondades. (Tuuling, 2013, lk 98)

Skandinaaviast pärit uuringud näitavad (Fjortoft 2001; Fjortoft 2004), et lapsed, kes mängivad paindlikel ja looduslikel maastikel tunduvad olevat tervemad; paranenud on nende motoorne võimekus, tasakaal ja koordinatsioon. Fjortoft ja Sageie (2000) toovad

välja, et loodusmaastikul on omadusi, mis vastavad laste vajadustele mitmekesiste ning stimuleerivate mängukeskkondade järele: lapsi jälgides leidsid nad, et erinevad aastaajad ja erinevad maastikud mõjutavad laste mängu. Näiteks liiguti metsas ja roniti kivisel maastikul, avatud alasid kasutati jooksmiseks ja tagaajamismängudeks. Fjortoft ja Sageie (2000) jõudsid järeldusele, et looduslik keskkond on kasulik, sest loodusmaastikel mängivatel lastel on paremad motoorsed oskused kui lastel, kes mängivad tavalistel mängualadel. (Maynard & Waters, 2007)

Õues õppimine on:

- Füüsise parandamine;
- liikumisharjumuste kujundamine;
- stressi ja kurnatuse ära hoidmine;
- motoorika parandamine;
- käitumise, tunnetamise, keskendumisvõime parandamine mängulisuse kaudu;
- loodusest lahus olevad süda ja hing võivad muuta inimese kalgiks ja ükskõikseks kujundades lugupidamatuse kõige elava (ka üksteise) vastu (Vihman, 2016, lk 10).

1.3 Sõimerühma laste loodusõpetus

Loodus, aastaajast olenemata, on eelkooliealise lapse kõige õpetlikum klassiruum. Looduses nähtut-kogetut saab hiljem joonistada, voolida, kirjeldada, kujutleda ning matkida. Loodust saab pildistada ja filmida. Laps ja loodus – need mõisted on lahutamatud. Elav loodus kipub tänapäeva lapsest üha kaugemale jääma, sest maa-asulad linnastuvad, metsad nihkuvad eemale, sood ning rabad kaugenevad. Rootsis läbi viidud uurimuste põhjal siiski kogub õuesõpe üha enam pooldajaid ka linna lasteaedades. Kõige paremini saab aru ja asja selgeks siis, kui saab ise silmaga näha, käega katsuda, kõrvaga kuulda, suuga maitsta. (Niiberg & Linnas, 2007, lk 50)

2 – 3aastaselt on oluline koostegevus täiskasvanuga. Selles vanuses lapsega suhtlemine õnnestub valdavalt lapse ja täiskasvanu ühistegevuse kaudu (Hallap & Padrik, 2008, lk 20). Lasteaiaealine laps tunneb huvi kõige vastu, mis teda ümbritseb. Mida väiksem on laps, seda lühemat aega suudab ta keskendunult ühe asjaga tegeleda. Tahtelise tähelepanu suunamiseks peab õpetaja mõtlema, kuidas virgutada laste huvi. Lapsi huvitab enim see,

mis on nende igapäevaeluga seotud ja see, mida nad saavad soovi korral ise näha ja uurida. (Timoštšuk, 2005, lk 187-188)

Väliskeskkond ja selle osad (nt oksad, kivid, lilled, vesi) pakuvad ainulaadset stiimulit köites laste tähelepanu ja huvi. Looduslikud materjalid on avatud materjalid, mis vastavad lapse kujutlusvõimele ja vajadustele. Taaskasutamisele ja looduslikele materjalidele uue tähenduse leidmine arendab lapsel mõtlemise, loovuse ja probleemide lahendamisega seotud oskusi. (Bento & Dias, 2017)

Laps avastab maailma alguses vaatlemise ja hiljem kogemise teel. Õppimise alusoskus on vaatlemine, mis tagab õpioskuste arengu koolieas. Väikelaps peab saama kasutada kõiki meeli – nägemist, kuulmist, kompimist, maitsmist ning haistmist. Õue keskkond pakub palju erinevaid aistinguid, mis stimuleerivad tervet keha – ruumis sees ei tunne nii palju lõhnu kui väljas. Lapsed õpivad läbi oma meelte, liikumise ning erinevate aistingute kogemise. Nad õpivad millegi kohta katsudes, tunnetades, vaadates, nuusutades, kuuldes – see kõik mõjutab neid emotsionaalselt. (Tovey, 2007)

Lastele jäävad kõige paremini meelde asjad, mida nad on ise läbi kogenud (Nabors et al, 2009). Nad uurivad, vaatlevad, katsetavad, tahavad avastada ning teada saada, hankides infot oma kogemuse ja aktiivse tegutsemise kaudu. Tänapäevaste õpiteooriate järgi õpivad lapsed kõige tõhusamalt just igapäevastes olukordades ja eriti siis, kui õpitav on neile tähtis. Õppimisele aitavad kaasa lapse enda aktiivsus, tegusus, elamuslikkus ning mäng. Õppimine põhineb lapse vahetutel kogemustel. Lapse huvi tekitamiseks on vaja tugevaid, silmatorkavaid stiimuleid näiteks eredavärvilisi, ebatavalisi, ootamatuid esemeid ja helisid ning nende omadusi. Uute oskuste omandamisel on lapse jaoks oluline vahetu, korduv ja aktiivne tegutsemine. Mida väiksem on laps, seda vähem tugineb ta tegutsedes õpetusele ning seda rohkem peab ta ise katsetama ja harjutama. Kaheaastane õpib ümbritsevat jälgides ja matkides nii teisi lapsi kui ka täiskasvanuid. (Marats & Männamaa, 2009, lk 5-11)

Õppimise väljaspool siseruumi teeb põnevamaks suurem vabadus ning loovus, orienteerumine, avastamisrõõm, liikumine ja seega tervislik eluviis (Vihman, 2016, lk 10). Toas ja õues vaheldumisi õppides saab ühitada teooria ja praktika, õppimine on vaheldusrikkam ja juurdunud teadmisi omandatakse sügavamalt. Õpilased saavad näidata

oma oskusi ja teadmisi erinevas keskkonnas. Tänu mitmekülgsemale õpi- ja mängukeskkonnale suurenevad motiveeritus, ühtsus- ja heaolutunne, paranevad tervis ja terviknägemus. (Westerlund, 2013, lk 43)

1.4 Õpperaja loomise ja kasutamise põhimõtted sõimerühma õppe- ja kasvatustegevuses

Lasteaias on üheks oluliseks eesmärgiks tekitada lastes huvi kodukoha ja selle looduse vastu. Sellepärast on oluline viia lapsi rohkem välja ning soovitavalt samadesse paikadesse. (Kukk, 2010, lk 23) Õuekeskkond on siseruumi laiendus. See peaks olema õpikeskkond, mis on sama hoolikalt planeeritud kui tubased tegevuskeskused/õpinurgad, et toetada sotsiaalsete ja kognitiivsete oskuste arengut ning teadmiste täiustumist. (Tuuling, 2013, lk 113) Looduses peab olema midagi, mis äratab lapses huvi ja osalemistahet. Selleks, et mäng ja õppimine toimuks, on vaja leida midagi huvipakkuvat kui ka andma aega segamatult oma mänge mängida ning avastusretki teha. (Grahn, 2009, lk 69-70)

Looduse õpperada on õppekasvatustöös hea vahend. Kõike, mida õpperajal nähakse, vaadeldakse, võrreldakse, tajutakse ja kogetakse, saab kasutada kõikides õppetegevustes. (Sarap, 2010, lk 20) Õpperajad on olulised nii lähiümbruses kui ka kaugemal (Norman, lk 14). Need võib kavandada kõikjale (Eilart, 1986, lk 7), isegi lasteaia õuealale (Timoštšuk, 2005, lk 24). Õpperaja loodus ei pea traditsiooniliselt ilus olema, vaid peab võimaldama huvi tärkamist ning ilu avastamist. Õpperajad on kindla pikkusega, märgistatud, ettekavandatud vaatluspunktidega ning kättesaadava informatsiooniga varustatud liikumisteed ja rajad. Rajalt saadavad teadmised toetuvad antud piirkonna kõige tavalisemale loodusele, tema olemusele ja kooslusele. (Eilart, 1986, lk 14-15) Laps saab erinevatel aegadel vaadelda ja uurida talle tuttavaid loodusobjekte arendades vaatlus- ja võrdlusoskust. (Norman, 2005, lk 14) Erinevate nähtuste leidmine looduses, nende uurimine ja imetlemine on moodus, mille abil lapsed õpivad nimetama objekte ning nende kuju ja omadusi (Vienola, 2003, lk 12).

Õpperajad võimaldavad lastel omandada teadmisi mängulisel ja huvipakkuval viisil. Õpperajal tehtavad tegevused aitavad lapsel arendada mälu, motoorseid, kirjutamise ja joonistamise oskusi. Selle asemel, et meelde jätta fakte raamatutest, saavad lapsed avastada ja teadmisi omandada kasutades oma meeli. Uurimisel põhinevad tegevused aitavad lapsel

kinnistada teoreetilisi teadmisi. Sensoorsed tegevused, nagu nägemine ja kuulmine, tugevdavad vaatlusoskust noortel lastel. Motoorsed oskused arenevad kui korjata maast lehti, murda oksi pooleks, kaevata mudas või kõndida kivide peal tasakaalu hoides. Samuti on kaasatud ka teised oskused nt meeskonnatöö, enesekindlus ja osavus. (Lee & Bailie, 2019)

Õppekäik rikastab laste teadmisi ja avardab silmaringi, õpetab neid looduses liikuma ja vaatlema ümbrust, millele muidu tähelepanu ei pööraks. Lastes kasvab füüsiline vastupidavus ja tahtejõud ning suureneb side laste ja õpetaja vahel. (Toom, 1998, lk 56) Õppekäigu kavandamisel looduses ja lasteaia lähiümbruses tuleks silmas pidada järgmist:

- Teekonna vaheldusrikkust ja väljakutseid esitavust.
- Laste kaasamist teekonna kavandamisse.
- Mitme raja olemasolu sihtpunkti jõudmiseks, valmisolek ootamatuteks.
- Retke kujundatus „tõeliseks ekspeditsiooniks".
- Ilmastikuga arvestamist ja sobivat riietust. (Tuuling, 2018, lk 129-131)

Lapsi ei saa jätta ainult kuulajate ja vaatlejate rolli, vaid neile on vaja anda jõukohased ülesanded ning organiseerida nende tegevust, et ära hoida igavlemist ja sellega kaasnevaid korraprobleeme. Oluline on meeles pidada, et korraga on parem tutvustada vähem objekte, kuid teha seda süvenedes ja põhjalikult. (Toom, 1998, lk 57-58) Looduskeskkonnaga tutvumisel võib kasutada erinevaid mängu meetodeid – otsimismängu, mälumängu, mõistatamismängu, binokliga ümbrust uurida, jälgida tuulekiirust ja -suunda, mõõta sademete hulka, joonistada, maalida, meisterdada, kuulata ja salvestada (Vienola, J., lk 16; Norman, 2005, lk 14). Looduses mängimiseks saab kohandada peaaegu kõiki toas mängitavaid mänge (Vienola, 2003, lk 17).

1.5 Õpetaja teadlikkus õuesõppe korraldamisel

Humberstone'i ja Stan'i uuringust selgub, et on vaja uurida õuesõppe protsessi, õpetajate suhtumist ja lähenemisnurki ning kuidas see mõjutab õpilaste õppimist ja heaolu. Ka käitumuslik ja kultuuriline faktor võivad mõjutada õpetajate tegutsemist õuesõppes. Õpetajate professionaalsest arengust lähtuvalt on uuringute tegemine oluline, sest õpetajate areng võimaldab õpilastel rohkem positiivset õuesõppe kogemust saada. (Humberstone & Stan, 2011) Higgins'i ja Loynes'i kolme etapi mudelis on öeldud, et õuesõpe koosneb

kolmest alast: õuesõppe tegevusest kui õppeprotsessist, keskkonnaalastest teadmistest ja lapse isiklikust ning sotsiaalsest arengust (Higgins & Nicol, 2002).

Õuesõpet saab korraldada erinevates keskkondades – kooliõues, pargis, aias, linnakeskkonnas (tööstusmaastikes ja kultuuriajaloolises keskkonnas), talus. Lisaks eelnevale on õuesõpe võimalik jalutuskäikudel linnas, loomaaias või looduskaitsealadel. Need kohad on seotud kogemuste omandamisega keskkonnas, kus õpetaja eesmärk on luua võimalus tegelikkusega kokku puutuda ning selles aktiivselt osaleda. (Dahlgren & Szczepanski, 2006, lk 30-31)

Õpetaja ülesanne on lapse emotsionaalse intelligentsuse arendamine ning selle kaudu väärtushinnangute ja suhtumiste kujundamine, mitte ainult teoreetiliste teadmiste andmine, mis jäävad kaugeks tegelikust elust (Raadik, 2010, lk 9). Teadmiste esitamise asemel peaks lastele pakkuma kogemusi, kavandama mitmekesiseid tegevusi ning neid läbi viima sedasi, et laps saaks iseseisvalt ning aktiivselt õppida, ise teadmisteni jõuda (Timoštšuk, 2005, lk 8). Õpetaja isiksus tervikuna on lastele eeskujuks, sest ta saab edasi anda vaid neid väärtusi, mis on temas endas olemas (Tammik et al., 2018, lk 74-75).

Kodukoha loodust või loomade ja taimede erinevaid elupaiku on kõige parem tundma õppida looduses viibides. Selleks tuleb korraldada õppekäik. Teadmiste omandamise kui ka laste motiveerimise seisukohalt on otstarbekas õppekäike kavandada nii, et lapsed saaksid aktiivselt ise tegutsedes loodust uurida ja tähelepanekutest järeldusi teha. Lisaks loodusobjektide kirjeldamisele ja äratundmisele võib õppekäikudel püstitada mitmekesisemaid eesmärke. (Timoštšuk, 2005, lk 196)

Õppekäigud ja matkad looduses on olulised meetodid loodusliku keskkonnaga tutvumiseks. Selle käigus saavad lapsed vaadelda erinevaid loodusobjekte ning kogeda neid vahetult aistingute kaudu. Loodust armastama õppimiseks peaksid õppekäigud olema laste jaoks lõbusad, imetlust ja uudishimu äratavad. Soovitatav on lähiümbrusest välja valida kindel koht, et lapsed saaksid sama loodust erinevatel aastaaegadel ja erineva ilmaga vaadelda. (Tuuling, 2018, lk 129-131)

2. UURIMISTÖÖ METOODIKA

2.1. Uurimistöö eesmärk

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava rõhutab lasteaia õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja läbiviimisel mitmekesise õpikeskkonna kasutamist ja kodukoha eripäradest lähtumist. Varasemad uuringud on näidanud, et õpetajad kasutavad õuesõpet, sealhulgas õpperadade külastamist vähe (Tuuling jt, 2015; Siht, 2021) ja tunnevad puudust toetavatest materjalidest (Vaniko, 2020; Siht, 2021).

Sellest tulenevalt on bakalaureusetöö eesmärgiks:

1. Välja selgitada Põlva maakonnas sõimerühmade õpetajate arusaam õuesõppest ning õpperaja rollist õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimisel töös sõimeealiste lastega.
2. Koostada õpimapp Mooste Lasteaed Tammetõru sõimerühmale õpperaja külastamiseks.

Lõputöö eesmärkide saavutamiseks otsib töö autor vastuseid järgnevatele uurimisküsimustele:

- Milline on Põlva linna ja maakonna sõimerühma õpetajate arusaam õuesõppest ja selle kasutamisest sõimerühmas?
- Kuidas suhtuvad Põlva linna ja maakonna sõimerühmade õpetajad õpperaja kasutamise võimalustesse ja vajalikkusesse õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimisel?
- Kui sageli ja millistel eesmärkidel kasutavad Põlva linna ja maakonna sõimerühma õpetajad õpperadu?
- Millised tegurid soodustavad või takistavad Põlva linna ja maakonna õpetajate hinnangul õuesõppe kasutamist õpperajal sõimerühma lastega?

2.2 Metoodika valik ja kirjeldus

Antud uurimistöös kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit ja andmekogumismeetodina ankeetküsitlust, milles olid nii avatud (esitatakse küsimus ning jäetakse tühi koht vastuse kirjutamiseks), valikvastustega (nummerdatakse vastusevariandid, mille hulgas vastaja tähistab risti või ringiga kas ühe või mitu vastusevarianti vastavalt talle antud juhtnööridele) kui ka astmestikel ehk skaaladel põhinevad küsimused (esitatakse erineva

tugevusastmega väited, millest vastaja valib endale sobivaima). (Hirsjärvi et al., 2005, lk 185-187) Küsitlusuurimuste eeliseks peetakse seda, et uurimusega saab haarata palju inimesi ja esitada neile rohkelt küsimusi säästes uurija aega ja vaeva. Hoolikalt koostatud ankeedi abil saab andmeid kiiresti talletada ja arvuti abil analüüsida. Puudusena tuuakse välja, et andmed võivad olla pinnapealsed. (Hirsjärvi et al., 2005, lk 182)

Uurimisküsimustele vastuste saamise jaoks koostati Connect.ee keskkonnas poolstruktureeritud küsimustik, et välja selgitada Põlva linna ja maakonna sõimerühmade õpetajate arusaam õuesõppest ning õpperaja rollist õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimisel ja suhtumine õpperaja vajalikkusesse töös sõimeealiste lastega. Küsimustik koosnes 25 küsimusest, millest 16 olid valikvastustega, seitse avatud ja kaks Likerti skaalal põhinevat küsimust. Likerti skaala küsimused olid üles ehitatud selliselt, et väidete tugevus kasvas. Mõni valikvastusega küsimus oli üles ehitatud selliselt, et vastajal oli võimalik valida ka vastusevariant „muu“. Vastaja võis sinna lisada omale sobiva vastuse. Küsimustele vastamine oli anonüümne.

Kvantitatiivse uurimismeetodi alusel oli mingil viisil võimalik andmeid vaadelda ja mõõta või koguseliselt väljendada ehk kvantifitseerida. Tänu sellele sai koguda arvandmeid ja neid analüüsida. Uurimismeetodi kasutamise käigus saadud vastused teisendatakse arvudeks, mida saab statistiliselt analüüsida (Õunapuu, 2014, lk 54, lk 159). Töö autor kasutas andmete analüüsimiseks tabelarvutusprogrammi MS Excel. Andmeid töödeldi kasutades kirjeldavat statistikat. Uurimistulemuste illustreerimiseks kasutati lintdiagramme, mis võimaldavad anda selge ja kiire ülevaate ilmnenud üldtendentsidest ja suundumustest ning esitada arvamuste erinevusi.

Õpimapi koostamise protsessis kasutas autor õpperaja asukoha vaatlust eesmärgiga leida võimalikud sõimeealistele lastele sobivad tegevuspunktid ja tutvustatavad loodusobjektid maastikul. Kirjelduste loomisel kasutas autor sisuanalüüsi, töötades läbi pedagoogilist ja looduteaduslikku erialakirjandust ning varasemaid uurimistöid. Mooste Lasteaed Tammetõru sõimerühmale õpperaja külastamiseks koostatud õpimapi materjalide asjakohasuse ja sobivuse hindamiseks kasutas autor tegevusuuringut. Tegevusuuring on iseloomult koostöö ja kogukonna põhine ning võib haarata kogukonda laiemalt. (Löfström, 2011, lk 10) Tegevusuuringu läbiviimiseks kogus autor andmeid saates kolmele eksperdile

anonüümse küsimustiku. Ekspertidel tuli anda hinnang Likerti skaalal õppematerjali hindamiseks. Küsimustik koos õppematerjaliga saadeti ekspertidele e-kirjaga. Ekspertidest kaks andis hinnangu koostatud õppematerjalile, millele tuginedes tegi autor õppematerjalis korrektuurid. Ekspertidel oli hinnangu esitamiseks aega nädal aega.

2.3 Valimi kirjeldus

Töö koostamisel andmete saamiseks tuleb koguhulgast eraldada mingi väiksem objektide grupp. Uurimistöös kasutas autor tõenäosuslikku lihtsat juhuvalimit, kuivõrd kindlaksmääratud mahuga populatsioonist eraldati liikmed lihtsa juhusliku valiku teel. Kõigil liikmetel ehk sõimerühma õpetajatel oli võrdne võimalus uuringus osaleda, sest küsimustik saadeti kõigile vastamiseks (Õunapuu, 2014, lk 140). Autor saatis uuritavatele küsitluse, uurimaks nende arvamust õuesõppest ning õpperaja kasutamist sõimerühma lastega, õpperaja kasutamise sagedust ja tegureid, mis soodustavad või takistavad õpetajatel õuesõppe kasutamist. Põlva maakonnas on kokku kuus lasteaeda, millest kolm asub Põlva linnas ning teised kolm Põlva linnast väljapool. Põlva linna lasteaedades töötab kokku seitse sõimerühma õpetajat ning kolmes teises maakonna lasteaias töötab kokku üheksa sõimerühma õpetajat (kaks neist liitrühma õpetajat, kes vastuseid andes lähtusid sõimeealistest lastest). Kokku saadeti küsitlus vastamiseks 16-le õpetajale, millest tagastati 14 vastustega ankeeti (viis Põlva linna sõimerühma õpetajat ja üheksa Põlva maakonna sõimerühma õpetajat).

Vastanud 14-st sõimerühma õpetajast neli oli vanuses 31 – 40 aastat, kolm vanuses 41 – 50 aastat, viis vanuses 51 – 60 aastat ja kaks vanuses 61 – … aastat. Vanuses 21 – 30 aastat polnud ühtegi vastajat (joonis 1). Kokkuvõtvalt võib öelda, et Põlvamaal sõimerühmas töötavate õpetajate hulgas ei ole esindatud kõige noorem vanuserühm, 21 – 30aastased õpetajad, kõik teised vanuserühmad on esindatud enam-vähem võrdselt.

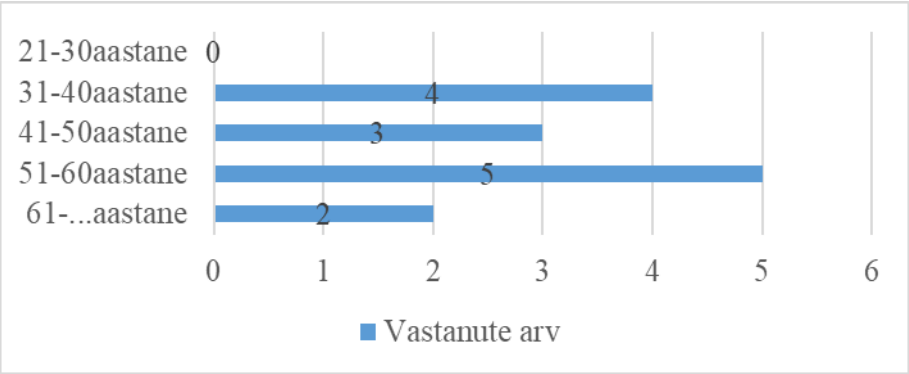

Joonis 1. Sõimerühma õpetajate vanus

Küsitluse vastustest selgus, et 14-st vastanud sõimerühma õpetajast kaks on töötanud 1 – 5 aastat, 6 – 10 aastat on töötanud kaks, 16 – 20 aastat kaks ja 31 – 35 aastat on töötanud samuti kaks vastanutest. Kolm õpetajat on töötanud 11 – 15 aastat ja kolm õpetajat rohkem kui 36 aastat. 21 – 30 aastase staažiga õpetajaid polnud vastajate hulgas ühtegi. Vastuste analüüsimisel selgus, et uuringus osalenud õpetajate hulgas oli erineva staažiga õpetajad (joonis 2), seega omavad nad erinevaid kogemusi seoses lasteaiaõpetajana töötamisega.

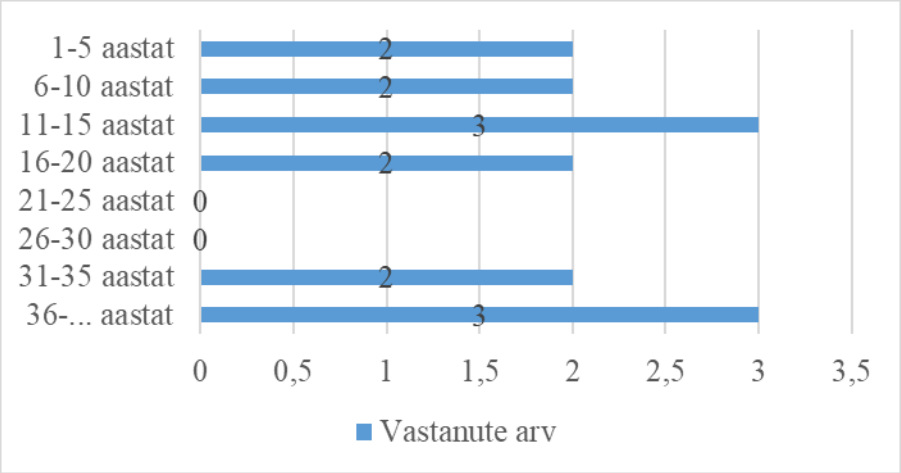

Joonis 2. Sõimerühma õpetajate tööstaaž

Avatud küsimusele „Mitu aastat on õpetaja töötanud sõimerühmas?" vastas 14-st õpetajast kaks, et on töötanud sõimerühmas 2 – 5 kuud, sama arv ehk kaks õpetajat antud küsimusele vastust anda ei osanud. Vastanust neli õpetajat oli sõimerühmas töötanud 2 – 3 aastat ning kõige enam ehk viis õpetajat oli töötanud sõimerühmas 6 – 8 aastat. Üks vastanu oli töötanud sõimerühmas 12 aastat. Üks küsitlusele vastanud õpetajast on töötanud liitrühmas ning üks õpetaja vastas, et töötab sõimerühmas, kuid on töötanud

sõimelastega ka liitrühmas (joonis 3). Tulemuste põhjal saab väita, et uuringus on esindatud erineva pikkusega sõimerühma töökogemusega õpetajate arvamused.

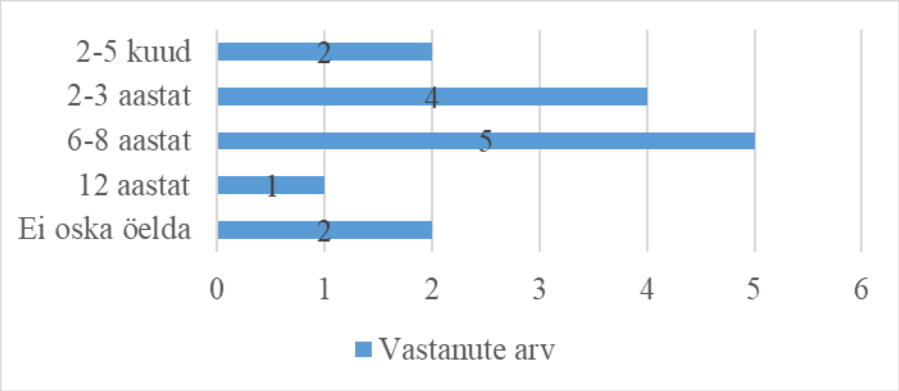

Joonis 3. Tööstaaž õpetajana sõimerühmas

Küsitluses osalenud sõimerühma õpetajatest seitse omas erialast kõrgharidust. Keskharidusega oli viis vastanutest. Erialalist kutsekõrgharidust omas üks ja mitte-erialalist kõrgharidust omas samuti üks vastanutest. Kokkuvõtvalt võib öelda, suurem osa uuringus osalenud õpetajatest on erialase ettevalmistusega (joonis 4).

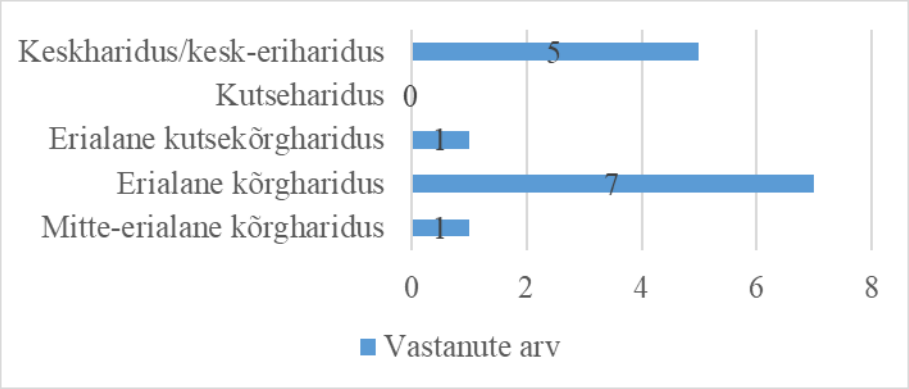

Joonis 4. Lasteaiaõpetajate haridustase

Küsitlusele vastanud õpetajatest viis töötab Põlva linnas ja üheksa õpetajat töötab Põlva maakonnas. Seega on esindatud nii maa- kui ka linnapiirkonna õpetajate arvamused.

Küsimusele „Mis vanuses lapsed käivad teie rühmas?" vastas kaheksa õpetajat, et nende rühmas käivad lapsed vanuses kuni kolm aastat. Ühe õpetaja rühmas käisid ainult kolme aastased lapsed ja samuti ühe õpetaja rühmas käisid lapsed vanuses kuni kaks aastat. Vastanutest kaks vastas, et lapsed on vanuses kuni neli aastat. Kaks õpetajat vastas, et nad

töötavad liitrühmas, kus käivad lapsed vanuses kuni kuus aastat (joonis 5). Kokkuvõtvalt võib öelda, et valim vastab uuringu teemale, kõigil osalevatel õpetajatel on vahetu kogemus töös sõimeealiste lastega.

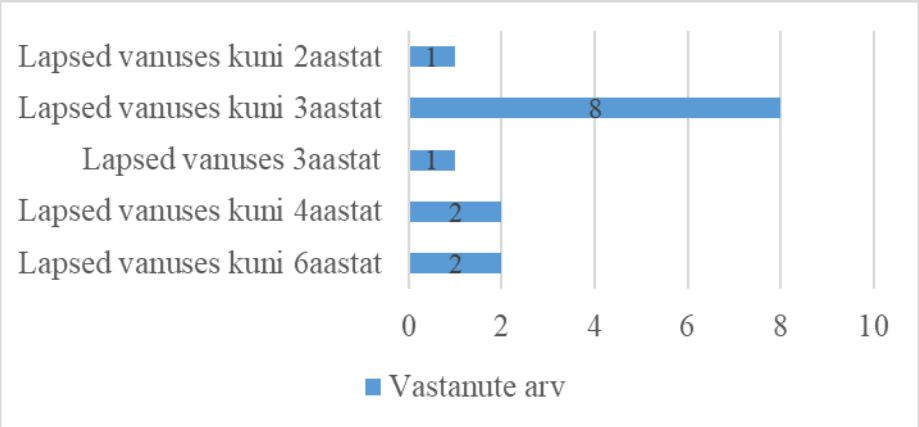

Joonis 5. Laste vanus rühmades

Saamaks hinnata õpetajatele abimaterjalina koostatud õpimapi sobivust ja kvaliteeti, saatis autor 11. aprillil oma tööd tutvustava sisuga ja koostatud õppematerjale sisaldava e-kirja kolmele eksperdile. Hinnangu andmises osales kolm eksperti, kellest üks loobus hinnangu andmisest ning kaks andsid oma hinnangu koostatud õppematerjalidele. Hinnangud sai autor ekspertidelt 19. aprillil ja 23. aprillil. Üks hinnangu andnud ekspert on magistrikraadiga ning on töötanud 13 aastat lasteaiaõpetajana ja viimased kuus aastat on olnud õppealajuhataja. Samuti on Tartu Ülikooli Narva Kolledži õppejõud. Teine ekspert omab bakalaureusekraadi ning on töötanud 5 aastat lasteaiaõpetajana ja on teist aastat õppealajuhataja/haridustehnoloog.

2.4 Uurimisprotseduuri kirjeldus

Töö eesmärkidest lähtuvalt tuli välja selgitada Põlva maakonnas sõimerühmade õpetajate arusaam õuesõppest ning õpperaja rollist õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimisel kui ka suhtumine õpperaja vajalikkusesse töös sõimeealiste lastega. 2023. aasta veebruaris saatis töö autor Põlva linna ja maakonna lasteaia juhatajatele ennast ja uurimistööd tutvustava kirja koos küsitluse lingiga, mis paluti edastada lasteaia sõimerühmade õpetajatele täitmiseks. Tulenevalt vastamise vähesest huvist/passiivsusest saatis autor märtsi alguses kõikidesse lasteaedadesse meeldetuletuskirja, paludes veelkord õpetajatel küsitlusele vastata. Küsitlus viidi läbi anonüümselt. Valiidsuse suurendamiseks viis autor eelnevalt

läbi pilootuuringu nelja erineva pedagoogilise staažiga sõimerühma õpetajaga. Tagasiside tulemusena tehti muudatus 10 küsimuse sõnastuses.

Teise eesmärgi saavutamiseks koostas autor vaatluspunktidega õpimapi Mooste Lasteaed Tammetõru sõimerühmale õpperaja külastamiseks, lihtsustamaks õpetaja töö planeerimist. Õpimapi koostamisel on võetud arvesse koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava ja Mooste Lasteaed Tammetõru õppekava õppe- ja kasvatustegevuse aluseid. Lisaks on õpimapi koostamisel võetud arvesse Tartu Ülikooli varasemate teadustööde õppematerjale õpperadadele ning uurimistöö raames läbiviidud küsitlustest selgunud õpetajate seisukohti.

Õpimappi ajendas koostama see, et Mooste lasteaia sõimerühma õuesõppe õpperada asub ümber Mooste järve ning lastel on lasteaia juures koheselt käega katsutav ürgne looduskaunis keskkond. Autorit inspireeris keskkond ja kuna rühma nimi on oravakesed, on hea võtta kaasa käpiknukk Ruudi, kes jälgib rühmas toimuvaid igapäevaseid toimetusi ja käib ka õpperajal matkamas. Järve lõunanõlval asub heakorrastatud Mooste Mõisa park ja parki läbib 2.65 km pikkune õpperada, mis on lastele jõukohane jalgsi läbimiseks. Õpimapp on õpperaja läbimisel abistavaks materjaliks õpetajale, mis koosneb õpperaja vaatlus- ja tegevuspunktidest. Õppematerjali koostamisel lähtus autor järgmistest põhimõtetest: lihtsus, teemakohasus, arusaadavus kui ka eakohasus. Tegevuse läbiviimist abistav materjal sisaldab vaatluspunktidega kaarti, mis on koostatud Maa-ameti ruumiandmete veebilehel Geoportaal. Vaatluspunkte on võimalik läbida mitmel viisil – läbida kogu ulatuses või üksikute punktidena. Vaatluspunktide läbimist toetavad õppematerjalis olevad erinevad lõimitud tegevused, ülesanded, luuletused, mängud, vaatlused, mis on valitud 1,5 – 3,5 aastaste laste vanusest lähtuvalt. Vaatluspunktid on koostatud selliselt, et tegevus oleks süsteemne, eesmärgipärane, kõiki ainevaldkondi sisaldav ja mänguline. Autori poolt koostatud õppimappi on võimalik kohandada ka teistes lasteaedades kasutamiseks.

Üks õppematerjalile hinnangu andnud ekspert täitis ära kogu saadetud küsimustiku ning teine täitis küsimustiku osaliselt ja ülejäänud küsimustikule esitas kokkuvõtliku hinnangu. Autor tutvus ekspertide hinnangutega ning tegi õppematerjalides muudatused vastavalt soovitustele.

3. UURIMISTULEMUSED

3.1 Õuesõppe kasutamise tähtsus

Valimisse kuulunud Põlva linna ja maakonna lasteaedade sõimerühma 14-le õpetajale saadetud küsitluses uurisin õpetajatelt nende arvamust õuesõppest ja selle kasutamisest sõimerühmas. Vastanud 14 õpetajat arvasid, et õuesõpe on üks paljudest võimalustest õpetamismeetodite mitmekesistamiseks ja lapse loomulikule õpikeskkonnale ning igapäevasele reaalsele elule lähemale viimiseks. Õuesõpet kirjeldati kui erinevatel aastaaegadel looduses õppimist, kogemist, avastamist ja tunni läbi viimist. Kirjelduste kohaselt toimub õuesõpe looduslike materjalidega (nt puud, taimed) õues, läbi mille saab laps enda liikumised ja tegevused teha vabas õhus, omandades tänu sellele uusi teadmisi.

Õuesõpet kirjeldati eesmärgipärase õppetegevusena looduses, mis on tervislik, karastav, parandab lapse tervislikku seisundit ning arendab lapse loovust ja kujundab lapse suhtumist ümbritsevasse loodusesse. Õuesõppes on õppimisel kaasatud lapse erinevad meeleorganid ja õppeprotsessis saab kogetu omandatud seetõttu mitmekülgsemalt (nt kuulata, õppida matemaatikat, teha kunsti). Märkimisväärne on see, et üks vastanud õpetajast täheldas õuesõpet kui õpet, mis algab kohe kui lasteaia uksest õue astud. Sealjuures kirjeldades, et kõiki oskuseid saab õues õpetada läbi kogemuste ja lapsed õpivad organiseerimata mänguski väga palju.

Küsitletud 14-le õpetajale tähendas õuesõpe õppetegevust toetava õppeviisina ning õuesõppe olulisust sõimerühma lastega kinnitavad ka küsitluse tulemused. Vastanud 12 õpetajat pidas õuesõppe tervislikkust väga oluliseks ning kaks õpetajat pidas õuesõppe tervislikkust oluliseks. Töö koostamise käigus uurides, kuidas mõjutab 2023. aasta kui liikumisaasta õpetajate tööd pannes tähelepanu sõimerühma laste liikumisele õues, siis märgatavalt suur hulk ehk 13 õpetajat on liikumisaasta puhul pööranud rohkem tähelepanu liikumisele/liikumismängudele/kehalisele tegevusele.

Õuesõppe kasutamise sagedus oli õpetajatel erinev, kolm õpetajat märkis, et õuesõpe toimub mitu korda nädalas, 10 õpetajat korraldab õuesõpet kord nädalas ning üks vastas, et õuesõpet korraldatakse kord kvartalis.

14 õpetaja seas läbiviidud küsitlusest selgus, et õpetajad kasutavad/kasutaksid meeleldi lastega õuesõppel kõige enam vaatlust (14 õpetajat), liikumismänge/sporditegevusi (12 õpetajat), õppekäike ja võrdlusi (11 õpetajat), kunstitegevusi (10 õpetajat), avastusõpet ja lõimitud tegevusi (üheksa õpetajat). Vestlust, arutelu ja meisterdamist looduslikest materjalidest kasutab/kasutaks kaheksa õpetajat, katseid teeksid kuus õpetajat ning dramatiseeringut viis õpetajat (joonis 6).

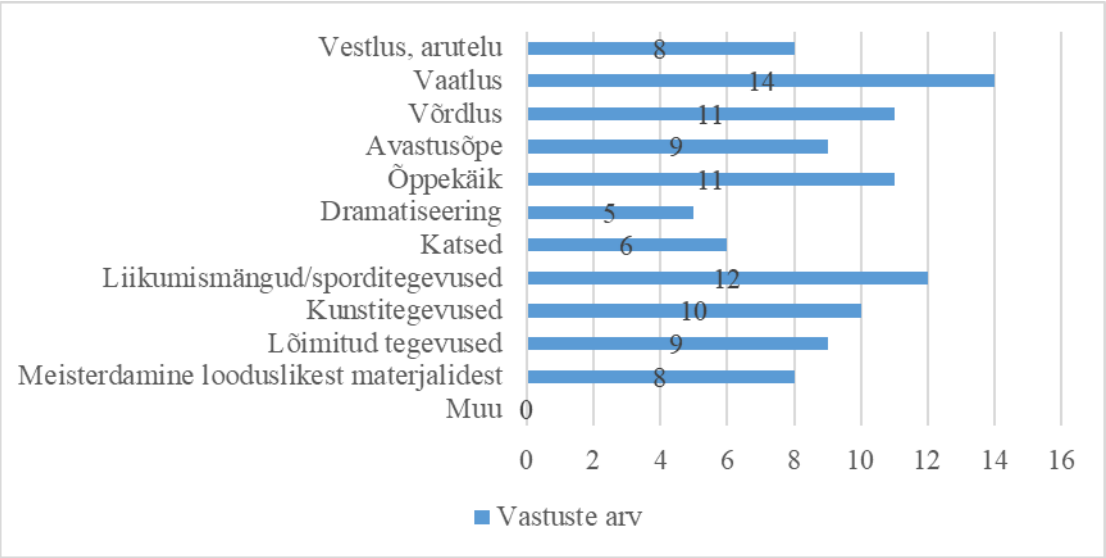

Joonis 6. Õuesõppe tegevused

Selleks, et õppetegevusi oleks võimalik õuesõppena teha, tuleb kasutada ka erinevaid õppevahendeid. Vastanutest 13 õpetajat leidis, et õppevahenditeks kasutavad/kasutataks looduslike materjale, 12 õpetajat leidis, et parimad töövahendid oleks nt reha, labidas jms. 10 õpetajat leidis, et õppevahendid võiksid olla luubid. Seitse õpetajat oleks soovinud kasutada/kasutas õppevahenditena pildimaterjale ning kuus õpetajat oleks kasutanud mõõduvahendeid nagu joonlaud, mõõdulint, kaal, anum jms. Viis õpetajat märkis ära mobiiltelefoni, neli õpetajat tahvelarvuti ning kolm õpetajat märkis digikaamera kui ka töölehed. Kõige väiksem osa ehk kaks õpetajat oleks soovinud kasutada või kasutab haridusroboteid (joonis 7).

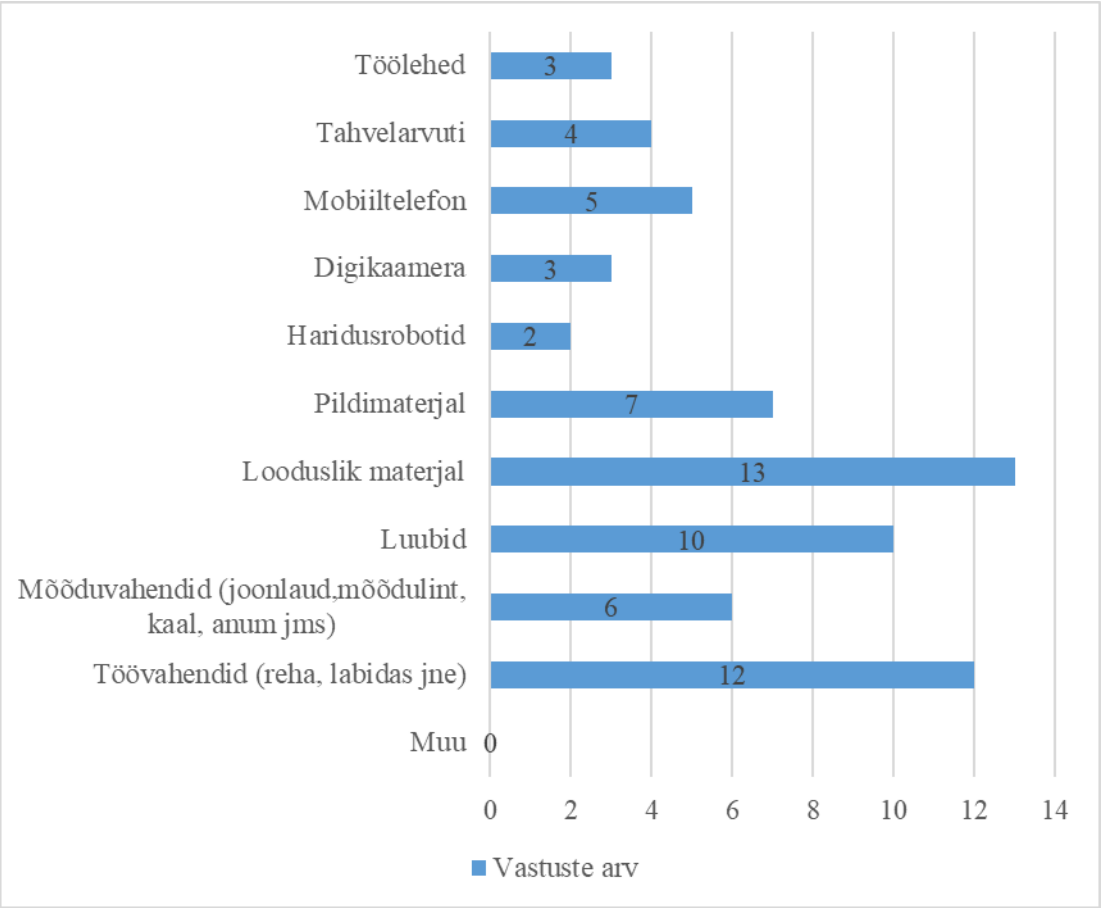

Joonis 7. Õuesõppe õppevahendid

3.2 Õpperada sõimerühma õppe- ja kasvatustegevuses

Õpetajatel oli võimalus oma sõnadega selgitada, mida tähendab nende jaoks õpperada ning kui oluline osa on see õuesõppes?“ tulemustest selgus, et õpperada tähendab õpetajatele rada, kus saab jälgida loodust, kasutades seda õppeotstarbel. Vastajate arvates mõistab laps looduses käimise tähendust läbi tegevuse, elamuse ja läbimõeldud kogemuse. Laste meeltele tuleb pakkuda nii palju kui võimalik: nähtavat silmailu, kuuldavat kõrvale, maitsvat keelele ja kombitavat sõrmedele. Küsimusele vastanud õpetajad on näinud õpperada, kui tähistatud rada (s.o rada punktist A punkti B) ehk kindlapiiriliselt määratletud õpperada või rada, mida mööda saavad lapsed liikuda ja uurida, vaadelda ning ülesandeid lahendada.

Õpetajate hinnangul on õuesõpet võimalik läbi viia lasteaeda ümbritsevas metsas ning selleks ei pea olema kindlat õpperada looduses. Samuti peeti igat jalutuskäiku õues õpperajaks, sest lastega võib korduvalt käia sama teed, kuid alati on midagi uut ja põnevat,

mida uurida või vaadelda. Näiteks käiakse sügisel õpperajal lehti uurimas ja kevadel samal õpperajal esimesi lilli vaatlemas. Juhitakse tähelepanu õpperajal toimuvatele muutustele vastavalt aastaaegadele - üks tee, aga tuhat teemat.

Õpetaja eesmärgipäraselt planeeritud tegevust peeti õuesõppes oluliseks. Õueõppe keskkond on vahetu ja eluline ning lastel tekib võimalus luua seoseid toas õpituga. RMK õpperajal on teabematerjal õuesõppeks olemas ning tänu sellele on lihtsustatud ka õpetaja töö. Õpetajad hindavad kõrgelt õuesõpet ja samuti ka õpperaja olemasolu või selle puudumisel õpperaja ideed.

Samuti said õpetajad avaldada oma sõnadega arvamust selle kohta, milline on nende hinnangul hea õpperada sõimerühma laste jaoks. Õpetajad olid seisukohal, et õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimisel on hea õpperada selline, mida on võimalik kasutada erinevatel aastaaegadel. Turvaline õpperada on ohutu, tasase maastikuga, hästi läbitav, piisava pikkusega, lasteaia lähedal, sõimelastele arusaadavate viitadega (nt pildid), varjualuse ja puhkekohtadega. Hea õpperaja tunnusteks märgiti huvitav ja üllatuslik, mitmekesine loodus, lapsi tegutsema innustav, füüsilise tegevuse (nt ronimine, liikumine) ja sõnavara omandamise võimalustega rada. Veel märgiti õpetajate poolt, et uute teadmiste omandamisel looduskeskkonnas on võimalik kujundada laste sotsiaalseid oskusi kogudes koos looduslikke materjale ning looduses mängimist.

Põlva linnas ja maakonnas küsitletud lasteaedadest kokku 14-st õpetajast kuus kinnitas, et lasteaial on olemas õpperada ning kaheksa õpetajat vastas, et lasteaial õpperada puudub. Lisaks sellele märkis üheksa õpetajat ära, et lasteaia lähedal on olemas õpperaja kasutamise võimalus ning viiel õpetajal pole võimalust lasteaia lähedal kasutada õpperada.

Kui õuesõpet kasutati pigem kord nädalas, siis olid õpetajad siiski ühel arvamusel õpperaja kasutamise osas. 14-st vastanust kolm kasutab/kasutaks õpperada mitu korda nädalas, kuus õpetajat kasutab/kasutaks kord nädalas, neli kasutaks kord kuus ning üks kasutaks kord kvartalis (joonis 8).

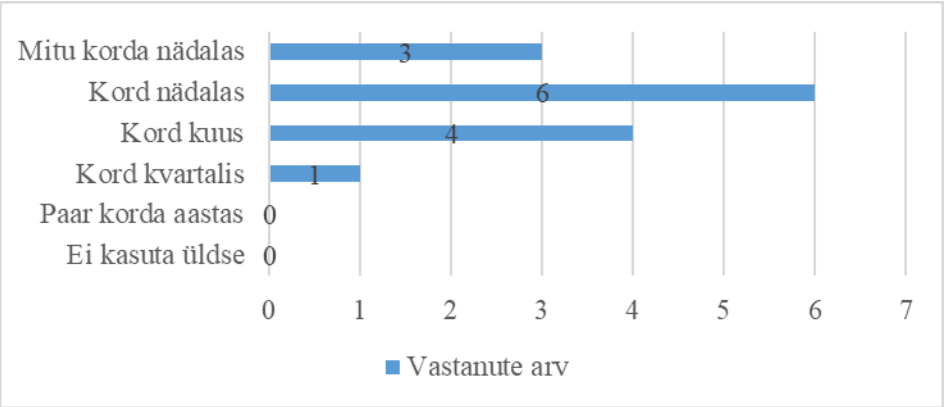

Joonis 8. Õpperaja kasutamise sagedus

Õppetöö edukaks läbiviimiseks on vaja seda planeerida. 14-st küsitlusele vastanud õpetajast 10 lähtub õpperajale minekul nädala/kuuplaanist, üheksa läbib õpperada loovate tegevustega spontaanselt, kaheksa otsustab kohapeal lastega koos, mida uuritakse, mida nähakse ja mille üle arutletakse. Vastanutest seitsme õpetaja hinnangul toimuks õpperaja läbimine lähtuvalt laste soovidest/ettepanekutest. Viis õpetajat muudaks tegevuskava jooksvalt laste huvidest lähtuvalt ning kaks õpetajat toetuks õpperaja jaoks koostatud materjalidele (olenevalt nädala teemast ja ka spontaanselt tehakse midagi looduses liikudes vastavalt olukorrale, tegevusele) (joonis 9).

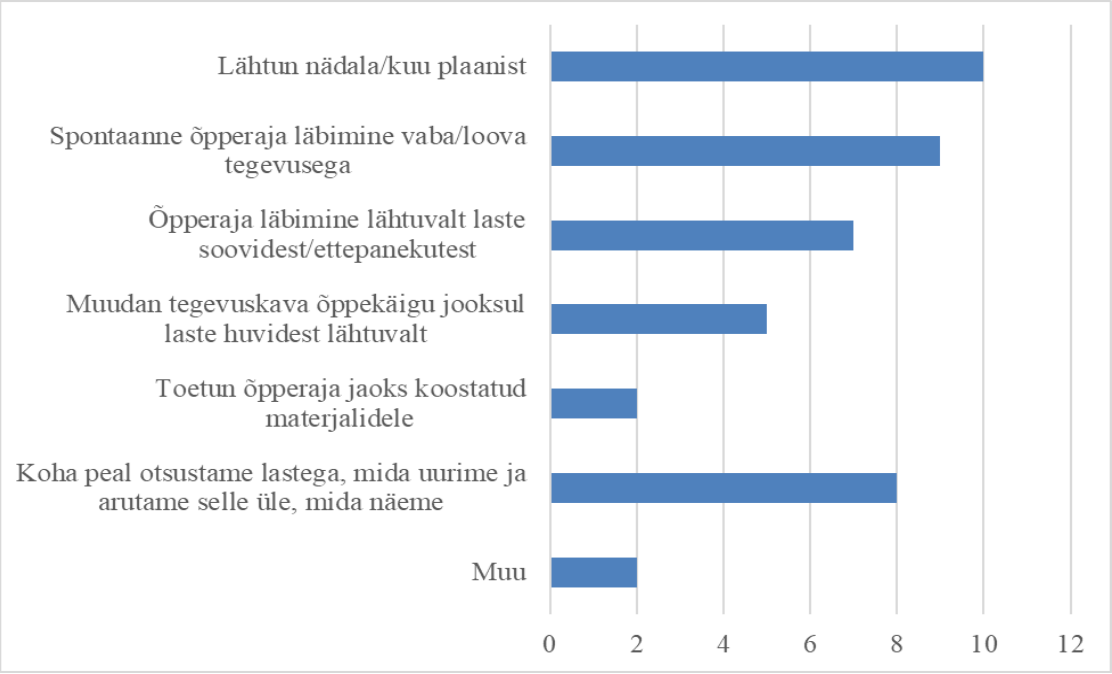

Joonis 9. Õpperajale mineku ja seal toimuva planeerimine

Kõigi küsitlusele vastanute ehk 14 õpetaja meelest oli kõige olulisem õppe-eesmärk õpperaja läbimisel vaatlusoskuse arendamine. 13 õpetajat pidasid tähtsaks lapse tähelepanu ja kuulamisoskuse arendamist ning 11 õpetaja arvates kujundatakse lapse väärtushinnanguid seoses loodusega, sh rikastatakse sõnavara. 10 õpetajat leidis, et õpperaja läbimisel arendatakse haistmis-, maitsmis- ja kompimismeeli, lapsed õpivad arvestama kaaslastega ning areneb nende loovus. Kaheksal korral arvati, et areneb lapse füüsiline aktiivsus ja osavus, mänguoskus ning eneseväljendusoskus. Kõige vähem oluliseks õppe-eesmärgiks (kuuel korral vastatud) peeti arutlusoskuse (põhjus-tagajärg seos) arendamist (joonis 10).

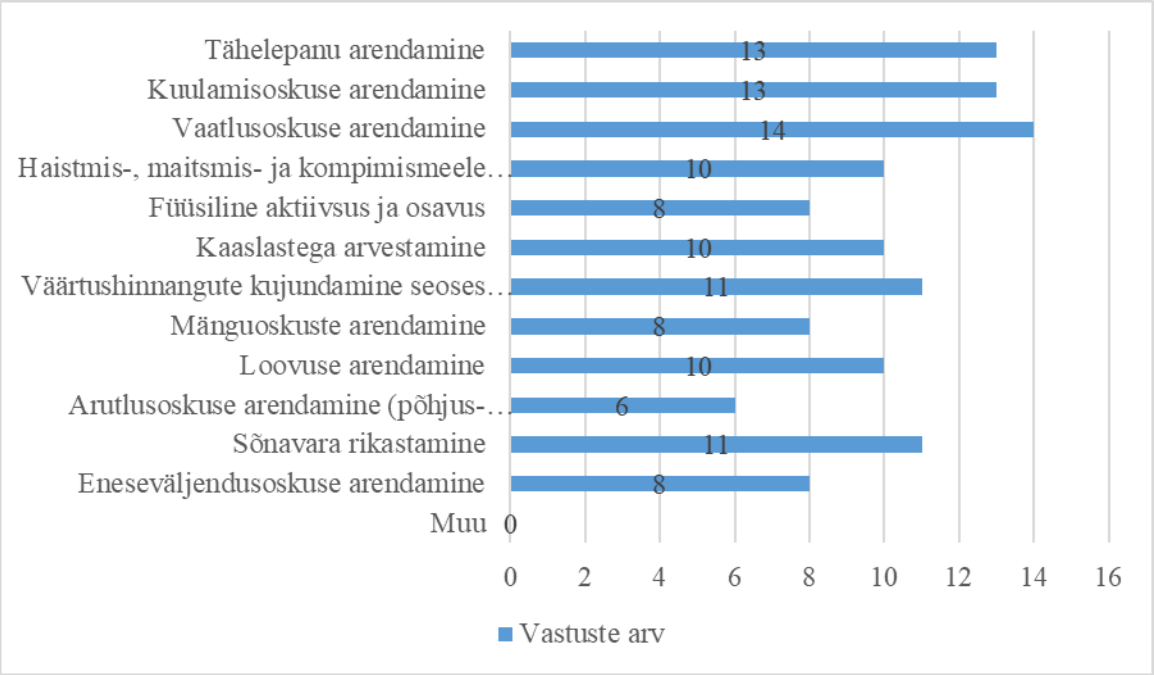

Joonis 10. Õppe-eesmärgid õpperaja läbimisel

Sõimerühma lastega õpperajal käimist soodustavate tegurite välja selgitamisel ilmnes, et õpperajal käimist kõige enam soodustavaks teguriks (12 vastanut) on mitmekülgsed võimalused lapsel endal rajal avastada, uurida ja katsetada. 11 korral peeti väga soodustavaks teguriks õpperaja lähedust lasteaiale ja võimalust lõimida tegevusi. Üheksal korral vastati, et soodustavaks on raja seikluslikkus ja mitmekülgsus (vastati kaheksal korral). Samuti peeti väga soodustavaks puhke- ja istumiskohtade olemasolu (vastati kuuel korral) ja tegevuste läbi viimiseks õpperajal loodud õppematerjalide või juhendi olemasolu (vastati neljal korral). Sõimerühma lastega õpperajal käimist mitte soodustavaid tegureid ei nimetatud ühelgi korral (joonis 11).

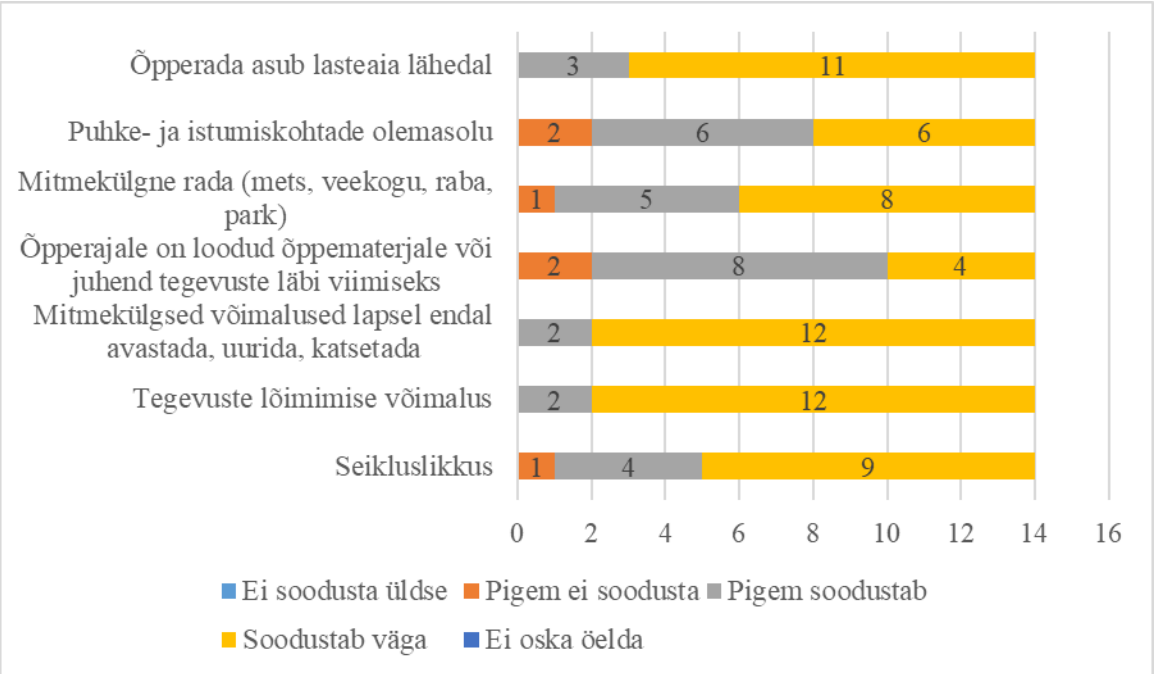

Joonis 11. Sõimerühma lastega õpperajal käimist soodustavad tegurid

Sõimerühma lastega õpperajal käimist takistavateks teguriteks märgiti, et kõige enam takistab õpperajal käimist õpperaja asukoha kaugus lasteaiast (vastati seitsmel korral), samas leidis üks vastanu, et õpperaja asukoht ei takista üldse õpperajal käimist. Neli vastanut arvas, et õpperajal käimist takistab raja liigne pikkus ja õppeprogrammide kallidus, sealjuures ei pidanud kolm inimest eelnevaid tegureid õpperajal käimist takistavateks. Kolme vastanu arvates takistab õpperajal käimist lastel ilmastikule vastava riietuse puudumine ning kaks vastanut ei pidanud seda takistuseks. Kaks vastanut arvas, et õpperajal käimist takistavad ilmastiku tingimused ja laste tähelepanu hajumine õues, kuid kaks vastanut ei pidanud ilmastiku tingimusi takistavaks ning ühe arvates ei takista õpperajal käimist laste tähelepanu hajumine. Õpperajal käimist pärssivaks teguriks peeti ühel korral puhke- ja istumiskohtade puudumist (kuus vastanut pidas seda mitte oluliseks), õpperajal läbiviidavate tegevuste ideede ja teadmiste puudust (kolm vastanut pidas seda mitte takistavaks) ning õues tegevuste läbiviimise raskendatust (kaks vastanut pidas seda mitte takistavaks). Skaala küsimuses esitas töö autor vastajatele ühe valikuna õpperajal käimist takistava tegurina õpperaja jaoks tehtud õppematerjalide puudumise ning selgus, et nende puudumine ei takista õpperajal käimist (joonis 12).

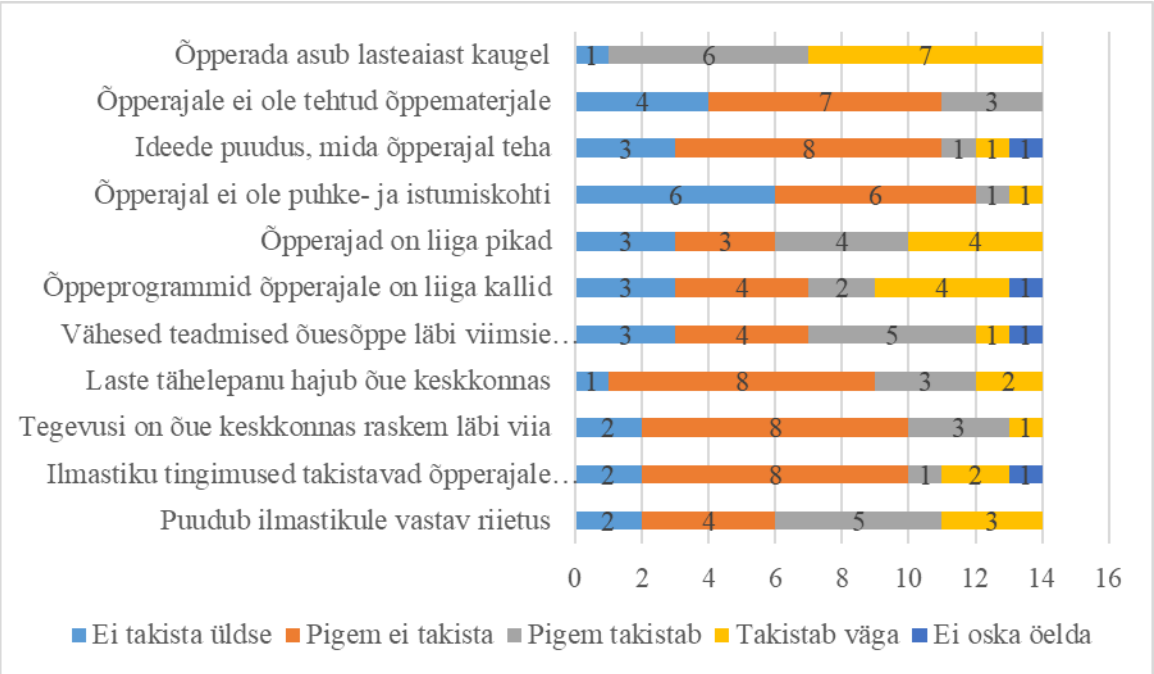

Joonis 12. Sõimerühma lastega õpperajal käimist takistavad tegurid

Uurimisküsimusest „Millised alljärgnevad tegurid takistavad Teie hinnangul sõimerühma lastega õpperajal käimist?" selgus, et õppematerjalide puudumine ei takista õpperajal käimist. Seda kinnitab ka uurimisküsimuse „Kui oluliseks Te peate õppematerjali olemasolu õpperaja läbimiseks sõimerühma lastega?" tulemus, millest seitse õpetajat pidas vähe oluliseks õppematerjalide olemasolu õpperaja läbimiseks sõimerühma lastega ning üks õpetaja arvas, et õppematerjalide olemasolu on väga oluline (joonis 13).

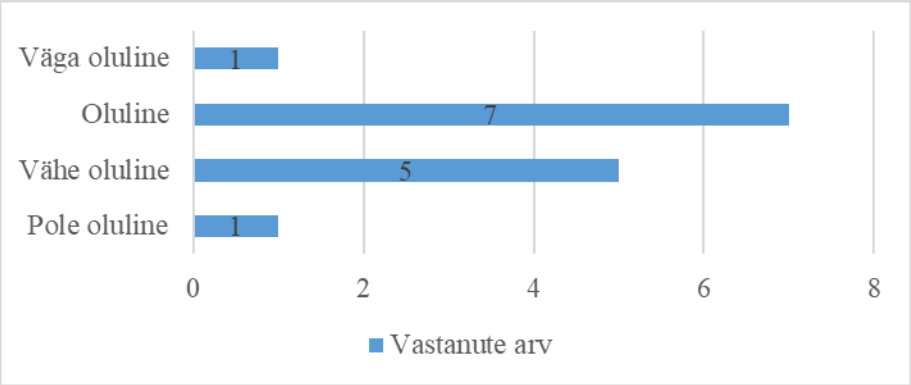

Joonis 13. Õpperaja läbimiseks olemasoleva õppematerjali olulisus

Uurimisküsimusest selgus, et õppematerjalide olemasolu õpperaja läbimisel on vähe oluline, kuid nende olemasolul leidsid õpetajad avatud küsimusele „Mis teemasid võiks

hõlmata õpperajal kasutatav õppematerjal sõimerühma lastele?“ vastates, et õpperajal kasutatav materjal võiks hõlmata alljärgnevaid teemasid:

- loodus – puud, loomad, putukad, taimed (köögiviljad, puuviljad), lilled, seened, linnud, loodushoid, aastaajad, ilmastik, jälgede otsimine ja uurimine;
- sport;
- keskkond;
- ohutu liiklus;
- lapse areng – kaaslastega arvestamine, loovuse arendamine;
- eri õpivaldkonnad – keel ja kõne, matemaatika, kunst, liikumine, laulmine;
- teemakohased mängud õpperajal.

Õppematerjali olemasolu korral leidsid õpetajad avatud küsimusele „Mida on Teie hinnangul oluline silmas pidada õpperajal kasutatava õppematerjali loomisel sõimerühma lastele?“ vastates, et õpperajal kasutatava materjali loomisel on oluline silmas pidada alljärgnevat:

- materjali lihtsus, sh lühike, konkreetne ja arusaadav;
- pildimaterjali olemasolu;
- vanuseline sobivus, nt mängulisus, füüsilistele võimetele vastav, purunemiskindlate materjalide kasutamine;
- lapses huvi tekitav ja köitev;
- peenmotoorikat arendav (võimalus katsuda ja ise teha).

3.3 Ekspertide hinnangud Mooste Lasteaed Tammetõru sõimerühmale koostatud õppematerjalidele ja nende täiendamiseks

Eksperdid andsid hinnangud kõigi õppematerjalides kajastatud vaatluspunktide osas. Õppematerjali esimese vaatluspunkti „Orav“ osas leidsid eksperdid, et vaatluspunkt on hästi seostatud rühma maskotiga ning loob lastele äratundmisrõõmu. Samas soovitati teha tegevusi rohkem looduse endaga ja võiks varuda õpperajale rohkem asju kaasa, millega uurida. Lisaks leidsid eksperdid, et tegevused on mitmekesised ja loov õpetaja vajab just sellist pidepunktidega materjali. Iga inimene teeb sama tegevust erinevalt ja kohandab seda

ka lastele vastavaks. Mõlema eksperdi hinnangud olid läbivalt ühtivad, pigem või kindlasti nõustuti küsitlustes esitatuga.

Teise vaatluspunkti „Kask“ osas ühtisid samuti ekspertide hinnangud, olles kindlasti või pigem nõustuvad. Ekspertide arvates olid tegevused hästi lõimitud ja loovad vaatluspunktis tervikliku mõistmise, kuid samas soovitati lihtsustada kunstitegevuse osa. Ühele eksperdile tundus kasetüve joonistamine sõleealisele lapsele keeruline. Üldiselt pidasid eksperdid tööjuhendit vajalikuks ning uued teadmised on selgelt välja toodud. Kolmanda vaatluspunkti „Vaher“ osas leiti, et materjal on erinevaid valdkondi lõimiv. Õppematerjal on eakohane ja arusaadav, kuid matemaatiline eesmärk vajaks lihtsustamist. Neljanda vaatluspunkti „Mänd“ osas tõid eksperdid välja, et tegevuse eesmärke tuleks vähendada ning samas kiideti liikumismängu, mis on eakohane ja arendab lapse koordinatsiooni. Muus osas eksperdid pigem või kindlasti nõustusid küsimustikus esitatuga ning olid seisukohal, et õppematerjalis olevad tegevused on lastele huvitavad ja motiveerivad. Viienda vaatluspunkti „Kuusk“ osas märkisid eksperdid, et tegevused on mängulised, tegutsema kutsuvad. Lisaks võiks eksperdi hinnangul materjalis sees olla, et kuusk on orava pesapuu.

Kuuenda vaatluspunkti „Tamm“ osas soovitas üks ekspert muuta liikumismäng ja kunstitegevus vaatluspunktis ära. Seitsmenda vaatluspunkti „Seened“ pigem nõustuti kindlasti kõigi küsimustikus esitatud küsimustega, ühtegi muutmist vajavat hinnangut ei esitatud. Kaheksandas vaatluspunktis „Järv, kala, tigu, konn“ tõi ekspert välja, et katse kleeplindiga on väga põnev ning seda võiks kasutada veel teisteski punktides. Samas toodi välja, et mäng „Tigu ajab saba taga“ on sõimeealistele lastele keeruline ning võiks asendada töölehega. Üheksandas vaatluspunktis „Tihane“ kui ka kümnendas „Võilill ja mesilane“ ühtegi muutmist vajavat asjaolu ei märgitud ning oldi seisukohal, et vaatluspunkti tegevuse üleminek ühelt teisele on sidus ning reaalne meemaja vaatlus on väga põnev. Üheteistkümnendas punktis „Pokud“ märkis ekspert, et vaatluspunktis olevad tegevused loovad terviku antud teema kohta, midagi muutmist vajavat välja ei toodud. Kaheteistkümnendas punktis „Oja ja part“ leidis üks ekspert, et vaatluspunktide tegevused on lõimitud ja üksteist täiendavad.

Lisaks selgus ekspertide hinnangust, et õuesõppe õpperada sõimerühma lastele Moostes on tänuväärne ettevõtmine. Püütud on leida eesmärke iga ainevaldkonna juurde ning eesmärgid on täidetavad. Tegemist on tänuväärt kõnearengu materjaliga. Samuti ei soovitatud õppematerjalis kajastatud töölehti täita kohapeal ning töölehed tuleks õpimapist võtta välja. Välja soovitati vahetada ka mõned fotod, nt kukeseene foto. Ettepanekutena esitati ka see, et võilille juures võiks olla mesilase tutvustus ning pokude teema juures selgitada, et pokud on taimed ja neil on hellitusnimi.

Kõrgelt hinnati autori panust õppematerjalides kajastatud omajoonistatud piltide osas. Läbivalt terves õppematerjalis on tööjuhendid ülesehitatud lihtsalt ja arusaadavalt ning tehtud viitamine aitab teisel õpetajal teha tööd süvenenumalt. Õppematerjal on koostatud selliselt, et seda saab kasutada igal aastaajal ning iga teema kokkuvõte aitab õpitut kinnistada. Tehtud on suur töö, mis võiks olla kättesaadav rohkematele õpetajatele kui ainult Mooste lasteaia omadele.

Töö autor tugines õppematerjali muudatuste tegemisel ekspertide hinnangutele ja nende antud soovitustele. Autor eemaldas õppematerjalidest iga vaatluspunkti töölehed, teise vaatluspunkti osas lihtsustas kunstitegevust, teistes vaatluspunktides lisas ja asendas fotosid, kolmandas vaatluspunktis sõnastas ümber matemaatika eesmärgi, neljandas punktis võttis tegevuse eesmärke vähemaks, lisas viiendas vaatluspunktis sisse kuuse kui orava pesapuu. Kuuendas vaatluspunktis vahetas autor ära liikumismängu ja kunstitegevuse, kaheksandas punktis muutis autor mängu „Tigu ajab saba taga“. Autori hinnangul on koostatud õppematerjal koos ekspertide täiendustega sõimerühma lapsele eakohane ja arendav ning suureks abiks õpetajatele.

3.4 Arutelu ja järeldused

Õuesõpe on õppemeetodeid mitmekesistav ja lapse arengut toetav võimalus, mis saab toimuda läbi loomuliku õpikeskkonna ja isiklike kogemuste õuekeskkonnas. Õuesõpe kannab endas mitmekülgset võimalust lapse kaasamiseks õppeprotsessi. Õuesõpe pole pelgalt mehaaniline õppetegevus, vaid hõlmab endas lapsele mõtestatud ja elamuslike kogemuste andmist, õpetades last läbi tema enda tegevuste.

Õuesõpe on erinevatel aastaaegadel eesmärgipärane looduses õppimine, kogemine, avastamine, tegevuse läbiviimine ning üks paljudest võimalustest õpetamismeetodite mitmekesistamiseks. Õuesõpe võimaldab kaasata lapse erinevad meeleorganid ja õppeprotsessis kogetu omandatakse mitmekülgsemalt. Küsitluses osalenud vastajatest enamus kinnitas, et õuesõpe on oluline ning omab suurt tähtsust sõimerühma laste õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimisel. Tuuling (2013) on öelnud, et last arendab igakülgselt õues tegutsemine, sest ta vaatleb, uurib, mõtleb, katsetab, analüüsib ja jõuab järeldustele. Kõik meeled tegutsevad aktiivselt, arenevad lapse kehalised võimed ning tervis saab tugevamaks.

Õpetajate hinnang õuesõppe tähtsusele oli kõrge ning õuesõpet peetakse oluliseks, kuid küsitluses selgus, et õuesõpet sõimerühma lastele viiakse läbi enamasti kord nädalas. Kõige meelsamini kasutavad/kasutaksid õpetajad õuesõppe tegevustena vaatlust, liikumismänge või spordi tegevusi, õppekäiku, võrdlust ja kunsti tegevust. Õuesõppe tegevuste läbi viimiseks kasutavad/kasutaksid õpetajad looduslikke materjale, erinevaid töövahendeid (reha, labidas) või luupe. Timoštšuk (2005) leiab, et teadmiste esitamise asemel peaks õpilastele pakkuma kogemusi, kavandama mitmekesiseid tegevusi ning neid läbi viima nii, et laps saaks iseseisvalt ning aktiivselt õppida, ise teadmisteni jõudes. Võrreldes igapäevast õuesõpet liikumisaasta raames korraldatava õuesõppega, vajaksid õpetajad sündmuseid, õppematerjale, idee nädalaid vms, mis motiveeriksid ja aitaksid kaasa sagedasemale õuesõppe korraldamisele.

Uuringus osalenud õpetajad pidasid õuesõppe juures oluliseks õppe toimumist looduses ja värskes õhus. Tulemused näitavad, et õpetajad hindavalt kõrgelt just õuesõppe tervislikkuse aspekti ning selle mõju lapsele. 2023. aasta liikumisaasta puhul on õpetajad pööranud veel suuremat tähelepanu laste liikumisele ja kogu laste kehalisele tegevusele, mis näitab, et kui õpetajad on teadlikud ja informeeritud, siis nad on valmis lisaks panustama laste arengusse. Laste arengusse panustamine ei piirdu ainult õppekavas ettenähtud õppetöö läbiviimisega, vaid õpetajad lähenevad õuesõppe korraldamisele loovamalt ja loomingulisemalt. Töös esitatud tulemus kajastab ideaalselt liikumisaasta eesmärgi realiseerumist ning teabe jõudmist lasteasutustesse. Samuti liikumisaasta üheks eesmärgiks ongi mitteaktiivsete inimeste, sh laste liikumisharrastuste huvi suurendamine ning suunamine hea enesetunde ning parema tervise poole. Bento ja Dias (2007) on

rõhutanud, et õues mängides saavad lapsed kasu päikese valgusest ja värskest õhust, mis aitab kaasa luude arengule, tugevamale immuunsüsteemile ja kehalisele aktiivsusele. Oluline on juba varajases eas olla füüsiliselt aktiivne, et vältida rasvumise ja ülekaalulisuse probleeme. Õuesõpe toetab lapse arengut mitmekülgselt ning seetõttu on õuesõppe olemasolu tähtis ennekõike laste varajases eas ehk sõimerühmas.

Õuesõpet hõlbustab aktiivõppe vahend ehk õpperada. Küsitletud õpetajate jaoks tähendab õpperada sellist rada, kus saab jälgida loodust, kasutades seda õppeotstarbel, sest laps mõistab looduses käimise tähendust läbi tegevuse, elamuse ja läbimõeldud kogemuse. Õpperaja tähtsust õuesõppes peeti oluliseks ja õuesõpet toetavaks. Tänu sellele on lastel võimalus luua seoseid toas õpituga ja õppekeskkond on vahetu ning eluline. Sama on öelnud ka Sarap (2010), et looduse õpperada on õppekasvatustöös hea vahend. Kõike, mida õpperajal nähakse, vaadeldakse, võrreldakse, tajutakse ja kogetakse, saab kasutada kõikides õppetegevustes.

Heaks õpperajaks peeti sellist rada, mis on kasutatav erinevatel aastaaegadel, ohutu, tasase maastikuga, hästi läbitav, piisava pikkusega, lasteaia lähedal, sõimelastele arusaadavate viitadega, varjualuse ja puhkekohtadega. Õpperada peaks olema huvitav, üllatuslik, mitmekesise loodusega, lapsi tegutsema innustav, laste sotsiaalseid oskusi kujundav. Rada peaks oma looduslike materjalide olemasoluga võimaldama lastel omandada uusi teadmisi läbi füüsiliste tegevuste (nt ronimine, liikumine), millega ühes suurendab laps oma sõnavara. Eilart (1986) on öelnud, et õpperaja loodus ei pea traditsiooniliselt ilus olema, vaid peab võimaldama huvi tärkamist ning ilu avastamist. Õpperajad on kindla pikkusega, märgistatud, ettekavandatud vaatluspunktidega ning kättesaadava informatsiooniga varustatud liikumisteed ja rajad. Rajalt saadavad teadmised toetuvad antud piirkonna kõige tavalisemale loodusele, tema olemusele ja kooslusele.

Õuesõpe õpperajal ei anna ainult uusi teadmiseid, vaid kujundab ka laste väärtuseid ning annab kompaktse panuse lapse arengule. Küsitluse tulemustest selgus, et vähem kui pooltel Põlva linna ja maakonna lasteaia õpetajatel on lasteaias olemas õpperada, kuid samas rohkem kui pooltel on lasteaia lähedal olemas õpperaja kasutamise võimalus. Õpperadasid kasutatakse õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgil kõige rohkem kord nädalas ning enamasti lähtutakse õpperajale minekul nädala/kuuplaanist. Õpetajate meelest on kõige olulisem

õppe-eesmärk õpperaja läbimisel vaatlusoskuse arendamine. Samas peetakse tähtsaks ka tähelepanu ja kuulamisoskuse arendamist. Töö koostamisel selgunud tulemusi kinnitab ka Norman (2005), kes on öelnud, et laps saab erinevatel aegadel vaadelda ja uurida talle tuttavaid loodusobjekte arendades vaatlus- ja võrdlusoskust. Samuti leiab Vienola (2003), et erinevate nähtuste leidmine looduses, nende uurimine ja imetlemine on moodus, mille abil lapsed õpivad nimetama objekte ning nende kuju ja omadusi.

Lapse arendamine ja arenemine on võimalik ainult tänu järjepidevale õppe- ja kasvatustegevusele. Sõimerühma lastega õpperajal käimist soodustavate tegurite välja selgitamisel selgus, et õpperajal käimist kõige enam soodustavaks teguriks on mitmekülgsed võimalused lapsel endal rajal avastada, uurida ja katsetada. Selleks on tähtis õpperaja lähedus lasteaiale ja võimalus lõimida tegevusi. Eeltoodut on kinnitanud ka Lee ja Baile (2019) olles seisukohal, et õpperajad võimaldavad lastel omandada teadmisi mängulisel ja huvipakkuval viisil. Õpperajal tehtavad tegevused aitavad lapsel arendada mälu, motoorseid, kirjutamise ja joonistamise oskusi. Õpperajal käimist takistavate tegurite välja selgitamisel selgus, et kõige enam takistab seal käimist õpperaja asukoha kaugus lasteaiast, raja liigne pikkus ja õppeprogrammide kallidus ning lastel ilmastikule vastava riietuse puudumine. Õppetööd takistavad tegurid pole aga autori arvates lahendamatud ning pigem korralduslikud, mis vajaksid informeerimist, rahalist ressurssi, teatavaid ümberkorraldusi ja muud sellist.

Sõimerühma lastega õpperaja läbimiseks õppematerjali olemasolu on poolte õpetajate jaoks vähe oluline, kuid nende olemasolul võiksid need hõlmata erinevaid teemasid – loodust, sporti, keskkonda, ohutut liiklust, lapse arengut, eri õpevaldkondi, teemakohaseid mänge. Õppematerjalide loomisel võiks silmas pidada, et materjal oleks lihtne (lühike, konkreetne, arusaadav), illustreeritud piltidega, laste vanusele vastav ning neis huvi tekitav ja peenmotoorikat arendav. Lõppastmes taandub kogu õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimine korralduslikele aspektidele. Näiteks soodustaks autori arvates õpperajal õppetegevuse läbiviimist eakohaste materjalide olemasolu, mis ühtlasi lihtsustaks õpetajate tööd ning motiveeriks rohkem õuesõpet korraldama. Samuti juurdepääs õpperajale või õpperadade olemasolu, mis on ümberkorraldatav ning samuti soodustaks õuesõpet õpperajal.

KOKKUVÕTE

Lapse õpikeskkond peab ergutama õppimist, tugevdama laste füüsilist, sotsiaalset, emotsionaalset ja eetilist heaoluseisundit ning stimuleerima nende arengut, selleks on oluline kasutada õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimiseks rohkem looduskeskkonda. Varasemates teadustöödes kajastub, et õpetajate suhtumine õuesõppesse on positiivne, samas on vajadus õppetööd toetavate materjalide kui ka paremini sisustatud õpperadade järgi.

Sellest tulenevalt oli töö uurimisprobleemiks õpperadade harv kasutamine õuesõppe eesmärgil kui ka õppematerjalide vähesus õuesõppe läbiviimiseks õpperadadel.

Uurimistöö eesmärkideks oli välja selgitada Põlva maakonnas sõimerühmade õpetajate arusaam õuesõppest ning õpperaja rollist õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimisel ja suhtumine õpperaja vajalikkusesse töös sõimeealiste lastega. Sealhulgas koostada õpimapp Mooste Lasteaed Tammetõru sõimerühmale õpperaja külastamiseks, ühtlasi lihtsustamaks õpetaja töö planeerimist.
Lõputöö eesmärkide saavutamiseks otsis töö autor vastuseid järgnevatele uurimisküsimustele:

- Milline on Põlva maakonna sõimerühma õpetajate arusaam õuesõppest ja selle kasutamisest sõimerühmas?
- Kuidas suhtuvad sõimerühmade õpetajad õpperaja kasutamise võimalustesse ja vajalikkusesse õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimisel?
- Kui sageli ja millistel eesmärkidel kasutavad Põlva maakonna sõimerühma õpetajad õpperadu?
- Millised tegurid soodustavad või takistavad õpetajate hinnangul õuesõppe kasutamist õpperajal sõimerühma lastega?

Töö koostamisel kasutas autor kvantitatiivset uurimismeetodit ja andmekogumismeetodina ankeetküsitlust - avatud, valikvastustega kui ka Likerti skaaladel põhinevad küsimused. Valiidsuse suurendamiseks viidi läbi pilootuuring nelja erineva pedagoogilise staažiga sõimerühma õpetajaga. Valimi moodustasid Põlva linna ja maakonna lasteaedade

sõimerühma õpetajad. Põlva maakonnas on kokku 6 lasteaeda, milles on 16 sõimerühma õpetajat. Küsitlus saadeti 16-le õpetajale, millest tagastati 14 vastustega ankeeti.
Kõige suurem hulk vastanud õpetajatest olid 51-60 aastased ning kõige pikema staažiga õpetajad olid töötanud lasteaias rohkem kui 36 aastat. Kõige rohkem õpetajaid oli töötanud sõimerühmas 6-8 aastat ning omasid erialast kõrgharidust.

Kokkuvõttes selgus, et õpetajad peavad õuesõpet ja õpperajal õppetöö läbiviimist väga oluliseks. Samas on õpperadade kasutamine õuesõppe eesmärgil harv (kord nädalas) ning õppematerjalide puudumist ei peetud suureks puuduseks ega ka takistavaks teguriks. Märkimisväärne on see, et 2023 liikumisaasta puhul pööratakse tavapärasemast rohkem tähelepanu laste liikumisele kui ka kehalisele tegevusele. Õpperajal käimist soodustavamateks teguriteks peeti õpperaja mitmekülgsust kui ka raja lähedust lasteaiale. Käimist takistavate teguritena toodi välja õpperaja liigne kaugus lasteaiast, raja liigne pikkus kui ka õppeprogrammide kallidus. Samas ei takista õppematerjalide puudumine õpperajal käimist. Õuesõppe kõrval tähtsustatakse ka õpetaja olulisust, kes alati teab, kuhu läheb ja vastavalt sellele saab oma tegevusi planeerida kui ka organiseerida – üks tee, aga tuhat teemat. Lõppastmes on autori hinnangul võimalik tõsta õuesõppe populaarsust ning luua tehniliselt juurde võimalusi õuesõppe läbiviimiseks, sh seda korraldada õpperadadel. Õpetajad märkisid küll et, õppematerjalide olemasolu õpperaja läbimisel on vähe oluline, kuid pedagoogilisest aspektist lähtudes on väga oluline, et õpetajad tegutseksid lastega õpperajal sihipäraselt alates sõimeeast peale. Õpetajad tõid välja, et õpperajal kasutatav materjal võiks hõlmata teemasid nagu loodus, keskkond, sport, ohutu liiklus, lapse areng, erinevad õpivaldkonnad kui ka teemakohased mängud õpperajal.

Töö tulemuste põhjal teeb autor järgmised ettepanekud:

- Tõsta Põlvamaa õpetajate valmisolekut kasutada sõimerühma õppe- ja kasvatustegevustes mitmekülgsemalt kodukoha looduskeskkonna võimalusi luues õpperadasid ja varustades neid õppematerjalidega antud bakalaureusetöös valminud õpimapi eeskujul;

- Jätkata õpimapi edasiarendamist sobivaks aiarühma lastega õpperajal läbiviidavate õppe- ja kasvatustegevuste mitmekesistamiseks.

KASUTATUD KIRJANDUS

Bento, G., & Dias, G. (2017). The importance of outdoor play for young children's healthy development. *Porto Biomedical Journal*, 2(5), 157-160.

Bilton, H. (2002). *Outdoor play in the early years. Management and Innovation*. David Fulton Publishers.

Brügge, B., & Szczepanski, A. (2007). Pedagoogika ja juhtimine. Brügge, B., Glantz, M. & Sandell, K. (koost.). *Õuesõpe* (lk 27-51). Kirjastus Ilo.

Dahlgren, L. O., & Szczepanski, A. (2006). *Õuesõppe pedagoogika*. Kirjastus Ilo.

Eilart, J. (1986). *Looduse õpperajad*. Kirjastus Valgus.

Eisen, F. (1996). Loodusõpetuse sihid ja ülesanded algkoolis. *Kooli-raamat*. Ilmamaa.

Ernesaks, S. (1964). *Kehalised harjutused eelkoolieas*. Tallinn: Eesti Riiklik Kirjastus.

Grahn, P. (2009). *Laps ja loodus*. Dahlanger, L. O., Sjölander, S., Strid, J. P., Szczepanski, A. (koost.). *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiümbrusest saab õpiõu* (lk 65-125).Tallinna Ülikooli kirjastus.

Hallap, M., & Padrik, M. (2008). *Lapse kõne arendamine*. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Higgins, P., & Nicol, R. (2002). Outdoor education: Authentic learning in the context of landscapes (Volume 2).

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2005). *Uuri ja kirjuta*. Medicina.

Humberstone, B., & Stan, I. (2011). Outdoor learning: Primary pupils' experiences and teachers' interaction in outdoor learning. Education 3–13, 39(5), 529–540.

Kukk, R. (2010). Õpperaja koostamine. Sooserv, G. (koost.). *Loodusvaatlused. Õuesõppe võimalusi lasteaias ja algklassides* (lk 21-26). Tea kirjastus.

Kaur, S. (2013). Suunatud uurimuslik õpe kui lapsi aktiviseeriv õpetus. Nugin, K. (koost.). *Üldõpetuse rakendamine lasteaias* (lk 39-78). Tartu AS Atlex.

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava. (2011). RT I 2008, 23, 152. https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772 (viimati vaadatud 04.10.2022).

Lee, C. K., & Bailie, P. E. (2019). *Nature-based education: using natuure trails as a tool to promote inquiry-based science and math learning in young children.* Science Activities, 56(4), 147-158.

Löfström, E. (2011). Tegevusuuringu käsiraamat. https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:103280/107855/page/10 (viimati viidatud 09.05.2023).

Marats, I., & Männamaa, M. (2008). Lapse üldoskuste areng. Kulderknup, E. (koost.). *Üldoskuste areng koolieelses eas* (lk 5-43). Kirjastus Studium.

Maynard, T.; & Waters, J. (2007) Learning in the outdoor environment: a missed opportunity? *Early Years* 27(3)

Norman, M. (2005). Loodushoid saab alguse varasest lapsepõlvest. Almann, S. (koost.). *Kaasaegseid meetodeid lasteaia õppe- ja kasvatustöös* (lk 11 - 17). Kirjastus Ilo. Tea ja Toimeta, nr 28

Nabors, M. L., Edwards, L. C., & Murray, R. K. (2009). Making the Case for Field Trips: What Research Tells Us and What Site Coordinators Have to Say. Education, 129 (4)

Niiberg, T., & Linnas, M. (2007). Mäng, õppimine, mõtlemine ja teod käivad käsikäes. *Laps läheb lasteaeda* (lk 37-60). As Atlex.

Raadik, S. (2009). Õuesõpe – eluliselt vajalik õppimise viis. *Õpime õues mängides* (lk 5-8). Kirjastus Ilo.

Raadik, S. (2010). Õuesõpe – eluliselt oluline õppimisviis. Sooserv, G. (koost.). *Loodusvaatlused. Õuesõppe võimalusi lasteaias ja algklassides* (lk 5-10). Tea kirjastus.

Sarap, A. (2010). Lapsest lähtuvad integreeritud tegevused õuesõppes. Sooserv, G. (koost.). *Loodusvaatlused. Õuesõppe võimalusi lasteaias ja algklassides* (lk 14-20). Tea kirjastus.

Sarv, M. (2008). Miks on hea üks päev nädalas õues õppida? http://mikksarv.blogspot.com/2008/12/miks-on-hea-ks-pev-ndalas-ues-ppida.html (viimati vaadatud 25.10.2022).

Siht, M. (2021). *Õpperaja kasutamine koolieelses lasteasutuses: õpetajatearvamused ja ettepanekud*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Solly, K. (2015). *Risk, Challenge and Adventure in the Early Years.* A practical guide to exploring and extending learning outdoors. Routledge.

Tammik, A., Veisson, M., & Ülavere, P. (2018). Väärtused ja väärtuskasvatused alushariduses. Nugin, K., & Õun, T. (koost.). *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias* (lk 68-80). OÜ Atlex.

Timoštšuk, I. (2005). Loodusõpetus. Kivi, L., & Sarapuu, H. (koost.). *Laps ja lasteaed. Lasteaiaõpetaja käsiraamat* (lk 185-197). AS Atlex.

Timoštšuk, I. (2005). Loodusõpetus alushariduses. TLÜ Kirjastus.

Toom, M. (1998). Õppekäik loodusesse. *Haridus,* 2, 56-58. https://www.digar.ee/arhiiv/et/kollektsioonid/40440.

Torm, M. (2005). Laps ja tervis. Kivi, L., & Sarapuu, H. (koost.). *Laps ja lasteaed. Lasteaiaõpetaja käsiraamat* (lk 88-94). AS Atlex.

Tovey, H. (2007). EBOOK: *Playing Outdoors: Spaces and Places, Risk and Challenge.* McGraw-Hill Education (UK).

Tuuling, L. (2013). Õuesõpe – lõimitud aktiivse õppimise parim viis. Nugin, K. (koost.). *Üldõpetuse rakendamine lasteaias* (lk 97-121). AS Atlex.

Tuuling, L. (2018). Õuesõppe rakendamine lasteaias. Nugin, K., & Õun, T. (koost.). *Õppe- ja kasvatustegevus lasteaias* (lk 115-153). OÜ Atlex.

Vaniko, A. (2020). Õuesõpe ja selle rakendamine sõimerühmades Põlvamaa lasteaedade näitel. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Vienola, V. (2003). *Keskkonnakasvatus lasteaias*. Kirjastus Ilo.

Vihman, M. (2016). *Maastikumäng kui õppevorm. Aktiiv- ja õuesõpe*. AS Atlex.

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimusviis sotsiaalteadustes*. KVALITATIIVNE JA KVANTITATIIVNE UURIMISVIIS SOTSIAALTEADUSTES (ut.ee)

Westerlund, A. (2013). Looduskoolid kui õppetegevuse ressursiallikad. Mehikas, L. (koost.). *Õu on abiks õuesõppe käsiraamat* (lk 41-52). Printhouse.

LISAD

Lisa 1. Küsimustik sõimerühma õpetajatele

Küsimustele vastates tehke rist vastavasse lahtrisse või kirjutage vastus punktiirile.

1. Mis on Teie vanus?

21-30 aastat

31-40 aastat

41-50 aastat

51-60 aastat

61- ... aastat

2. Mitu aastat Te olete töötanud lasteaiaõpetajana?

1-5 aastat

6-10 aastat

11-15 aastat

16-20 aastat

21-25 aastat

26-30 aastat

31-35 aastat

36 - ... aastat

3. Mitu aastat Te olete töötanud sõimerühmas? (Vastab numbriliselt ise)

4. Mis on Teie haridustase?

Kesharidus/kesk-eriharidus

Kutseharidus

Erialane kutsekõrgharidus

Erialane kõrgharidus

Mitteerialane kõrgharidus

5. Lasteaia asukoht, kus Te praegu töötate?

Põlva linn

Põlva maakond

6. Mis vanuses lapsed käivad Teie rühmas? (Vastab vanuseliselt ise)

7. Palun selgitage, mida tähendab Teie arvates mõiste õuesõpe? (Vastab oma sõnadega)

8. Kui oluliseks Te peate õuesõpet sõimerühma lastega?

Väga oluliseks

Oluliseks

On vähe oluline

Ei ole üldse oluline

Ei oska öelda

Muu

9. Kui oluliseks Te peate õuesõpet tervislikust aspektist?

Väga oluliseks

Oluliseks

On vähe oluline

Ei ole üldse oluline

Muu

10. 2023. aasta on liikumisaasta. Kas Te pöörate seetõttu rohkem tähelepanu õues liikumisele/liikumismängudele/kehalisele tegevusele?

Jah

Ei

Muu

11. Kui sageli Te korraldate sõimerühma lastega õuesõpet?

Ei korralda üldse

Kord kuus

Kord nädalas

Mitu korda nädalas
Kord kvartalis
Paar korda aastas

12. Milliseid õppetegevusi Te kasutate/kasutaksite sõimerühma lastega õues?
Vestlus, arutelu
Vaatlus
Võrdlus
Avastusõpe
Õppekäik
Dramatiseering
Katsed
Liikumismängud/sporditegevused
Kunstitegevused
Lõimitud tegevused
Meisterdamine looduslikest materjalidest

13. Milliseid õppevahendeid Te kasutate/kasutaksite sõimerühma lastega õues?
Töölehed
Tahvelarvuti
Mobiiltelefon
Digikaamera
Haridusrobotid
Pildimaterjal
Looduslik materjal
Luubid
Mõõduvahendid (joonlaud, mõõdulint, kaal, anum jms)
Töövahendid (reha, labidas jne)
Muu

14. Palun selgitage, mida tähendab Teie jaoks õpperada ning kui oluline osa on see õuesõppes? (Vastab oma sõnadega)

15. Kas Teie lasteaial on õpperada?

Jah

Ei

16. Kas Teie lasteaia lähedal on õpperaja kasutamise võimalust?

Jah

Ei

17. Kui sageli Te kasutate/kasutaksite õpperada sõimerühma lastega?

Ei kasuta üldse

Kord kuus

Kord nädalas

Mitu korda nädalas

Kord kvartalis

Paar korda aastas

18. Kuidas Te planeerite/planeeriksite õpperajale minekut ja seal toimuvat? (võib valida mitu varianti)

Lähtun nädala/kuu plaanist

Spontaanne õpperaja läbimine vaba/ loova tegevusega

Õpperaja läbimine lähtuvalt laste soovidest ja ettepanekutest

Muudan tegevuskava õppekäigu jooksul vastavalt laste huvidest lähtuvalt

Kasutan õpperaja jaoks koostatud materjale

Sõimerühma lastega uurime ja arutleme koha peal, mida näeme

Muu: vastab, kui on midagi lisada

19. Mis on Teie meelest kõige olulisemad õppe-eesmärgid õpperaja läbimisel? (mitmed võimalikud vastused)

Tähelepanu arendamine

Kuulamisoskuse arendamine

Erinevate meelte kasutamine

Füüsiline aktiivsus

Vaatlusoskuse arendamine

Kaaslastega arvestamine
Loodushoid
Mängulisus
Loovuse arendamine
Seikluslikkus
Arutlemine
Seos, põhjus, tagajärg
Lapsel võimalus avastada, uurida, katsetada
Tegevuste lõimimine
Muu: kirjuta oma sõnadega

20. Millised alljärgnevad tegurid soodustavad teie hinnangul sõimerühma lastega õpperajal käimist?

Ei soodusta üldse – pigem ei soodusta – pigem soodustab – soodustab väga – ei oska öelda
Õpperada asub lasteaia lähedal
Puhke- ja istumiskohtade olemasolu
Mitmekülgne rada (mets, veekogu, raba, park)
Õpperajale on loodud õppematerjale või juhend tegevuste läbiviimiseks
Mitmekülgsed võimalused lapsel endal avastada, uurida, katsetada
Tegevuste lõimimise võimalus
Seikluslikkus
Muu: …….

21. Millised alljärgnevad tegurid takistavad Teie hinnangul sõimerühma lastega õpperajal käimist?

Ei takista üldse – pigem ei takista – pigem takistab – takistab väga – ei oska öelda
Õpperada asub lasteaiast kaugel
Õpperajale ei ole tehtud õppematerjale
Ideede puudus, mida õpperajal teha
Õpperajal ei ole puhke- ja istumiskohti
Õpperajad on liiga pikad
Õppeprogrammid õpperajale on kallid

Vähesed teadmised õuesõppe läbiviimise kohta
Laste tähelepanu hajub õuekeskkonnas
Tegevusi on õuekeskkonnas raskem läbi viia
Ilmastiku tingimised takistavad õpperajale minekut
Puudub ilmastikule vastav riietus

22. Milline on Teie hinnangul hea õpperada sõimerühma laste jaoks? (Nimeta vähemalt 5 tunnust?)

23. Kui oluliseks Te peate õppematerjali olemasolu õpperaja läbimiseks sõimerühma lastega?

Väga oluline
Oluline
Vähe oluline
Pole oluline

24. Mis teemasid võiks hõlmata õpperajal kasutatav õppematerjal sõimerühma lastele?

25. Mida on Teie hinnangul oluline silmas pidada õpperajal kasutatava õppematerjali loomisel sõimerühma lastele?

Lisa 2. Küsimustik ekspertidele

Austatud ekspert!

Olen Tartu Ülikooli Narva Kolledži kolmanda kursuse üliõpilane. Kirjutan lõputöö teemal "Õpetajate valmisolek kasutada õuesõppe õpperada sõimerühma lastega Põlvamaa näitel". Olen koostanud õuesõppe õppematerjalid õpperajale 1,5 - 3,5 aastastele lastele. Palun Teie eksperthinnangut koostatud materjali kohta. Küsimustik on anonüümne ning andmeid kasutatakse ainult uurimustöös. Palun anda eksperthinnang ühe nädala jooksul.

Ette tänades
Jane Kuus

Milline on Teie erialane haridus?
Kui pikk on Teie tööstaaž lasteaiaõpetajana?

Palun tutvuge minu poolt koostatud õppematerjalidega ning andke igale töölehele hinnang märkides sobivasse kasti X ning analüüsige vaatluspunktidesse planeeritud tegevusi.

VAATLUSPUNKT ORAV					
	Üldse mitte	Pigem ei	Pigem jah	Kindlasti jah	Ettepanekud
Koostatud õppematerjalis on lõimitud erinevad valdkonnad					
Koostatud õppematerjal on sidus, s.t. uute teadmiste õppimisel toetutakse eelnevalt õpitule					
Koostatud					

õppematerjalis olevad tegevused on lastele huvitavad ja motiveerivad					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Mina ja keskkond"teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Keel ja kõne" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Matemaatika" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal arendab tunnetus- ja õpioskusi					
Planeeritud tegevused vaatluspunktides on 1,5-3,5 aastaseid lapsi arendavad					
Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad					

Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid					
Vaatluspunktide tegevused on mitmekesised					
Tööjuhendid on abiks tegevuse planeerimisel					
Tööjuhendid on vajalikud					
Planeeritud tegevused aitavad lastel saada uusi teadmisi õpperajal nähtu kohta					
Mida tooksite esile? Miks?				Mida ja kuidas muudaksite? Miks?	

VAATLUSPUNKT KASK					
	Üldse mitte	Pigem ei	Pigem jah	Kindlasti jah	Ettepanekud
Koostatud õppematerjalis on					

lõimitud erinevad valdkonnad					
Koostatud õppematerjal on sidus, s.t. uute teadmiste õppimisel toetutakse eelnevalt õpitule					
Koostatud õppematerjalis olevad tegevused on lastele huvitavad ja motiveerivad					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Mina ja keskkond”teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Keel ja kõne” teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Matemaatika” teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal arendab tunnetus- ja					

õpioskusi					
Planeeritud tegevused vaatluspunktides on 1,5-3,5 aastaseid lapsi arendavad					
Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad					
Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid					
Vaatluspunktide tegevused on mitmekesised					
Tööjuhendid on abiks tegevuse planeerimisel					
Tööjuhendid on vajalikud					
Planeeritud tegevused aitavad lastel saada uusi teadmisi õpperajal nähtu kohta					
Mida tooksite esile? Miks?				Mida ja kuidas muudaksite? Miks?	

VAATLUSPUNKT VAHER					
	Üldse mitte	Pigem ei	Pigem jah	Kindlasti jah	Ettepanekud
Koostatud õppematerjalis on lõimitud erinevad valdkonnad					
Koostatud õppematerjal on sidus, s.t. uute teadmiste õppimisel toetutakse eelnevalt õpitule					
Koostatud õppematerjalis olevad tegevused on lastele huvitavad ja motiveerivad					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Mina ja keskkond”teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Keel ja kõne” teadmiste omandamist					

Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Matemaatika" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal arendab tunnetus- ja õpioskusi					
Planeeritud tegevused vaatluspunktides on 1,5-3,5 aastaseid lapsi arendavad					
Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad					
Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid					
Vaatluspunktide tegevused on mitmekesised					
Tööjuhendid on abiks tegevuse planeerimisel					
Tööjuhendid on vajalikud					
Planeeritud tegevused aitavad lastel saada uusi					

teadmisi õpperajal nähtu kohta					
Mida tooksite esile? Miks?				Mida ja kuidas muudaksite? Miks?	

VAATLUSPUNKT MÄND					
	Üldse mitte	Pigem ei	Pigem jah	Kindlasti jah	Ettepanekud
Koostatud õppematerjalis on lõimitud erinevad valdkonnad					
Koostatud õppematerjal on sidus, s.t. uute teadmiste õppimisel toetutakse eelnevalt õpitule					
Koostatud õppematerjalis olevad tegevused on lastele					

huvitavad ja motiveerivad					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Mina ja keskkond" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Keel ja kõne" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Matemaatika" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal arendab tunnetus- ja õpioskusi					
Planeeritud tegevused vaatluspunktides on 1,5-3,5 aastaseid lapsi arendavad					
Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad					

Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid					
Vaatluspunktide tegevused on mitmekesised					
Tööjuhendid on abiks tegevuse planeerimisel					
Tööjuhendid on vajalikud					
Planeeritud tegevused aitavad lastel saada uusi teadmisi õpperajal nähtu kohta					
Mida tooksite esile? Miks?				Mida ja kuidas muudaksite? Miks?	

VAATLUSPUNKT KUUSK					
	Üldse mitte	Pigem ei	Pigem jah	Kindlasti jah	Ettepanekud
Koostatud õppematerjalis on					

lõimitud erinevad valdkonnad					
Koostatud õppematerjal on sidus, s.t. uute teadmiste õppimisel toetutakse eelnevalt õpitule					
Koostatud õppematerjalis olevad tegevused on lastele huvitavad ja motiveerivad					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Mina ja keskkond" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Keel ja kõne" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Matemaatika" teadmiste omandamist					

Koostatud õppematerjal arendab tunnetus- ja õpioskusi					
Planeeritud tegevused vaatluspunktides on 1,5-3,5 aastaseid lapsi arendavad					
Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad					
Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid					
Vaatluspunktide tegevused on mitmekesised					
Tööjuhendid on abiks tegevuse planeerimisel					
Tööjuhendid on vajalikud					
Planeeritud tegevused aitavad lastel saada uusi teadmisi õpperajal nähtu kohta					
Mida tooksite esile? Miks?				Mida ja kuidas muudaksite? Miks?	

VAATLUSPUNKT TAMM					
	Üldse mitte	Pigem ei	Pigem jah	Kindlasti jah	Ettepanekud
Koostatud õppematerjalis on lõimitud erinevad valdkonnad					
Koostatud õppematerjal on sidus, s.t. uute teadmiste õppimisel toetutakse eelnevalt õpitule					
Koostatud õppematerjalis olevad tegevused on lastele huvitavad ja motiveerivad					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Mina ja keskkond”					

teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Keel ja kõne" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Matemaatika" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal arendab tunnetus- ja õpioskusi					
Planeeritud tegevused vaatluspunktides on 1,5-3,5 aastaseid lapsi arendavad					
Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad					
Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid					
Vaatluspunktide tegevused on mitmekesised					

Tööjuhendid on abiks tegevuse planeerimisel					
Tööjuhendid on vajalikud					
Planeeritud tegevused aitavad lastel saada uusi teadmisi õpperajal nähtu kohta					
Mida tooksite esile? Miks?				Mida ja kuidas muudaksite? Miks?	

VAATLUSPUNKT SEENED					
	Üldse mitte	Pigem ei	Pigem jah	Kindlasti jah	Ettepanekud
Koostatud õppematerjalis on lõimitud erinevad valdkonnad					
Koostatud õppematerjal on sidus, s.t. uute teadmiste					

õppimisel toetutakse eelnevalt õpitule					
Koostatud õppematerjalis olevad tegevused on lastele huvitavad ja motiveerivad					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Mina ja keskkond" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Keel ja kõne" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Matemaatika" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal arendab tunnetus- ja õpioskusi					
Planeeritud tegevused					

vaatluspunktides on 1,5-3,5 aastaseid lapsi arendavad					
Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad					
Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid					
Vaatluspunktide tegevused on mitmekesised					
Tööjuhendid on abiks tegevuse planeerimisel					
Tööjuhendid on vajalikud					
Planeeritud tegevused aitavad lastel saada uusi teadmisi õpperajal nähtu kohta					
Mida tooksite esile? Miks?				Mida ja kuidas muudaksite? Miks?	

VAATLUSPUNKT JÄRV, KALA, TIGU, KONN					
	Üldse mitte	Pigem ei	Pigem jah	Kindlasti jah	Ettepanekud
Koostatud õppematerjalis on lõimitud erinevad valdkonnad					
Koostatud õppematerjal on sidus, s.t. uute teadmiste õppimisel toetutakse eelnevalt õpitule					
Koostatud õppematerjalis olevad tegevused on lastele huvitavad ja motiveerivad					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Mina ja keskkond” teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Keel ja					

kõne" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Matemaatika" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal arendab tunnetus- ja õpioskusi					
Planeeritud tegevused vaatluspunktides on 1,5-3,5 aastaseid lapsi arendavad					
Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad					
Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid					
Vaatluspunktide tegevused on mitmekesised					
Tööjuhendid on abiks tegevuse planeerimisel					
Tööjuhendid on vajalikud					

Planeeritud tegevused aitavad lastel saada uusi teadmisi õpperajal nähtu kohta					
Mida tooksite esile? Miks?				Mida ja kuidas muudaksite? Miks?	

VAATLUSPUNKT TIHANE					
	Üldse mitte	Pigem ei	Pigem jah	Kindlasti jah	Ettepanekud
Koostatud õppematerjalis on lõimitud erinevad valdkonnad					
Koostatud õppematerjal on sidus, s.t. uute teadmiste õppimisel toetutakse eelnevalt õpitule					
Koostatud õppematerjalis					

olevad tegevused on lastele huvitavad ja motiveerivad					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Mina ja keskkond" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Keel ja kõne" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Matemaatika" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal arendab tunnetus- ja õpioskusi					
Planeeritud tegevused vaatluspunktides on 1,5-3,5 aastaseid lapsi arendavad					
Õpetaja					

tööjuhendid on arusaadavad					
Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid					
Vaatluspunktide tegevused on mitmekesised					
Tööjuhendid on abiks tegevuse planeerimisel					
Tööjuhendid on vajalikud					
Planeeritud tegevused aitavad lastel saada uusi teadmisi õpperajal nähtu kohta					
Mida tooksite esile? Miks?				Mida ja kuidas muudaksite? Miks?	

VAATLUSPUNKT VÕILILL JA MESILANE					
	Üldse mitte	Pigem ei	Pigem jah	Kindlasti jah	Ettepanekud

Koostatud õppematerjalis on lõimitud erinevad valdkonnad					
Koostatud õppematerjal on sidus, s.t. uute teadmiste õppimisel toetutakse eelnevalt õpitule					
Koostatud õppematerjalis olevad tegevused on lastele huvitavad ja motiveerivad					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Mina ja keskkond" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Keel ja kõne" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Matemaatika"					

teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal arendab tunnetus- ja õpioskusi					
Planeeritud tegevused vaatluspunktides on 1,5-3,5 aastaseid lapsi arendavad					
Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad					
Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid					
Vaatluspunktide tegevused on mitmekesised					
Tööjuhendid on abiks tegevuse planeerimisel					
Tööjuhendid on vajalikud					
Planeeritud tegevused aitavad lastel saada uusi teadmisi õpperajal nähtu kohta					
Mida tooksite esile? Miks?				Mida ja kuidas muudaksite? Miks?	

VAATLUSPUNKT POKUD					
	Üldse mitte	Pigem ei	Pigem jah	Kindlasti jah	Ettepanekud
Koostatud õppematerjalis on lõimitud erinevad valdkonnad					
Koostatud õppematerjal on sidus, s.t. uute teadmiste õppimisel toetutakse eelnevalt õpitule					
Koostatud õppematerjalis olevad tegevused on lastele huvitavad ja motiveerivad					
Koostatud õppematerjal toetab					

valdkond „Mina ja keskkond” teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Keel ja kõne” teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Matemaatika” teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal arendab tunnetus- ja õpioskusi					
Planeeritud tegevused vaatluspunktides on 1,5-3,5 aastaseid lapsi arendavad					
Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad					
Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid					
Vaatluspunktide					

tegevused on mitmekesised					
Tööjuhendid on abiks tegevuse planeerimisel					
Tööjuhendid on vajalikud					
Planeeritud tegevused aitavad lastel saada uusi teadmisi õpperajal nähtu kohta					
Mida tooksite esile? Miks?				Mida ja kuidas muudaksite? Miks?	

VAATLUSPUNKT OJA JA PART					
	Üldse mitte	Pigem ei	Pigem jah	Kindlasti jah	Ettepanekud
Koostatud õppematerjalis on lõimitud erinevad valdkonnad					
Koostatud õppematerjal on					

sidus, s.t. uute teadmiste õppimisel toetutakse eelnevalt õpitule					
Koostatud õppematerjalis olevad tegevused on lastele huvitavad ja motiveerivad					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Mina ja keskkond" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Keel ja kõne" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal toetab valdkond „Matemaatika" teadmiste omandamist					
Koostatud õppematerjal arendab tunnetus- ja õpioskusi					

Planeeritud tegevused vaatluspunktides on 1,5-3,5 aastaseid lapsi arendavad					
Õpetaja tööjuhendid on arusaadavad					
Õpetaja tööjuhendites on piisavalt valikuid					
Vaatluspunktide tegevused on mitmekesised					
Tööjuhendid on abiks tegevuse planeerimisel					
Tööjuhendid on vajalikud					
Planeeritud tegevused aitavad lastel saada uusi teadmisi õpperajal nähtu kohta					
Mida tooksite esile? Miks?				Mida ja kuidas muudaksite? Miks?	

Lisa 3. Metoodiline õuesõppe õpimapp: „Looduse avastamine õpperajal."

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Narva kolledž

Õppekava „Koolieelse lasteasutuse õpetaja mitmekeelses õppekeskkonnas"

Jane Kuus

LOODUSE AVASTAMINE ÕPPERAJAL SÕIMEEALISTE LASTEGA MOOSTE LASTEAIA NÄITEL

Õpimapp. Bakalaureusetöö lisa

Juhendaja Lehte Tuuling

Narva 2023

Õuesõppe õpimapp on koostatud sõimerühma lastele Mooste lasteaia näitel: „Looduse avastamine õpperajal."

Loodus pakub võimalusi avastada ja uurida aastaaegade vaheldumist ning erinevaid ilmastikutingimusi. Õuesõppe õpperaja koostamise põhimõteteks on lähiümbruse vaatlemine ja tundmaõppimine: jalgsi läbitavus, õuesõppimise võimalus, loodussõbralik käitumine, looduse vaatlemine ja tajumine ning looduses kõige kasutamise võimalus vastavalt vanusele õppetegevuses. Sellel rajal on piisavalt ruumi lastel ise uurida ja avastada loodust.

Õpperaja pikkus ümber järve on 2,65 km ja seda saab läbida mitmel viisi ning see on täies ulatuses läbimiseks lastele jõukohane. Õpperada on võimalik kasutada üksikute vaatluspunktide või täispikkuses läbimiseks.

Õpperaja läbimiseks on töö autor teinud 1,5 – 3,5 aastastele lastele õppematerjali valiku. Riiklikus õppeprogrammis ettenähtud eesmärke kasutades võimaldab keskkond läbi viia selle vanusegrupile eesmärgistatud tegevusi.

Töö autor on koostanud õpperaja läbimiseks 13 vaatlus-ja tegevuspunkti, eesmärgistades sealsed tegevused. Punktid on kaardil tähistatud. Vaatluspunktides on välja toodud õppe- ja kasvatustöö eesmärgid. Lähtematerjal on võetud teaduslikest allikatest. Vaatluspunktides on tegevus süsteemne, ainevaldkondade kaupa ja mänguline.

Vaatluspunktid

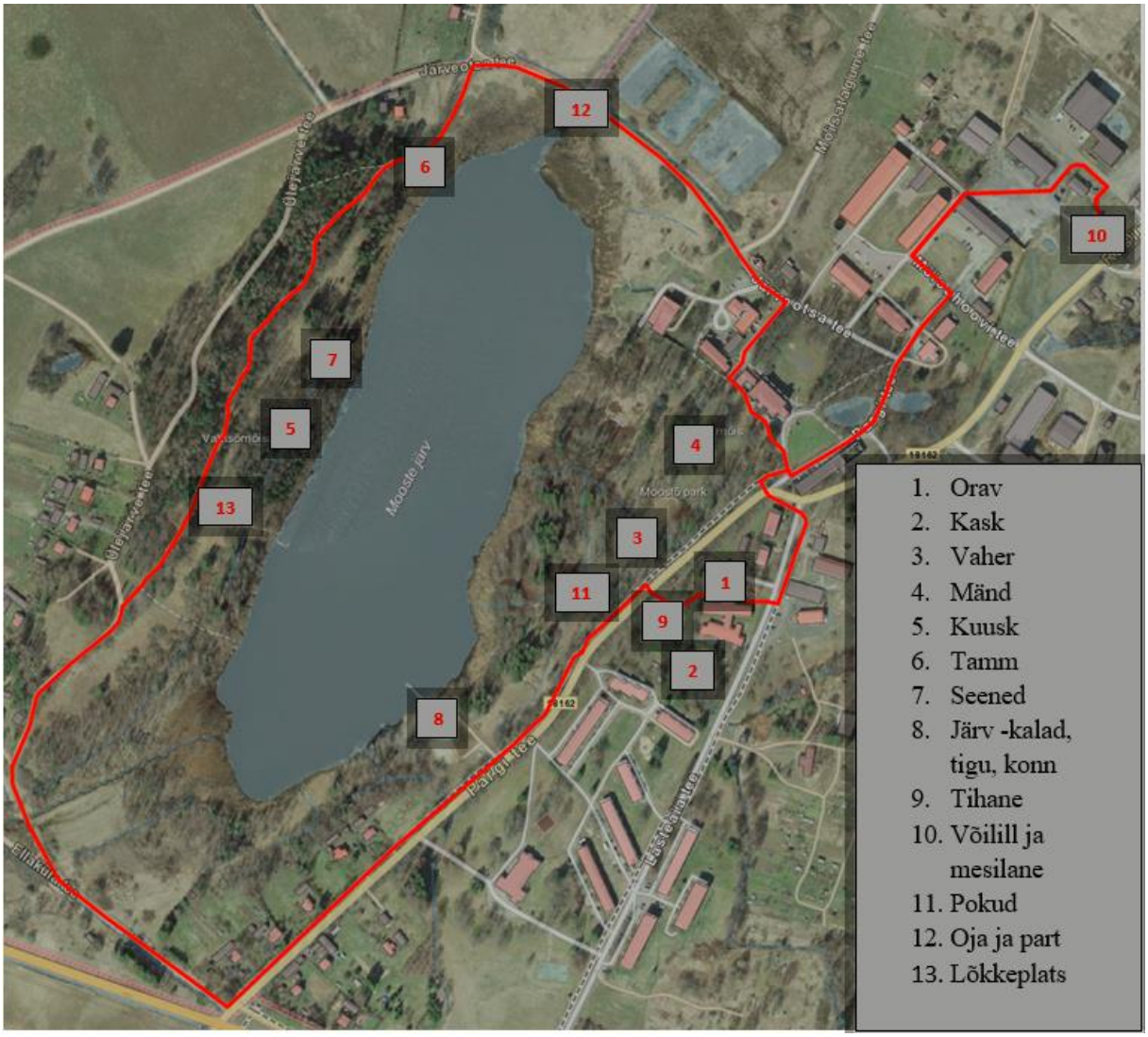

Lisa 1. Vaatluspunkt: ORAV RUUDI

Meie oleme Mooste Lasteaia Tammetõru oravakeste pere ja meie rühma maskotiks on käpiknukk orav Ruudi. Oravapoiss Ruudi (käpiknukk) jälgib meie igapäevaseid toimetusi ja käib meiega õpperajal kaasas.

Hommikuringi luuletus:

Täna tuleb tore päev,
Enda ümber sõpru näen.
Tere sõber, tere, tere,
koos on oravakeste pere. Mooste Lasteaed Tammetõru.

ORAV RUUDI

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, liikumine.

Eesmärgid:

- laps loeb koos teistega luuletust;
- laps oskab kirjeldada oravat-kasutab orava iseloomustamiseks värvust ja suurust;
- laps teab mida orav sööb;
- laps õppis uued mõisted-käbi, seeme;
- laps teab, kus oravad elavad;
- laps tunneb õues liikumisest rõõmu. (Kulderknup, 2009)

Töövahendid: matkakott, käpiknukk orav Ruudi, lamineeritud pildimaterjal, käbid, käbiroots, käbi soomused, seeme, luup.

Tegevuse käik:

Õpperada viib meid täna parki, kuhu jalutame koos. Võtame kaasa oravapoisi Ruudi ja vaatame, kas näeme Ruudi sõpru. Pargis on vaikne ja õpetaja näitab pildil olevat oravat. Pildi vaatlus. Milline on orava kasukas? Orava kasukas on suvel punakaspruun ja talvel pruunikashall, kõhualune on alati kreemjasvalge (Moks jt., 2015, lk 12). Oraval on pikk ja kohev saba ja pisikesed kikkis kõrvad. Kõrvade tipus on väike tutt. *„Meie käpiknukk orav Ruudi on samasugune,”* ütleb õpetaja.

Oravapoiss loeb näpu- ja käemängu:

„Priks-praks" ja lapsed teevad liigutusi kaasa.
Priks-praks, priks-praks (neli käteplaksu),
mina olen oravalaps (patsutada neli korda vastu rinda),
priks-praks, priks-praks (neli käteplaksu),
mina olen oravalaps (patsutada neli korda vastu rinda).
Olen väike armsake (iseendale kalli teha),
olen väga pehmeke (iseendale pai teha),
priks-praks, priks-praks (neli käteplaksu),
mina olen oravalaps (patsutada neli korda vastu rinda). (Luke, 2018, lk 39)

Ruudi jutustab, kus sõbrad oravad elavad.

Orav elab metsas, vahel kohtab teda ka linnapargis. Ta ehitab oma pesa kuuse otsa. Vaatame kuusepuud ja kas näeme oravapesa. Ei näe. Orav võib ehitada oksaraagudest pesa puuvõrasse tüve lähedale, mis on linnupesa sarnane. Sissepääs pessa on alumisel küljel. Vahel elavad oravad ka puuõõnes, vanas linnupesas (lisa 1.5).

Oravad teevad puudel pikki hüppeid. Teravad küünised ja tugevad tagajalad sobivad ronimiseks ja puult-puule hüppamiseks. Vaatame pildilt, kas te näete orava pikki küüniseid? Lapsed uurivad, kas on pikad küünised (jah). Oraval on kohev saba, mis aitab tasakaalu hoida ning suunda muuta. Magama minnes on saba heaks tekiks peale võtta (Špačková & Kolesnikova, 2018). *„Lapsed, mis teie peale võtate, kui magama lähete?* Lapsed vastavad. Kui oravad üksteist taga ajavad, hüüavad nad tšuk-tšuk-tšuk.

Sügisel peab oravapere toitu varuma, sest alati pole käbisid võtta. Korjavad käbisid, pähkleid, tammetõrusid, marju ja seeni. „Lapsed, kuhu oravad peidavad oma toiduvarud?" Lapsed mõtlevad. Orav räägib, et kogu toiduvaru peidavad nad puuõõnde, samblasse ja oksaprakku või matavad maha. Vahel unustavad oravad, kuhu nad oma varud peitsid või sõid teised loomad ära. Kui orav oma toiduvaru üles ei leia, võib peidetud pähklitest, tõrudest ja seemnetest sirguda puud (Špačková & Kolesnikova, 2018). Orav otsib ja sööb käbisoomuste vahelt seemneid, mis talle väga maitsevad. Käbist jääb peale söömist järele käbi roots (lisa 1.6). Käbi, käbirootsu ja käbisoomuste vaatlus. Luubiga seemnete vaatlus.

Kuusekäbi soomuste vahelt tulid välja seemned. Õpetaja teeb ettepaneku, et võtame kuuseseemned lasteaeda kaasa, paneme potti mulda ning külvame sinna kuuseseemned. Jälgime seemnete idanemist potis, hiljem tuleb neid hooldada (kasta). Lasteaia lõpetamisega istutame kasvanud kuused Mooste Mõisaparki.

Orav teeb ettepaneku minna käbisid korjama. Korjatud kuusekäbidest laome pika orava hüppe.

Mida saime teada?

Orava kasukas on suvel punakaspruun ja talvel pruunikashall (kasutada vastavalt aastaajale värvi), tema uhke saba aitab hoida hüppamisel tasakaalu ja on magamisel tekiks. Ta on suur akrobaat oma pikkade hüpete poolest. Orav varub talveks toitu-käbid, pähklid, tammetõrud, seened ja peidab need ära. Pesa ehitab orav puuokstest ja vooderdab seest sambla, lehtede ja rohuga, sissekäik on pesa alumises küljes, et röövlinnud ei saaks poegade juurde.

Kasutatud kirjandus

Kulderknup, E. (koost.) (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad*. Kirjastus Studium.

Laidre, S., & Ootsing, S. (toim.). (2009). Loomad. *Minu esimene entsüklopeedia* (lk 101-141). Valgus.

Luke, S. (2018). Priks praks. *Head käed ja head jalad* (lk 39). Sirje Luke Helilooming OÜ.

Moks, E., Remm, J., Kalda, O., Valdmann,H. (2015). Harilik orav. Eesti imetajad (lk 62-64). Kirjastus Varrak.

Saluri, R. (1982). Orav. *Metsloomad* (lk 26-27). Eesti Raamat.

Saluri, R. (1998). Orav. *Ühed loomad kõik* (lk 25). Valgus.

Seeberg, H., & Reichenstetter, F. (2020). Küsides targemaks. *Siil ja teised loomad*. Koolibri.

Špačková, M., & Kolesnikova, E. (2018). Akrobaadid ja kaklejad. *Puuõõnsustes* (lk 8). Sinisukk.

Tomingas, T. (2009). Orav. *Eesti looduse pildimapp I*. Kirjastus Koolibri.

Lisa 1.1 Käpiknukk orav Ruudi

Foto: Käpiknukk orav Ruudi

Lisa 1.2 Orav suvel

Foto: Matti Parkonen erakogu

Lisa 1.3 Käbi

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 1.4 Käbiroots

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 1.5 Orav, orava pesa, orava jäljed, käbi.

Joonis: Jane Kuus erakogu

Lisa 2. Vaatluspunkt: KASK

Valdkond: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, kunst, liikumine.

Eesmärk:

- laps oskab osutamise korral nimetada puu liiki-kask ja eristab puutüvi, oksad, lehed, juured;
- laps tutvub mõistega sile ja krobeline ning kogeb seda;
- laps kasutab kõnes kollast ja rohelist värvust;
- laps märkab aastaajaga seoses muutusi looduses;
- laps tunneb rõõmu liikumisest. (Kulderknup, 2009)

Vahendid: käpiknukk orav Ruudi, lamineeritud kase pilt ja rohelised kaselehed, kasetoht, papptaldrikud, nöör, kollane pael, nöör, musta värvi viltpliiatsid, pulgaliimid, üks luud näidiseks.

Tegevuse käik: Orav näitab pilti õuealal kasvavatest kaskedest ja annab lastele ülesande leida olevad kased lasteaia õuealalt (lisa 2.2). Pilt kasest (Tomingas, 2010). Läheme koos oravaga otsima kaski õuealalt. Leides kased, palub orav võtta lastel kätest kinni ja teha ring ümber kaskede.

Laulame koos oravaga laulu: „Kes aias."

Kes aias, kes aias?
Puukene aias.
Mis nimi, mis nimi?
Kask on tema nimi.
Mis värvi on ta tüvi?
Musta-valge on ta tüvi (Kuhlap et al., i. a.).

Seejärel teeme puule pai. Lapsed saavad kasekoort kompida (sile). Õpetaja: „Lapsed, siin kõrval kasvab kuusk, lähme kombime ja võrdleme, milline on kuuse koor (krobeline). Lapsed kombivad kuuse koort. *„Kuuse koor on krobeline,"* ütleb õpetaja.
Vaatleme kase koort, see on valge ja mustad triibud peal (lapsed kordavad sõnu).

Oravapoiss küsib: *„Kas teate, kuidas kased endale mustad triibud sai?”* ja jutustab loo “Kasetriibud” (Vilbaste, 2019).

„See juhtus siis, kui kõikide tüved olid lumivalged. Kord läks üks mees luua jaoks kaseoksi tooma, sest neist saab kõige parema luua. Õpetaja näitab luuda*. Ta läks ühe kase juurde ja palus: „Kaseke, lubad sa mul oma oksi võtta?”* (Õpetaja osutab oksale).

Aga kask oli isekas ja ütles mehele: *„Mine otsi kusagilt mujalt. Mina ei taha oma ilusaid oksi luua jaoks anda.”*

Küll mees palus, aga kask ei andnud järele. Lõpuks sai mees vihaseks ja ütles: *„Kui sa oksi ei anna, võtan sinult kasetohu.* (Õpetaja näitab kasetohtu) (lisa 2.3) Mees hakkas kaske kraapima ja tüvi oli varsti ilma kasetohuta. Seejärel läks mees rahumeeli koju. Järgmisel päeval, kui metsavana kaske nägi, ei suutnud ta oma imestust varjata. Ta kuulis, et kask oli olnud isekas ja sai puu peale pahaseks. Kask lubas edaspidi lahke olla. Metsavana aga püüdis puu koort uuesti paika panna. Sellest tüve paikamisest jäid kasele alatiseks mustad triibud (vaatleme triipe kasel).

Orav küsib laste käest: „*Millest sai luuda teha?”* Vaatame koos, kas me leiame maas oksi, et luuda teha (Nupu õppekaardid, 2022). Korjame lastega maas olevaid oksi ja orav aitab teha ühe luua, mille seome nööriga kinni. Nüüd on meil luud valmis ja saame mänguväljakut pühkida.

Mis värvi on kaselehed? Lapsed vaatavad ja nimetavad kaselehe värvust. *„Korjame ühe kaselehe,”* palub orav ja vaatame millise kujuga on kaseleht (Casta & Mossberg, 2017, lk 60-61). Kaselehe vaatlus. Orav seletab lastele: *„Kasele on omased kolmnurksed lehed. Kaselehed on suvel rohelist värvi.”*

Lapsed kordavad sõnu kolmnurkne ja roheline. Sügisel lähevad lehed kollaseks ja langevad maha. Kordame, langevad maha ja kollane.

Orav ütleb: „Lapsed mängime liikumismängu.”

„Värvuste tundmine” (Omalooming).

Kasepuult langenud kollaste lehtede juurde on õpetajal laotatud rohelised kaselehed (lamineeritud).

Oraval on kollane ja roheline (lamineeritud) kaseleht. Õpetajal on paelast moodustanud maha kollase ja rohelise ringi.

Kui orav tõstab ülesse rohelise (lamineeritud) lehe, siis lapsed korjavad maast rohelise (lamineeritud) lehe ja toovad rohelisse ringi lehe ja kui orav näitab kollast lehte, toovad lapsed kollase lehe kollasesse ringi.

Orav imestab: *„Meil on nii palju lehti, lähme meisterdame endale papptaldrikule kasepuud."*

Õpetaja ootab lapsi pingi juures meisterdama.

Kunst: „Kasepuu."

Õpetaja tegevus: valmis pandud papptaldrikud, pulgaliimid, must viltpliiats, kaselehed.

Laste tegevus: laps joonistab papptaldrikule kasetüve musta viltpliiatsiga ja tõmbab tüve peale väikesed mustad triibud ning liimib peale kaselehed.

Mida saime teada?

Saime teada, kust kask oma valged triibud sai. Korjatud okstest saab teha luua, millega saab mänguväljakut pühkida. Kaseleht on kolmnurkse kujuga, rohelist ja kollast värvi.

Kasutatud kirjandus

Casta, S., & Mossberg, B. (1998). Sofi puuderetk. *Sofi loodusraamat* (lk 60-61). Hea Lugu OÜ.

Kuhlap, H., Veliste, T., Kruusmann, M., Tiivits, G., & Majas, K. (i.a.). Assaku lasteaia looduse õpperada. Tartu Ülikool.

Kulderknup, E. (koost.). (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad*. Kirjastus Studium.

Nupu õppekaardid. (2022). Kask. *Eesti puud*. Nupu Learning OÜ.

Tomingas, T. (2010). Kask. *Eesti looduse pildimapp 3-osa-puittaimed-rohttaimed*. Kirjastus Koolibri.

Vilbaste, K. (2019). Kasetriibud. *Looduskalender.ee*. https://www.looduskalender.ee/n/node/3900 (viimati vaadatud 04.04.2023).

Lisa 2.1 Kask sügisel

Fotod: Jane Kuus erakogu

Lisa 2.2 Kased talvel

Fotod: Jane Kuus erakogu

Lisa 2.3 Kasetoht

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 2.4 Kask

Joonis: Jane Kuus erakogu

Lisa 3. Vaatluspunkt: VAHER

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, liikumine.

Eesmärk:

- laps oskab osutamise korral nimetada puu liiki-kask ja eristab puu osasid-tüvi, oksad, lehed, juured;
- laps võrdleb vahtrakoort kasekoorega-krobeline ja sile;
- laps loendab viie piires;
- laps kasutab kõnes punast, rohelist kollast värvust;
- laps kõnnib ja jookseb rütmiliselt muusika järgi. (Kulderknup, 2009)

Vahendid: matkakott, käpiknukk orav Ruudi, lamineeritud pildid, luubid, nöörid, värvilised lehed, töölehed, muusika Youtube.com.

Tegevus käik:

Eelnevalt on rühmas vaadeldud vahtra värviliste lehtedega pilti (Toomingas, 2010). Tutvutud on puu osadega: tüvi, oksad, lehed, juured, õied (pildid), (Casta & Mossberg, 2017, lk 68-69).

Loetud on luuletust: „Sügis."
Sügis kõnnib õues ringi (lapsed kõnnivad ringis),
kannab kuldseid sügiskingi (lapsed kõnnivad varvastel),
huuled torus, puhub tuul (lapsed matkivad tuult),
rebib lehti vahtrapuult (lapsed liigutavad ülestõstetud käsi). (Rand, 2016)

Oravapoiss kutsub lapsed õue värviliste lehtedega vahtrat otsima. Õpperajal märkavad lapsed just ilusat suurt puud. Lapsed hüüavad oravale: *„Siin on vaher punaste lehtedega"* ja asuvad vahtrapuud lähemalt uurima õpetaja suunavate küsimuste abil. Vaatleme lastega vahtra tüve, kombime käega ja mida me tunneme? Orav küsib: *„Kas puutüvi on sile või krobeline?"* Lapsed vastavad: *„Sile (natuke krobeline)."* „*Mis värvi on puu tüvi?"* Lapsed annavad erinevaid vastuseid (pruunikas-roheline). *Aga mille külge kinnituvad oksad?* Oksad kinnituvad tüve külge. Orav annab teada: *„Puuoksad on tugevad ja kaharad ning puu saab oma juurtega vett ja toitaineid maapinnast. Toit aga valmib puu lehtedes."*

Oi kui ilusad värvilised lehed! Sügisel langevad värvilised lehed puult maha ja on käes sügis. Õpetaja vaatab koos lastega, mis värvi on vahtra lehed? Lapsed korjavad maha langenud värvilisi lehti ja nimetavad värve. Orav küsib: *„Mis kujuga on lehed? Aitab lastel vastata-sakilised."* Loendame, mitu tippu on vahtralehel? Lapsed loendavad koos oravaga vahtralehe tippe. *Mitu tippu saite?* Lapsed vastavad: „*Viis tippu*." *„Mitu sõrme on sinu käel?"* küsib orav. Lapsed loendavad sõrmi, saavad viis sõrme lugemisel.
„Nüüd mängime laulu- ja liikumismängu," arvab orav. Orav palub igal lapsel võtta kätte vahtralehe ja tantsime koos muusika saatel.

Liikumismäng: „Väike leheke" (liigutakse vastavalt laulusõnadele)
Sügis kõnnib õues ringi (lapsed kõnnivad ringis),
kannab kuldseid sügiskingi (lapsed kõnnivad varvastel),
huuled torus, puhub tuul (lapsed matkivad tuult),
rebib lehti vahtrapuult (lapsed liigutavad ülestõstetud käsi). (Rand, 2019)

Orav märkab oksa küljes rippuvaid vahtrapuu vilju ja näitab, et need on nagu tiivad ja seal sees on väikesed seemned. Tiivake lennutab seemne kaugele, et ta saaks kasvama hakata (Casta & Mossberg, 2017, lk 68-69). Proovime otsida ja leida vahtratiivakest. Õpetaja võtab matkakotist lastele luubid vahtraseemnete vaatluseks. Uuritakse luubiga vahtraseemneid (need on väikesed ja mustad, kuivanult pruunid). Lapsed vastavad, millised näevad välja vahtraseemned. Proovime, kuidas tiivake ka lendab. Võtame tiivakese kätte ja tõstame käe ülesse ning laseme tiivakese lahti ning vaatame, kuidas ta alla langeb. Tiivakest lahti tõmmates saab panna selle ninale ja olemegi vahtraninad.

Vaatame, kas me vahtraninaga saame korjata värvilistesse ringidesse vastavat värvi vahtralehti.

Mäng: „Värvilised vahtralehed" (omalooming).

Eesmärk:

- kinnistada värvide tundmist.

Õpetaja võtab seljakotist nöörid kollast, rohelist ja punast värvi. Orav moodustab värvilistest nööridest kolm ringi. Näitab lastele ette: *„Leiame kollase lehe ja paneme*

kollase ringi sisse, punase lehe punase ringi sisse ja rohelise lehe rohelise ringi sisse." Vaatleme lastega, kas kollase nööriga ringis on õiget värvi vahtralehed ja nii kõikide ringidega.

Mida saime teada?

Saime teada, et vaher on suur ja tugev puu sakiliste lehtedega, mis sügisel on ilusad värvilised. Vaher saab toitaineid ja vett juurte kaudu, et lehtedes nende abil toitu teha. Lapsed said kogeda siledat ja krobelist pinda. Vahtra vilja sees olevatest seemnetest kasvavad uued puud. Kinnistati värvide tundmist.

Kasutatud kirjandus

Casta, S., & Mossberg, M. (2017). Sofi puuderetk. *Sofi loodusraamat* (lk 54-91). Hea Lugu OÜ.

Kulderknup, E. (koost.) (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad*. Kirjastus Studium.

Nupu õppekaardid. (2020). Harilik vaher. *Eesti puud*. Nupu Learning OÜ.

Päts, R. (1980). Leheke. Vikat, M. (koost.). *Laule lasteaia erinevatele vanuserühmadele*. E. Vilde nim Tallinna Pedagoogiline Instituut.

Rand, R. (2016). Luuletusi sügisest. Saaremaa Ühisgümnaasium. https://www.syg.edu.ee/uus/syg/index.php?option=com_content&view=article&id=1379%3Aluuletusi-suegisest&catid=164%3Aalgklasside-lood-20162017&Itemid=3 (viimati vaadatud 11.05.2023).

Tomingas, T. (2010). Vaher. *Eesti looduse pildimapp. 3-osa-puittaimed-rohttaimed.* Kirjastus Koolibri.

Lisa 3.1 Vaher sügisel

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 3.2 Vaher sügisel

Joonis: Jane Kuus erakogu

Lisa 3.3 Vaher sügisel

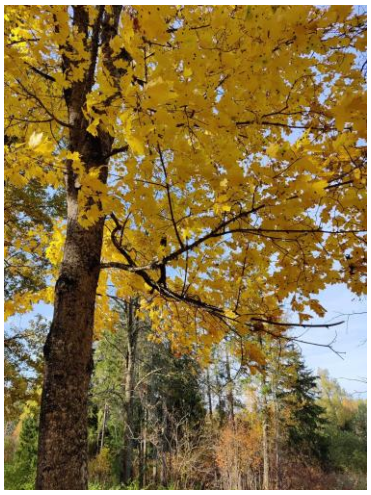

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 3.4 Vahtra viljad ehk nn ninad

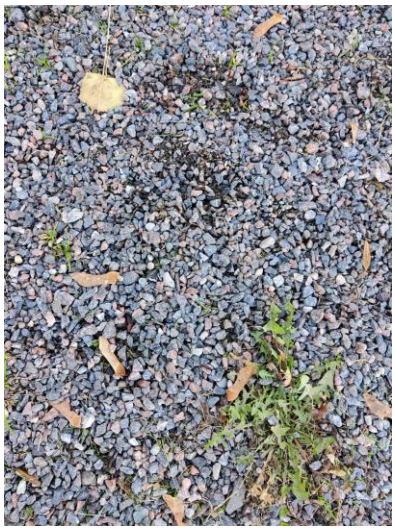

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 4. Vaatluspunkt: MÄND

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, liikumine.

Eesmärk:

- laps kuulab sisult ja keelelt jõukohast etteloetud luuletust;
- laps oskab osutamise korral nimetada puu liiki-mänd (oksad, okkad, juured);
- laps kasutab kõnes rohelist värvust;
- laps loendab männikäbisid kahe piires ja vastab küsimusele *mitu on?;*
- laps viskab käbi etteantud suunas;
- laps hoiab oma kohta rivis;
- laps tunneb rõõmu õues liikumisest. (Kulderknup, 2009)

Vahendid: matkakott, käpiknukk orav Ruudi, lamineeritud pildimaterjal, nöör, männikäbid, kuusekäbi, korv.

Tegevus käik:

Täna tuleb meiega õpperajale kaasa käpiknukk orav Ruudi ja loeb meile luuletuse:

„Igal puul on oma mets."

Kus küll kasvab männipuu,

männikus ta kodu.

Igal puul on oma mets,

mets on puude kodu. (Luke, 2020, lk 45)

Orav küsib laste käest: *„Millisest puust oli jutt?"* Oravapoiss näitab lastele pilti männist (Toomingas, 2010, Nupu õppekaardid, 2022). Vaatleme pilti, selle puu okkad on rohelist värvi. Männi lehed on okkad. Okkad on pikad ja teravad ning käsikäes paaris. Lapsed vaatavad pilti ja kordavad sõnu. Läheme koos oravaga metsa seda männipuud otsima. Leidsime noore männi, mida vaatleme. Orav kiidab lapsi: *„Olite tublid ja leidsite õige puu."*

Lapsed vaatlevad männi okkaid, nimetame koos lastega sõna okkad. Okkad on pikad, rohelised ja kinnituvad okstele paarikaupa (Casta & Mossberg, 2017, lk 68-69). Orav annab lastele männiokkaid katsuda. Kordame sõnu: rohelised, pikad, teravad, paarikaupa (kaks). Orav küsib laste käest: *„Kui palju on kaks?"* Lapsed tõstavad ülesse kaks kätt.

Õpetaja räägib, et mänd vajab kasvamiseks toitaineid ja vett. Kust ta saab neid? Männipuul on sügaval maa sees juured, mille kaudu ta saab toitaineid ja vett ning siis kasvab ta tugevaks ja suureks. Vaatame, milline on männipuu koor (tumepruun) ja sile? Katsume koos lastega männi koort.

Istume männi alla puhkama ja orav jutustab meile ühe loo: „Metsas" (Raud, 1974).
Üks väike poiss kõndis metsas. Ta vaatas, kuidas lilled kasvavad, kuidas liblikad lendavad ja kuidas sipelgad tööd teevad. Viimaks väsis see väike poiss ära ja istus suure männi alla puhkama. Ta istus ja vaatas pilvi, mis rändasid kõrge taeva all. Sopsti! – kukkus äkki käbi suure männi otsast alla. Kuid see polnudki männikäbi. See oli hoopis kuusekäbi. „Kuidas küll kuusekäbi männi otsa sai: *„Mõtles väike poiss*", „*männi otsas kasvavad ju ikka männikäbid."*

Oravapoiss näitab lastele maha kukkunud kuusekäbi. Aga vaatame, millised käbid on männipuu all! Otsime lastega puu all olevaid männikäbisid. „*Männikäbid on pruuni värvi ja väikesed ning ümmarguse kujuga võrreldes kuusekäbiga,"* ütlevad lapsed. Orav näitab lastele, et männikäbi sees on seemned ja linnud toituvad nendest (Nupu õppekaardid, 2020). Orav arvab: *„Oleme küllalt puhanud ja läheme mängima."* Lapsed võtavad kaasa korjatud männikäbid.

Liikumismäng: „Kes viskab kaugemale?" (Omalooming)
Oravapoiss tahab näha, et kelle käbi lendab kaugemale (vajadusel õpetajal kaasas korviga männikäbid).
Igal lapsel on käes kaks käbi. Õpetaja asetab maha nööri ja lapsed joonduvad nööri taha. Järjest viskavad lapsed oma käbisid ja oravapoiss vaatab, kelle käbi lendab kõige kaugemale. Oravapoiss peab lapsi meeles rosinatega.

Mida saime teada?
Saime teada, et mänd on suur ja tugev puu. Tal on rohelised, pikad ja teravad lehed, mida nimetatakse okasteks ning need on kahekaupa oksale kinnitunud. Mänd saab toitaineid ja vett juurte kaudu ning nendest valmib toit lehtedes ehk okastes. Männikäbi seemnetest toituvad oravad ja rähnid. Saime teada, et männikäbi on väiksem kuusekäbist, männikäbi on ümmargune ja kuusekäbi piklik. Väikestest seemnetest kasvavad uued männipuud.

Kasutatud kirjandus

Casta, S., & Mossberg, B. (2017). Sofi puuderetk. *Sofi loodusraamat* (lk 54-91). Hea Lugu OÜ.

Kulderknup, E. (koost.) (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad.* Kirjastus Studium.

Luke, S. (2020). Igal puul on oma mets. *Lauluringid aastaringis I* (lk 45). Sirje Luke Helilooming OÜ.

Nupu õppekaardid. (2022). Harilik mänd. *Eesti puud.* Nupu Learning OÜ.

Raud, E. (1974). Metsas. *Toonekurg vahipostil* (lk 2-3). Eesti Raamat.

Tomingas, T. (2010). Mänd. *Eesti looduse pildimapp. 3-osa-puittaimed-rohttaimed.* Kirjastus Koolibri.

Lisa 4.1 Mänd, männikäbi

Joonis: Jane Kuus erakogu

Lisa 4.2 Mänd

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 4.3 Männileht ehk okas

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 4.4 Männioks ja männikäbi

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 5. Vaatluspunkt: KUUSK

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, liikumine.

Eesmärk:

- laps oskab osutamise korral nimetada puud-kuusk (oksad, okkad, juured);
- laps leiab ümbritsevas looduses juhendamise toel rohelise ja pruuni värvi;
- laps näeb ja leiab esemetes erinevusi (suur ja väike);
- laps tunneb rõõmu looduses liikumisest. (Kulderknup, 2009)

Vahendid: matkakott, käpiknukk orav Ruudi, kuuse pilt, Nupu õppekaardid (2020), luubid, nöörid, tööleht.

Tegevuse käik: õpperajal jalutades jõuame lõkkeplatsile, kus puhkame jalgu. Õpetaja näitab pilti kuusest. Kuuse pildi vaatlus (Tomingas, 2010). Lapsed vaatame: *„Kas me leiame sellise puu?"* ütleb õpetaja. Lastega kuuse otsimine. Leides kuuse, vaatleme milline näeb välja kuusk, kas ta on suur või väike? Toimub vaatlus ja lapsed vastavad (oletatavad vastused suur). Kas te oskate nimetada, mis värvi on see kuusk (roheline).

Õpetaja räägib: *„Kuuse okkad on rohelised, lühikesed, terava tipuga ja kinnituvad okstele ühekaupa."* (Casta & Mossberg, 2017, lk 80-81). Lapsed kordavad sõnu koos õpetajaga ja saavad katsuda kuuseokkaid, kas nad on terava tipuga, pehmed või kõvad. Lapsed iseloomustavad okkaid, mida tunnevad. Nuusutame, kas kuuseoks lõhnab? Kuuseoks lõhnab väga hästi.

Liikumismäng: „Kord seisis väike kuuseke."

Seisis seisis kuuseke,
kasvas sihvakaks (lapsed näitavad kuidas kuuseke kasvas).
Selliseks, selliseks, kauniks sihvakaks.
Aga meie kuuse all, oravad hüppavad (lapsed hüppavad).
Hop-hop, hop-hop oravad hüppavad.
Aga meie kuuse all väikesed varblased lendavad (matkime linnulendu).
Siuh-viuh, siuh-viuh väikesed varblased.

Aga meie kuuse all käivad karud ka (lapsed matkivad karu kõndi).
Müta-müta karud tantsivad (Tallinna Meelespea lasteaed, i.a.).
Teeme ringi ümber kuusepuu.

Õpetaja küsib laste käest: *„Mis te arvate, kuidas see kuusk nii sirgena seisab, mis teda kinni hoiab?”* (Juured). Kuusk ajab juured sügavale maa sisse, et tuul teda ümber ei lükkaks. Juured hoiavad kuuske kinni. Kas me näeme neid juuri? (Ei näe). Aga miks on kuusel juuri vaja? Nende juurte kaudu imeb kuusk endale toitu ja vett. Nii saabki kuusk suureks kasvada.

Oi, keegi krabistab kuuse otsas! Lapsed märkavad kuuseoksal käpiknukk orav Ruudit. Küsime orava käest: *„Mis sa seal teed?”*
Orav: *„Tulin maiustama kuusekäbi seemneid.”* Orav annab lastele luubid, et lapsed saaksid vaadata kuusekäbisid. Vaatleme kuusekäbisid luubiga.
Mis värvi on kuusekäbi? (Pruun).
Käbil on peal väikesed soomused. Lapsed: *„Mis on seal soomuste all?”* küsib orav. Vaatleme luubiga, mis on soomuste all (seemned, kuusepuu viljad). Kes söövad kuuseseemneid? (Orav, rähn) (Nupu õppekaardid, 2020).
Õpetaja selgitab lastele: *„Väikestest seemnetest kasvavad väikesed kuused.”*
Orav teeb ettepaneku: *„Võtame kuuseseemned lasteaeda kaasa, paneme potti mulda ning külvame sinna kuuseseemned.”* Jälgime seemnete idanemist potis, hiljem tuleb neid hooldada (kasta). Lasteaia lõpetamisega istutame kasvanud kuused Mooste Mõisaparki.

Õppemäng: „Suur ja väike käbi.”

Õpetaja teeb nööridest kaks ringi ja näitab lastele ette, et ühte ringi korjame suured käbid. Vaatleme suurt käbi ja selle asetame suurte ringi. Teise ringi korjame väikesed käbid. Vaatleme väikest käbi ja asetame väikesesse ringi. Lapsed korjavad metsaalt käbisid ja panevad vastavasse ringi, kas suur või väike käbi. Toimub käbide võrdlus.

Mida saime teada?

Saime teada, et kuusk on suur ja tugev puu. Tal on rohelised okkad ja need on teravad. Kuusel on tugevad juured, mis hoiavad teda püsti ning mille kaudu ta imeb maapinnast toitu ja vett. Kuusk on orava pesapuu. Tema käbi seemnetest toituvad oravad, rähnid ja

teised linnud. Kuidas nimetatakse seda puud, mis jõuludeks tuppa tuuakse ja ära kaunistatakse?

Tagasiteel vaatleme maha langenud kuuse juurestikku. Puujuurestiku vaatlus kukkunud puu näitel.

Kasutatud kirjandus

Casta, S., & Mosseberg, B. (2017). Sofi puuderetk. *Sofi loodusraamat* (lk 54-91). Hea Lugu OÜ.

Kulderknup, E. (koost.). (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad.* Kirjastus Studium.

Nupu õppekaardid. (2020). Harilik kuusk. *Eesti puud.* Nupu Learning OÜ.

Tallinna Meelespea Lasteaed (i.a.). Kuusk. Puud Meelespea lasteaia õuealal. https://meelespealasteaiameeskond.wordpress.com/puud-ja-taimed/ (viimati vaadatud 11.05.2023).

Tomingas, T. (2010). Vaher. *Eesti looduse pildimapp. 3-osa-puittaimed-rohttaimed.* Kirjastus Koolibri.

Lisa 5.1 Kuusk

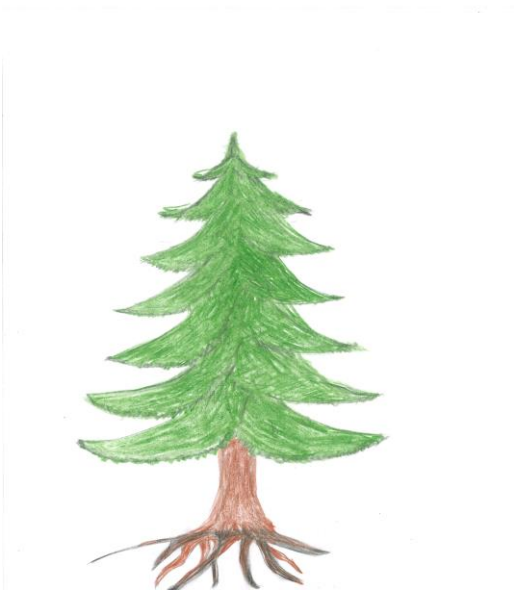

Joonis: Jane Kuus erakogu

Lisa 5.2 Kuusk

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 5.3 Käbi

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 5.4 Käbi looduses

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 5.5 Käbiroots

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 5.6 Kuuseemned

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 6. Vaatluspunkt: TAMM

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, kunst, liikumine.

Eesmärk:

- laps kuulab sisult ja keelelt jõukohaseid etteloetud tekste;
- laps oskab osutamise korral nimetada puud – tamm (tüvi, oksad, lehed, juured, tammetõru);
- laps teab, et puu vajab kasvamiseks vett ja toitu;
- laps tunneb tammepuu vilja;
- laps tutvub mõistega kortsuline;
- laps tunneb rõõmu looduses viibimisest. (Kulderknup, 2009)

Vahendid: matkakott, käpiknukk orav Ruudi, lamineeritud pildimaterjal, Nupu õppekaardid (2022), luubid, nöör, ämbrid, kiiresti kivistuv liim, aluspaber.

Tegevuse käik:

Lähme vaatama, kus metsaserval kasvab puude kuningas, tugeva tüve ja laia võraga tamm (Lelbret, 2021, lk 5).

Jõudes õpperajal puude kuninga juurde, vaatleme tamme. Tamme tüvi on sügavalt kortsuline (Casta & Mossberg, 2017, lk 62-63). Tüvi on puu vars, mis ulatub maapinnast ladvani. Mida vanem on puu, seda jämedam on tema tüvi. Tüve katab puukoor (Laidre & Ootsing, 2009, lk 142-143). Orav ütleb: *„Katsume tamme puukoort.”*

Krobeline koor on vajalik selleks, et niiskus (vesi) puutüvest soojade ilmadega ära ei auraks.

Õpetaja küsib: *„Mis kasvavad puutüvest välja?”* Vastuseks on, et puutüvest kasvavad välja oksad. Tammel on suured kaharad oksad.

Orav selgitab*: „Okstel kasvavad lehed, õied ja viljad.”* Õpetaja näitab tammetõru ja ütleb: *„See on tammepuu vili.”*

Õpetaja loeb:

Luuletus: „Tamm siin, tamm seal” (rahvaluule) ja laps teeb käeliigutusi kaasa.

Tamm siin, tamm seal (näidata ühte ja siis teist rusikas kätt),

iga tamme otsas oks.

Oks siin, oks seal (rusikatest sirutuvad välja oksad (sõrmed), esialgu ühest ja siis teisest),
iga oksa otsas pesa.
Pesa siin, pesa seal (oksad muutuvad pesadeks, poolenisti avatud peopesad),
igas pesas kaks muna.
Muna siin, muna seal (peopesad tõmbuvad kokku munadeks rusikad),
igal munal must täpp (käteplaks). (Kalamees, 2006, lk 48-49)

Tammel on juured peidus, mis tungivad maa sisse ja hoiavad puud püsti. Juurte abil saab puu toitu ja vett. Sügisel langevad puul lehed maha, et puhata (hoida kokku energiat), (Tammjärv, 2014, lk 22).
Orav ütleb: *„Tamm on mulle kui oksaharudega korterelamu."* (Butterfield, 2019).
Tammel elab palju erinevaid linde ja putukaid (Casta & Mossberg, 2017, lk 62-63). Oksaõõnsused on elupaigaks lindudele ja nahkhiirtele (Nupu õppekaardid, 2022).
Kirju-rähn armastab ehitada oma pesa puutüvele ja kaelushiirele meeldib varuda oma toiduvarud puuõõnsuses paiknevasse sahvrisse (Špačková & Kolesnikova, 2018).
Põrnikate vastsed elavad tamme koore all. Orav ütleb: *„Vaatame luubiga, kas näeme puukoorel mõnda putukat."* Toimub luubiga vaatlus.

Õpetaja räägib: *„Metshiir kaevab oma uru puujuure all olevasse pehmesse mulda. Sööb meeleldi tammetõrusi, nii on tal justkui toidupood katusel"* (Butterfield, 2019).

Õpetaja, ma jutustan teile ühe loo: *„Me ei tea kui vana on see tamm."* Sügisel ripuvad tema okste küljes palju küpseid tammetõrusid. Sügise saabudes on tammetõrudel aeg lahkuda oma turvalisest kodust. Tammepuu tänab oma tammetõrusid ja ütleb: *„Te olete küpseks saanud ja aeg on kasvada suureks ja tugevaks tammeks. Igal tammetõrul tuleb leida sobiv koht, kus saab juured tugevale maamulda ajada." Tammetõrud tänavad tammekuningat, et sa meid kasvatasid. Hüvasti mu väikesed tõrukesed, hüüdis tammekuningas ja lasi tõrud okste küljest lahti.*
Tammetõrud kukkusid ettevaatlikult, et nad oma mütse ei kaotaks. Mütsike kaitseb tõrukese pead. Peas asub peidus iduke, millest hiljem tammepuu sirgub (Lelbret, 2021, lk 5-7).

Sügisel kui lapsed jalutama tulevad, korjavad nad tammetõrusid, et nendega mängida ja meisterdada vahvaid mänguasju.

Kunst:

Ühistöö looduslikust materjalist teemal: *„Tamm.”*

Eesmärk:

- laps tunneb rõõmu loovast eneseväljendamisest.

Tegevuse käik: lapsed saavad ülesande korjata erinevaid looduslikke materjale: tõrusid, heina, sammalt, oksi. Nimetatud vahenditest meisterdavad lapsed maapinnale tammepuu, kus kasvavad väikesed tõrukesed.

Tegevuse käigus loendame tõrusid, palju neid tammepuul kasvab. Võrdleme tõrusid suur – väike. Ülejäänud vahenditega kujundatakse maastik tamme ümbruses. Õpetaja teeb laste ühistööst foto ja laadib ülesse Eliisi keskkonda lastevanematele vaatamiseks.

Liikumismäng: „Linnud pesas”

Eesmärk:

- laps tunneb liikumisest rõõmu ja peab kinni mängureeglitest

Ettevalmistus: õpetaja märgib lagendikul nöörist pesa.

Mängu käik:

Lapsed on linnud, kes elavad pesas. Orava märguandel tulevad linnud pesast välja ja lendavad lagendikul ringi. Orav söödab linde kord ühes, siis teises lagendiku servas (lapsed lendavad orava järel ja kui tuleb söögi aeg, lapsed kükitavad ja plaksutavad).

Orav hüüab *„Linnuke, lenda pessa!*” Lapsed *(linnukesed)* lendavad õpetajal maha märgitud nöörist pessa (Raasuke, 2010, lk 13).

Meil on täna kaasas väikesed ämbrid, läheme korjame tammetõrusid, siis saame lasteaias meisterdada toredaid loomi ja talvel viia tammetõrusid loomadele toiduks.

Õpetaja teeb ettepaneku, paneme lasteaias potti mulda ning külvame sinna tammetõrusid. Jälgime seemnete idanemist potis ja hiljem tuleb neid hooldada (kasta). Lasteaia lõpetamisega istutame kasvanud tammed Mooste Mõisaparki.

Õppepäeva lõpetades annab õpetaja lastele võimaluse lihtsalt olla vabalt looduses ja tunnetada keskkonda.

Mida saime teada?

Tamm on Eesti suurim ja tugevaim puu, tema oksad pakuvad varju putukatele, lindudele ja oravatele. Puu juured võtavad toitu ja vett mullast, et kasvada ning hoiavad tamme püsti. Saime teada, miks on tammel koor krobeline ja sügavaid vagusid täis, sest see hoiab niiskust. Pruunid tammetõrud on toiduks lindudele ja loomadele. Lastel aga meeldib nendega mängida ja meisterdada. Liikumine looduses pakkus lastele rõõmu ja loovat tegevust kunstitööks.

Kasutatud kirjandus

Butterfield, M. (2019). Oksaharudega korterelamu. *Kuidas loomad ehitavad.* Koolibri.

Casta, S., & Mossberg, B. (2017). Sofi puuderetk. *Sofi loodusraamat* (lk 54-91). Hea Lugu OÜ.

Kalamees, E. (2006). Tamm siin, tamm seal. *Kus mu pöial?* (lk 48-49). TLÜ Rakvere kolledž.

Kulderknup, E. (koost.) (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad.* Kirjastus Studium.

Laidre, S., & Ootsing, S. (toim.) (2009). Taimed. *Minu esimene entsüklopeedia* (lk 142-157). Valgus.

Lelbret, S. (2021). *Tõrukese teekond*. OÜ Studium.

Nupu õppekaardid. (2022). Harilik tamm. *Eesti puud.* Nupu Learning OÜ.

Raasuke, I. (2010). Linnud pesas. *Liikumismängud 1-3aastastele lastele.* Kirjastus TEA.

Špačková, M., & Kolesnikova, E. (2018). Tere tulemast! *Puuõõnsustes*. Sinisukk.

Tammjärv, U. (toim.) (2014). Loodus. *Mikside raamat* (lk 21-36). Varrak.

Lisa 6.1 Tamm, tammetõrud, tammeleht

Joonis: Jane Kuus erakogu

Lisa 6.2 Tamm

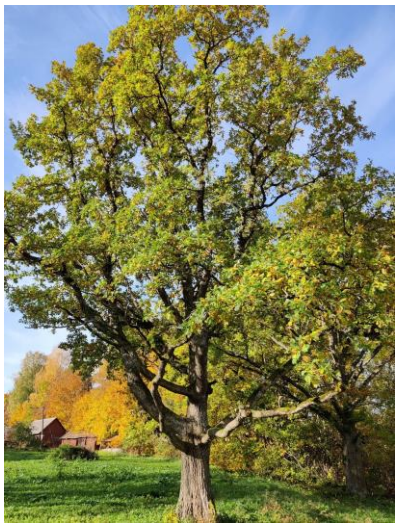

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 6.3 Tamm sügisel

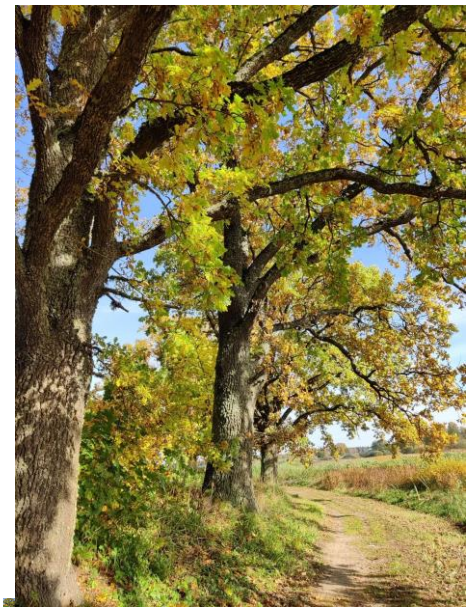

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 6.4 Tamm talvel

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 7. Vaatluspunkt: SEENED

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, liikumine.

Eesmärk:

- laps tutvub erinevate seeneliikidega;
- laps tunneb ära söödavad ja mittesöödavad seened;
- laps leiab ümbritsevas looduses juhendamise toel rohelise, kollase, punase värvi;
- laps rühmitab ühe sarnase tunnuse (värvus, kuju, suurus vms) järgi hulgaks;
- laps tunneb rõõmu looduses viibimisest. (Kulderknup, 2009)

Vahendid: matkakott, käpiknukk Ruudi, lamineeritud pildid, luubid, ämbrid, seenenuga, kollane ja punane nöör.

Tegevuse käik: hommikuringis õpetaja teavitab lapsi, et täna ootab meid ees põnev metsaretk.

Õpetaja loeb salmi, sina kuula ja arva ära, mis see on?

Salm: „Õnneseen."

Olen väike õnneseen (iseennast kallistada),
kasvan roosa vahu sees (tõusta kikivarvukile, käed tõsta üles),
kübar on mul kollane (käed panna pea peale mütsiks),
seljas täpikleidike (sõrmedega teha käe peale täppe). (Luke, 2018, lk 13)

Õpetaja ütleb lastele: *„Läheme vaatame, kas kohtame selliseid seeni õpperajal."* Orav mõtleb: *„Äkki peaks õpperajale võtma kaasa korvi ja seenenoa, mille otsas on väike hari?"* (Casta & Mossberg, 2017, lk 62-63). Seenenoaga saab ettevaatlikult maapinna lähedalt seenejala ära lõigata, kui nuga kaasas pole võib seeni korjata samamoodi kui lilli ja kui seen on pealt okstest, lehtedest must, saab harjaga seene puhtaks pühkida (Casta & Mossberg, 2017, lk 139).

Liikudes õpperajal orav Ruudiga, jõuame teeäärsesse metsa. Orav küsib: „*Lapsed teate, kus need seened kasvavad?"* Seened kasvavad metsas, sambla sees (sammaldunud kuusikutes) (Casta & Mossberg, 2017, lk 152-153) ja et neid leida, tuleb olla tähelepanelik,

ta võib ka sambla alla peitu jääda. Leides seene, *„Ära seda sambla seest ülesse tõmba, vaid see tuleb seenenoaga ettevaatlikult jalalt ära lõigata”* (Mesimumm, 2014, lk 14-15).

Õpetaja näitab kukeseene pilti (Tomingas, 2009) osutades seene erinevatele osadele: seenejalg ja kübar. Kasvamiseks vajavad taimed vett. Selleks, et seen kasvaks, vajab ka tema vett. Seen kasvab pehme sambla sees. *„Mis värvi on sammal?”* küsib orav. Lapsed vastavad, roheline. Aga mis värvi on kukeseen? Lapsed nimetavad kukeseene värvust. Orav lisab, et kukeseen on sama kollane kui päike.

Orav räägib lastele*: „Metsas kasvab üks iluduskuninganna, punane kärbseseen*.” Tal on punane kübar ja millel on valged helbed (valge kelme jäänused, mis algul ümbritseb kogu seent) (Casta & Mossberg, 2017, lk 164-165) *ning seisab valge jala peal”.* Õpetaja selgitab lastele: *„Igat seent ei tohi süüa, sest mõned seened sisaldavad mürki.”* (Tammjärv, 2014, lk 29). Koos vaadatakse kärbseseene pilti, nimetatakse seene värvust ja osi.

Mäng: „Leia seenele õiget värvi supipott.” (Omalooming)
Mäng toimub lõkkeplatsil. Maha asetatud läbisegi lamineeritud kukeseene ja kärbseseene pildid. Kollasest ja punasest nöörist on moodustatud supipotid.
Orav selgitab lastele: „*Metsa all hakkasid seened kasvama. Lapsed läheme seeni korjama.”* Laps korjab kuke- ja kärbseseeni korvi. Seened korjatud, suundume supipottide juurde, kus orav hakkab suppi keetma. Laps jagab korjatud seened värvi järgi pottidesse. Kollasesse supipotti asetab kukeseened ja punasesse kärbseseened.

Orav küsib laste käest: *„Kes söövad seeni?”* Minule oravale maitsevad seened. Söövad seeni putukad, seenemardikas, seeneuss, teetigu, metssiga, hiir, metskits (Ehlvest, i.a.).
Seened on rühmitatud hulkadeks, nimetame õpetajaga koos seene nime ja mis värvi on seen. Loendame koos seeni. Orav Ruudi aitab lastel võrrelda: suurem-väiksem.

Jalutame matkarajale seeneretkele. Seeneretkel leiavad lapsed kukeseene sambla seest ja kaugelt jääb silma iluduskuninganna kärbseseen. Leitud seened asetame korvi ja võtame lasteaeda kaasa, et teha seenenäitus.

Liikumismängu: „Maitseb ei maitse."

Orav selgitab mängu reegleid.

Lapsed on seened ja kõnnivad (jooksevad) ringi. Kui õpetaja tõstab käe, sahistiga sahistades öeldes*: „Kärbseseen, jäävad lapsed seisma ja kükitavad."* Kui ütleb: „*Kukeseen, võivad lapsed edasi kõndida (joosta)."*

Mida saime teada?

Saime teada, et metsas sambla sees kasvab erinevaid seeni, söögiseened ja mürgiseened. Lapsed õppisid eristama värvuse ja kuju järgi seeni. Seenel on jalg ja kübar. Seen vajab kasvamiseks vett. Peale inimeste maiustavad seeni erinevad putukad ja loomad.

Kasutatud kirjandus

Casta, S., & Mossberg, B. (2017). Sofi seeneraamat. *Sofi loodusraamat* (lk 136-170). Hea Lugu OÜ.

Ehlvest, A. (i.a.). Kes söövad seeni? *„Retk seeneriiki" abimaterial*. Tartu Keskkonnahariduse Keskus (viimati vaadatud 09.04.2023).

Kulderknup, E. (koost.) (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad.* Kirjastus Studium.

Luke, S. (2018). Õnneseen. *Head käed ja head jalad* (lk 13). Sirje Luke Helilooming OÜ.

Saluste, M. (2014). Seenele. *Mesimumm nr 104* (lk 14-15). Dolce press.

Tammjärv, U. (toim.) (2015). Loodus. *Mikside raamat* (lk 21-36). Kirjastus Varrak.

Tomingas, T. (2009). Kukeseened. *Eesti looduse pildimapp 4*. Koolibri.

Lisa 7.1-7.2 Kukeseen, kukeseened **Lisa 7.3-7.4 Kärbseseened**

Foto: Jane Kuus erakogu

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 8. Vaatluspunkt: JÄRV

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, kunst, liikumine.

Eesmärgid:

- laps oskab täiskasvanu suunamisel näidata kodukoha veekogu (järv);
- laps saab teada, kes elavad järves (kalad);
- laps tutvub mõistetega suur ja väike, märg ja kuiv, puhas ja must;
- laps tunneb rõõmu looduses liikumisest. (Kulderknup, 2009)

Vahendid: käpiknukk orav Ruudi, matkakott, lamineeritud pildid, suurendusklaasiga tops, läbipaistev plastiktops, nöör, pulgad liivale joonistamiseks.

Tegevuse käik:

Oravapoiss küsib õuealal laste käest: *„Kas te teate, kus on järv?”* Lapsed osutavad käega järve suunas. Õpetaja teeb ettepaneku minna järve äärde. Suundutakse õpperajale ja järveäärde jõudes küsib õpetaja: *„Kas järv on suur või väike?”* (Laidre & Ootsing, 2007, lk 74-75). Lapsed vastavad: *„Kas vesi on kuiv või märg?”* Lapsed vastavad: *„Vesi on märg ja mõni laps vastab, et ta käib siin ujumas.”*

Vaatame, kas vesi järves on puhas või must? Orav toob matkakotist plastiktopsi ja võtab järve sillalt vett topsi. Lapsed vaatavad, kas vesi on selge, läbipaistev või ei ole. Õpetaja valab seejärel vee suurendusklaasiga topsi ja toimub vee vaatlus uuesti. Toimub arutelu, milline on vesi topsis ja kas seda tohib juua?

Liikumismängu: „Vette-kaldale.”

Õpetaja selgitab mängureegleid lastele. Asetab liivale nööri ning ütleb lastele: *„Kummal pool on kallas ja kummal pool vesi.”* Lapsed seisavad kalda piirile.

Orav jagab käsklusi. Kui orav ütleb: *„Vette,*” peavad kõik vette hüppama. Öeldes: *„Kaldale,”* astuvad kõik kaldale tagasi.

Kes eksib, langeb mängust välja ja joonistab pulgaga liivale ringe ja tuleb mängu tagasi. Õpetaja näitab lastele mängu ette.

Kasutatud kirjandus

Kulderknup, E. (koost.). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad.* Kirjastus Studium.

Laidre, S., & Ootsing, S. (2007). Loodus. *Minu esimene entsüklopeedia* (lk 70-87). Kirjastus Valgus.

Lisa 8.1 Mooste järv

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 8.2 Mooste järv

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 8.2 Vaatluspunkt: KALA

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, kunst, liikumine.

Eesmärgid:

- laps nimetab tuntumat vee-elanikku (kala);
- laps teab, et kalad ujuvad vees;
- laps tutvub uute mõistetega uimed, lõpused;
- laps loendab asju kahe piires ja vastab küsimusele mitu on?
- laps joonistab fantaasia põhjal kala;
- laps tunneb rõõmu looduses viibimisest. (Kulderknup, 2009)

Töövahendid: käpiknukk orav Ruudi, matkakott, lamineeritud pildimaterjal, kuivatatud särg (võimalusel värske särg), puupulgad, lina.

Tegevuse käik:

Orav küsib*: „Kas te teate, kes järves elavad?”* Lapsed vastavad: *„Kalad.”* Õpetaja ütleb: *„Kõik kalad elavad vees: meres, järves või jões*" (Laidre & Ootsing, 2009, lk 134-135). Aga kas me neid näeme? *„Ei näe,”* vastavad lapsed. Orav ütleb: *„Kalad on sügaval järvepõhjas.”* Järvede kallastel, vee peal ja vee all käib (kihab) elu, sealsed asukad arenevad ja muutuvad väga kiiresti (Laidre & Ootsing, 2009, lk 122-123).

Orav loeb: **Käemäng: „Kümme kala”** ja õpetaja näitab lastele käeliigutusi ette.
Kümme kala ämbri sees (käed üles tõsta, sõrmi näidata),
sulistavad külmas vees (keerutus koha peal, käed alla lasta, liigutada sõrmi kiiresti),
üles, alla (mõlemad käed üles, seejärel alla),
siia, sinna (käed kõrvale ja ette),
tahtsid kalad linna minna (matkida mõnusalt ujumisliigutusi). (Luke, 2018, lk 45)

Orav näitab pilti kalast, kes elab Mooste järves-särg (Tomingas, 2009). Vaatleme, millised kehaosad on kalal. Keha on piklik, pea, suu, silmad. Kala keha on kaetud soomustega. Neil ei ole liikumiseks jalgu, vaid uimed. Orav küsib laste käest: *„Kas teil on jalad?”* Lapsed loendavad ja vastavad, mitu jalga neil on.

Saba on tüüriks ja hingab lõpuste kaudu. Vaatame pildil, kus on saba ja kus asuvad lõpused (Laidre & Ootsing, 2009, lk 134-135). Orav küsib laste käest: *„Kas kala saab kuival elada?"* Õpetaja selgitab, et ilma veeta ei saa kala hingata (lõpuste abil saab kala vees hapnikku hingamiseks).

Särg toitub vees kasvavatest taimedest, ussikestes, sääsevastsetest, kalamaimudest ja väikestest tigudest. Orav võtab matkakotist kuivatatud särje (värske särg) ja näitab lastele. Toimub särje vaatlus ja korratakse kala kehaosi.

Kunst: *„Vaatasime särge ja proovime seda liivale joonistada,"* ütleb õpetaja lastele. Orav jagab lastele puupulgad ja annab juhiseid kala joonistamiseks (võimalusel otsib laps ise väikese puupulga joonistamiseks ja fantaasia põhjal joonistab kala). Õpetaja jäädvustab digivahendiga laste tehtud tööd ja paneb need Eliisi keskkonda ülesse.

Liikumismäng: „Kalad järves."

Eesmärk:

- arendada laste tähelepanu;
- oskust arvestada teiste lastega.

Orav jagab lapsed kaheks. Ühed lapsed on kalad ja teised hoiavad kinni linast (vesiroosi leht) koos õpetajaga. Lapsed, kes jooksevad ümber lina, on kalad. Kalad teevad kätega ujumisliigutusi. Lina hoidvad lapsed teevad linaga laineid. Orav hõigates märksõna *„Kurg,"* põgenevad kalad vesiroosi lehe alla (lina) peitu. Mäng kordub (Kivisalu, 2010, lk 54).

Mida saime teada?

Saime teada, et särjed elavad Mooste järves. Lapsed oskavad nimetada kala kehaosi ja tutvunud uute mõistetega (uimed, lõpused). Laps teab, millest toituvad kalad.

Kasutatud kirjandus

Kivisalu, K. (2010). Meri, meri, maa! *Vanad head õuemängud* (lk 54). Ajakirjade Kirjastus.

Kulderknup, E. (koost.) (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad.* Kirjastus Studium.

Laidre, S., & Ootsing, S. (2009). Loodus. *Minu esimene entsüklopeedia* (lk 70-87). Kirjastus Valgus.

Loodusteadusliku hariduse keskuse õpikeskkond, (2022). *Kalade üldiseloomustus. https://bio.edu.ee/loomad/Kalad/kaalgus.htm* (viimati vaadatud 04.04.2023).

Luke, S. (2018). Kümme kala. *Head käed ja head jalad* (lk 45). Sirje Luke Helilooming OÜ.

Tomingas, T. (2009). Särg. *Eesti looduse pildimapp.* Kirjastus Koolibri.

Lisa 8.2.1 Kuivatatud särg

Joonis: Jane kuus erakogu

Lisa 8.3 Vaatluspunkt: JÄRV JA KONN

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, kunst, liikumine.

Eesmärgid:

- laps nimetab tuntumat vee-elanikku (konn);
- laps teab, et konnad ujuvad vees;
- laps loendab asju nelja piires ning vastab küsimusele mitu on?;
- laps rullib pehmet paberit;
- laps tunneb rõõmu looduses viibimisest. (Kulderknup, 2009)

Töövahendid: käpiknukk orav Ruudi, matkakott, lamineeritud pildimaterjal, tööleht, mänguasjad (putukad), kleeplint, käärid, pehmed paberiribad.

Tegevuse käik:

Lapsed vaadake, siin on pikk hein ja seda nimetatakse pillirooks (Tomingas, 2007). Pilliroos või kraavi ääres võib näha konna (Tomingas, 2009). Konn on kahepaikne ja seega elavad nii vees kui ka kuival maal. Orav küsib: *„Lapsed, kas te olete näinud konna?"* Lapsed vastavad. Seejärel orav näitab pilti konnast.

Õpetaja räägib, et konna nahk on pruun või roheline, see on paljas ja kaetud limaga. Konnal on suured silmad ning ta hingab kopsude ja naha kaudu. Orav küsib laste käest: *„Kuidas konn liigub?"* Lapsed arvavad, et konn hüppab ja õpetaja lisab, et kärnkonn ei hüppa vaid roomab. Õpetaja selgitab: *„Konnal on kaks esijalga ja kaks tagajalga. Varvaste vahel on konnal lestad, mis aitavad tal ujuda. Konn liigub oma nelja jala abil. Pikkade tagajalgadega tõukab konn end edasi."* Orav küsib: „*Mitu jalga on teil lapsed*?" Loendame jalgu, üks-kaks. Loeme pildilt konna jalgu ja võrdleme. Konnal neli ja lapsel kaks jalga. Kellel on rohkem jalgu? Lapsed vastavad.
Konn on osav ujuja. Kuival maal liigub konn hüpates, tal on niiske nahk ja tunduvad seetõttu veidi libedad (Reichenstetter, 2017, lk 31).

Oma suurte silmadega uurib konn ümbrust. Nii otsib ta toitu. Õhtul suundub ta luureretkele, otsides usse, putukaid ja tigusid (Reichenstetter, 2017, lk 22-23). Õpetajal on kaasas õppevahendid (ussid, kärbsed, teokarbid) ja näitab lastele. Konn püüab

möödalendavaid putukaid oma pika limase (kleepuv) keelega (Laidre & Ootsing, 2009, lk 122-123). Orav küsib õpetaja käest: *„Kuidas ta seda toitu püüab?”* Õpetaja selgitab: *„Toitu märgates rullib konn oma keele kiirelt lahti ja saak kleepub keele külge kinni.*” (Õpetajal kaasas sünnipäeva vile, mis imiteerib konna keelt – puhudes läheb vile küljes olev rullis riba sirgeks).

Orav ütleb õpetajale: „**Teeme katse**.”
Õpetaja võtab matkakotist kleeplindi ja lõikab ribad. Lõigatud ribad annab lastele ja laseb lastel asetada need muru peale. Vaatame, mis kleepus riba külge. Lapsed tõstavad oma ribad ülesse ja vaatavad, mis külge jäi. Õpetaja selgitab, et nii konn püüabki oma kleepuva keelega toitu.

Orav palub lastel kuulata ja loeb mõistatuse.
„Mõistatus”
Hüppab väike loomake
ühelt mättalt teisele.
Vilksab ablas väike keel
putukale järele.
Orav küsib: „*Kes see on?”* (Konn). (Lillo, 2014, lk 10)

Meisterdus: „Konna keel”
Õpetaja ütleb: *„Meisterdame oma konnale keele.”*
Orav ootab meid pinkide juurde meisterdama. Orav jagab igale lapsele pehmed paberiribad ja õpetab, kuidas seda kokku rullida keeleks. Lapsed proovivad rullida paberit ja hiljem saab rühmas rullitud konnakeele lisada kunstiteosele (rühmas papptaldrik roheliseks värvitud).

Orav küsib õpetaja käest: *„Mis konnad talvel teevad?”* Talvel konnad magavad.
Kevadel konnad ärkavad talveunest ja krooksuvad kõvasti. Kuulatame, kas meie kuuleme konna krooksumist. Ei kuule. Oravapoiss ütleb: *„Meil on üks tore laul konnast.”*

Laul: „Kivil istub väike konn,” kuulame laulu.
Kivil istub väike konn

mõtleb, et ta üksi on.
Koivad välja sirutab
päikse paistel soojendab.
Aga eemal kõnnib kurg
kõht on tühi, meel on kurb.
pilliroogu ragistab
pikka nokka plagistab,
Vihuti kivilt hüppab konn
kadunud ta laiskus on
kiirelt ujub tiigivees
päästab ennast kohkunud mees.
(Kivil istub väike konn (sõnadega) - YouTube)

Orav ütleb: „*Meie kõik oleme väikesed konnad ja hüppame konna moodi."* Kõik koos hüppame ja teeme konna häält: „Krooks-krooks" ja saateks tuleb lindilt konna krooksumine (Konnade krooksumine - YouTube).

Mida saime teada?

Saime teada, kus konnad elavad ja missugune on konna välimus. Saime teada, kuidas konn liigub. Konnal on pikk kleepuv keel, millega saaki püüab. Konn toitub putukatest, ussikestest, tigudest.

Kasutatud kirjandus

Igiuni. (i.a.). Kivil istub väike konn. *Kivil istub väike konn (sõnadega) - YouTube (*viimati vaadatud 04.04.2023).

Kill, K. (i.a). *Konnade krooksumine - YouTube* (viimati vaadatud 04.04.2023).

Kulderknup, E. (koost.) (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad.* Kirjastus Studium.

Laidre, S., &. Ootsing, S. (toim.) (2009). Loomad. *Minu esimene entsüklopeedia* (lk 100-141). Kirjastus Valgus.

Lillo, M. (2014). Mõistatused. *Liisusalmidest lauamängudeni* (lk 9-11). Kirjastus Koolibri.

Loodusteadusliku hariduse keskuse õpikeskkond. (2022). Järvekonn. https://bio.edu.ee/loomad/2paiksed/RANRID2.htm (viimati vaadatud 04.04.2023).

Margna, E. (i.a). Veekonn. *Konnad teel(t).* https://konnad.elfond.ee/maaramisabi (viimati vaadatud 04.04.2023).

Reichenstetter, F. (2017). Kärnkonnade ränne. *Väike mutt ja teised uruloomad* (lk 22-23). Kirjastus Koolibri.

Tomingas, T. (2009). Konnad. *Eesti looduse pildimapp I.* Kirjastus Koolibri.

Tomingas, T. (2009). Pilliroog. *Eesti looduse pildimapp.* Kirjastus Koolibri.

Lisa 8.3.1 Konn

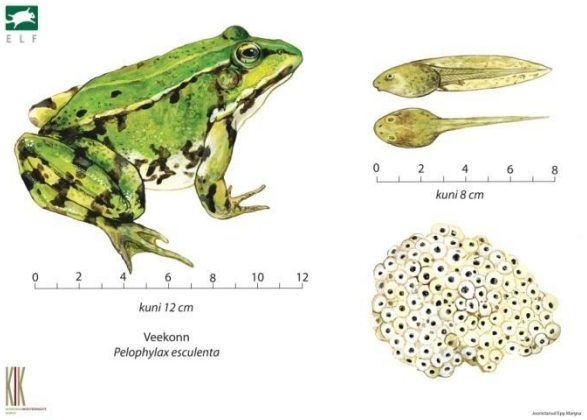

Foto: https://konnad.elfond.ee/maaramisabi

Lisa 8.3.2 Konn

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 8.3.3 Pilliroog sügisel

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 8.3.4 Pilliroog suvel

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 8.3 Vaatluspunkt: JÄRV JA TIGU

Valdkond: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, liikumine, kunst.

Eesmärgid:

- laps saab teada, kus tigu elab;
- laps tutvub teo kehaosadega;
- laps saab teada, mida tigu sööb;
- laps saab teada, kes sööb tigusid;
- laps tunneb rõõmu looduses viibimisest. (Kulderknup, 2009)

Vahendid: käpiknukk orav Ruudi, matkakott, lamineeritud pildimaterjal, luup, puupulgad, nöör.

Tegevuse käik:

Järvekaldal esitab orav lastele mõistatuse.

Mõistatus:

Ise aeglane ja paljas,

oma maja tassib seljas (tigu). (Lillo, 2014, lk 10)

Lapsed: *„Kes see võiks olla, kellest oli mõistatus?”*

Orav räägib: *„Mõned on suured ja mõned on väikesed. Kõik nad liiguvad väga aeglaselt ja kannavad oma maja kaasas. Nad elavad kuival maal ja vees.”* Lapsed mõtlevad.

Õpetaja näitab teo pilti (Tomingas, 2009). Õpetaja nimetab teo kehaosasid ja näitab, kus on teo koda (maja). Järvetigu kogub oma koja sisse õhku, et vee all hingata. Peale selle saab ta hingata ka naha kaudu (Zommer, 2017, lk 40). Tigu näeb ja tunneb lõhna. Tal on neli painduvat tundlat. Kahe pika tundla otsas asuvad silmad ja kahe lühema tundlaga nuusutab tigu toidu lõhna (Zommer, 2017, lk 42-43).

Läheme otsime koos, kas me leiame mõne teo (leidsime). Leitud teo asetame suuremale puulehele ja uurime teo koda luubiga. Vaatame, kas tigu tuleb kojast välja. Orav teatab: *„Koda on teo turvaline kodu. Linnud võivad koja katki teha ja teo nahka pista.”*

Kui tigu tuleb kojast välja, siis näeme, kuidas ta liigub edasi. Lapsed vaatavad tigu luubiga. Loendame mitu tundlat on teol.

Talvel teod magavad lehtede ja mulla all. Tõmbub oma majja ja magab kevadeni. Kevadel ilmade soojenedes poevad talvitunud teod pehmest maapinnasest välja (Tomingas, 2009). Tigude kõhud on tühjad ja nad hakkavad aktiivselt toitu otsima. Teod söövad meelsasti rohelisi taimi, seeni, marju ja puuvilju. Koduaias teeb tigu palju pahandust lehtede söömisega ja selletõttu aednikele ei meeldi teod. Teod omakorda on siilide ja teiste loomade toiduks. Meelsasti sööb mutt tigusid (Reichenstetter & Döring, 2017, lk 2-3).
Tigu liigub väga aeglaselt. Pika aia teise otsa jõudmiseks kulub teol terve päev.

Mäng: „Tigu ajab saba taga” (Kohandatud mäng)
Mängijad seisavad kolonnis, hoides ühe käega kinni pikast nöörist. Kolonn läheb liikvele ja esimene mängija ehk teo pea püüab tabada oma saba ehk viimast mängijat kolonni sabas. Seda tehes veab ta kolonni esimest otsa endaga kaasa, sest nöörist lahti lasta ei tohi. Kolonni viimane tigu püüab aga tema eest kõrvale puigelda, vedades nii kolonni oma suunas. Kui teol õnnestub saba kätte saada, läheb sabas olnud laps pea kohale ja mäng algab uuesti (Kivisalu, 2010, lk 61).

Teole meeldib elada niisketes paikades. Teol ei ole mitut jalga. Ta liigub oma ainukese suure ja lihaselise *„jala*” abil (Laidre & Ooting, 2009, lk 120-121), maha jääb limane rada, millel on neil kergem libiseda. Vihmase ilmaga on näha palju tigusid. Siis tulevad nad oma peidikust välja. Sooja ja kuiva ilmaga nad ei armasta liikuda ning peituvad siis jahedamatesse ja niiskematesse kohtadesse, et mitte ära kuivada. Poeb oma kotta ja suleb ava (Seeberg jt., 2020). *„Laseme nüüd teol toimetada edasi*,” ütleb õpetaja lastele.

Kunst:
Orav ootab meid, et joonistada liivale üks tigu. Lapsed joonistavad puupulgaga liivale teo jala (tõmbavad pika kriipsu) ja peale koja (ringjad käeliigutused). Õpetaja jäädvustab digivahendiga laste tehtud tööd ja paneb need Eliisi keskkonda ülesse.

Õppepäeva lõpetades annab õpetaja lastele võimaluse lihtsalt olla vabalt looduses ja tunnetada keskkonda. Suundume õpperajalt tagasi lasteaeda ja orav palub lastel vaadata, kas mõne roomava teoga kohtume tagasiteel.

Mida teada saime?

Saime teada, et tigu elab oma kojas. Koda kannab endaga kaasas ning mis kaitseb teda. Tal on üks limane jalg, millel edasi libiseda. Teol on tundlad nägemiseks ja haistmiseks. Ta vajab liikumiseks niiskust. Sööb aias meie maasikaid.

Kasutatud kirjandus

Kivisalu, K. (2010). Uss hammustab saba. *Vanad head õuemängud.* Ajakirjade Kirjastus.

Kulderknup, E. (koost.) (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad.* Kirjastus Studium.

Laidre, S., & Ootsing, S. (toim.) (2009). Loomad. *Minu esimene entsüklopeedia* (lk 100-104). Kirjastus Valgus.

Lillo, M. (2014) Mõistatused. *Liisusalmidest lauamängudeni* (lk 10). Kirjastus Koolibri.

Pütsepp, K. (2016). Limuste hõimkond. E-koolikott. https://eelmine.e-koolikott.ee/oppematerjal/4259-Limuste-hoimkond (viimati vaadatud 04.04.2023).

Reichenstetter, F., & Döring, H-G. (2017). Mida teeb väike mutt? *Väike mutt ja teised uruloomad* (lk 2-3). Kirjastus Koolibri.

Seeberg, H., & Reichenstetter, F. (2019). Tigu. *Siil ja teised loomad.* Kirjastus Koolibri.

Zommer, Y. (2017). Veeputukad. Teod. *Suur putukaraamat* (lk 40-43). Kirjastus Varrak.

Tomingas, T. (2009). Muud selgrootud. *Eesti looduse pildimapp I.* Kirjastus Koolibri

Veegen, A. (1997). Suured teod. *Eesti Loodus.* http://vana.loodusajakiri.ee/eesti_loodus/EL/vanaweb/9709/teod.html (viimati vaadatud 11.05.2023).

Lisa 8.3.1 Tigu

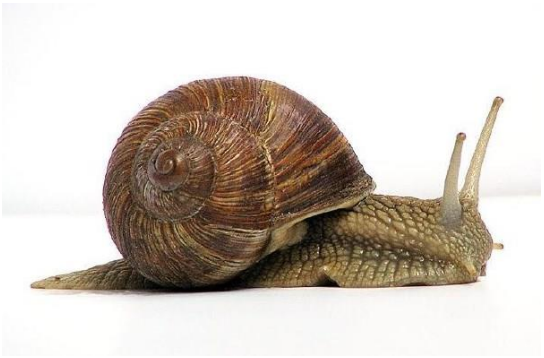

Foto: https://eelmine.e-koolikott.ee/oppematerjal/4259-Limuste-hoimkond

Lisa 8.3.2 Tigu

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 9. Vaatluspunkt: TIHANE

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, liikumine.

Eesmärk:

- laps oskab küsimuse korral nimetada tuttavat lindu ja tema kehaosi;
- laps tunneb ära tihase tema rinna kollase värvuse järgi;
- laps teab, mida tihane talvel sööb: seemneid, teri, rasva, pekki;
- laps märkab täiskasvanu juhendamisel erinevaid jälgi lumel;
- laps kuulab, matkib tihase hüüdu „tsitsi-füü, tsitsi-füü (sitsikleit-sitsikleit);
- laps loendab kolme piires;
- laps leiab esemetes erinevusi suurem/väiksem;
- laps tunneb rõõmu looduses viibimisest. (Kulderknup, 2009)

Vahendid: matkakott, käpiknukk orav Ruudi, lamineeritud pildimaterjal, ämbriga päevalilleseemned, linnumaja lasteaia õuealal.

Tegevuse käik:

Maha on sadanud valge kohev lumi. Jalutame õuealal oleva lindude söögimaja juurde, mis me isadega (isadepäeval) meisterdasime. Õpetaja räägib: *„Lindude toidukoht peaks olema katuse all, muidu saab toit märjaks ja läheb hallitama“* (Seeberg & Reihenstetter, 2020). Lindude söögimaja ripub tammepuu oksal. Lähme vaatame kas linnumaja on ka mattunud lumme.

Õpetaja ütleb: *„See on tihaste söögimaja*” ja näitab pilti tihasest, kellel on kollane kõhualune ja must pea. Vaatame tihase pilti ja kordame lastega sõnu: *„Tihane, kollane kõhualune ja must pea*.” Linnu keha katavad suled, need annavad linnule sooja. Tihane on väike linnukene, tal on kaks väikest silma ja jalga.

Õpetaja loeb luuletuse.

Luuletus: „Tihane”

Talv on käes, talv on käes (plaksuta rütmiliselt käsi),
kõikjal lumehangi näen! (Näita kätega lumehangi).
Lendab ringi linnuke (tee käega lendamise liigutusi),

otsib süüa endale (moodusta mõlema käe näppudest nokad, liiguta paremale-vasakule).
Ti-ti-ti-ti-tihane, kollane ta kõhuke (patsuta kordamööda mõlema käega vastu jalgu, tee kolm käteplaksu, patsuta kõhtu).
Lendas minu akna taha (tee käega lendamise liigutusi, pane näpuotsad kokku ja moodusta ilmade ette aken), ütles, et ta süüa tahab (moodusta mõlema käe näppudest nokad, liiguta neid lahti-kinni).
Tok-tok-tok-tok nokaga (säti parem käsi nokaks, toksi nokaga vastu vasaku käe peopesa),
õues seisab linnumaja (näita kätega pea kohal katust),
sinna teri panna vaja (tee mõlema käe näppudega puistamise liigutust).
Tip-tap, tip-tap astun m, (patsuta kordamööda mõlema käega vastu jalgu),
võtan teri kaasa ka (tipi parema käe näppudega vastu vasaku käe peopesa).
Linnule ma süüa viin (patsuta kordamööda mõlema käega vastu jalgu),
kõhu täis ta saabki nii (plaksuta rütmiliselt käsi või patsuta vastu kõhtu). (Huopolainen, 2017, lk 38)

Orav ütleb: *„Ah, tihasel on siis kollane rind."* Nüüd ma tean, et tihane on väike lind ja kollane on ta rind." Õpetaja ütleb: *„Jah, orav, tihase rind on kollane."*
Tihane elab koduaias või metsas (Seeberg & Reichenstetter, 2020) ja teda võib pikalt laulmas kuulda. Lasteaia õues on ka kuulda tihase rõõmsat laulu. Kuulame tihase laulu YouTube-st.

Tihase laul - https://bio.edu.ee/loomad/Linnud/liindex.htm

Õpetaja: *„Vaadake lapsed, tamme all on palju väikesi jälgi. Kelle jäljed need on?"* Õpetajal kaasas pilt linnu jälgedest. Vaatame lastega jälgi ja arutame, kas need võivad olla tihase jäljed. Lapsed arvavad, et need võivad olla linnu jäljed, kes on lumelt toitu otsinud. Õpetaja ütleb: *„Aga vaadake lumel on veel ühed suuremad jäljed." Ei tea, kelle omad need küll on?"* Orav ütleb: *„Mina tean. Need on minu jäljed."* Õpetaja näitab pilti orava jälgedest. Vaatame lastega jälgi ja võrdleme, kellel on suuremad jäljed. „*Orav, mida sina siin tegid?"* küsib õpetaja. Orav vastab: *„Mina maiustan ka seemnetega."* Kaasas on meil päevalilleseemned, (Seeberg & Reichenstetter, 2020) mis tihastele hästi maitsevad. Vaatame päevalilleseemneid. Õpetaja paneb linnumajja seemneid, et linnud saaksid sööma tulla.

Õpetaja ütleb: *„Läheme siit natukene kaugemale ja vaatame, kas tuleb mõni tihane sööma?”*
Orav Ruudi tahab ka teada, millised on tihased. Õpetaja ütleb: *„Oleme hästi vaikselt.”* Lapsed vaadake, tihased tulidki sööma, kellel on kollane kõhualune.
Tal on kõht tühi ja tahab seemneid nokkida. Loendame, mitu tihast on söögimajas. Lapsed loendavad ja saavad kokku kolm tihast.

Õpetaja küsib: „*Kas meie ka saame jälgi lumele teha? Proovime meie ka kõndida lumel nagu tihased,”* ütleb orav. Lapsed kõnnivad lumel ja vaatavad oma jälgi. Vaatleme ja võrdleme laste ja õpetaja jalajälgi. Suur ja väike jalajälg.

Liikumismäng „Linnukesed ja kass”
Eesmärk:

- tähelepanu ja reageerimiskiiruse arendamine.

Lapsed on linnud ja imiteerivad linnulendu. Orav küsib: *„Lapsed, kes soovib olla kass?”* Linnud lendavad ja kui orav teeb tšuk-tšuk-tsuk tuleb kass ja proovib linde kätte saada. Kelle kass on kinni püüdnud (linnu), on järgmine kass. Mäng kordub.

Kunstitegevus rühmas: maalimine *„Tihane”*

Mida saime teada?
Saime teada, missugune näeb välja tihane. Tihase keha katavad suled, mis annavad talle sooja. Talvel on lindudel raske toitu kätte saada, seepärast inimesed panevad linnumajadesse lindudele toitu. Lapsed said teada, mida linnud söövad. Võrdlesime linnu ja orava jälgi. Saime teada, et oraval on suuremad jäljed kui linnul. Lapsed loendasid, et söögimajja tuli sööma kolm lindu.

Kasutatud kirjandus
Huopolainen, K. (2017). Tihane ja leevike. *Näpumängud ja rütmisalmid* (lk 38). Koolibri.
Kulderknup, E. (koost.). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad.* Kirjastus Studium.
Liis, T. (i.a.). Lindude talveelu. Nõva kool – jutukesed lindudest.

https://eestilapsed.ee/nova-kool-jutustused-lindudest/ (viimati vaadatud 05.04.2023).
Saluri, R. (1981). Tihased. *Linnud* (lk 32-33). „Eesti Raamat".
Seeberg, H., & Reichenstetter, F. (2020). Tihane. *Tihane ja teised linnud*. Kirjatus Koolibri.
Tomingas, T. (2009). Linnud. *Eesti looduse pildimapp II*. Kirjastus Koolibri.
Õppefilm *„Jänku Juss aitab rasvatihast"*.
https://www.youtube.com/watch?v=STt0WvCgB98 (viimati vaadatud 03.04.2023).

Lisa 9.1 Rasvatihane

Joonis: Jane Kuus erakogu

Lisa 9.2 Päevalilleseemned koores

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 9.3 Linnumaja talvel

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 10. Vaatluspunkt: VÕILILL JA MESILANE

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, liikumine, kunst.

Eesmärk:

- laps märkab nähtusi ja muutusi looduses;
- laps tunneb pildilt ära võilille;
- laps nimetab võilille osasid – õis, leht, vars;
- laps oskab nimetada võilille õie ja lehe värvust;
- laps tutvub mõistega ring;
- laps saab teada, et võilill kasvab mullas ja kasvamiseks vajab vett ja päikest;
- laps tunneb ära mesilase;
- laps teab, et mesilased teevad mett;
- laps tunneb rõõmu looduses liikumisest. (Kulderknup, 2009)

Vahendid: käpiknukk orav Ruudi, matkakott, lamineeritud pildimaterjal, lamineeritud mesilased, kollane pael.

Tegevuse käik:

Otsima läheme kuldkollaseid õisi. Õpetaja näitab lastele pilti „võilill“ (Tomingas, 2010). Orav Ruudi tahab ka leida kollast võilille. Suundume õpperajale kuldkollast lille otsima. Orav: „*Oi, milline ilus kollane lill siin kasvab, mis selle lille nimi on?”* Laps näeb võilille*: ”See on võilill.”* Orav: *„Ah see ongi võilill.”* Õpetaja kükitab ja näitab võilille. Mulla sees on võilille juured. Võilill kasvab mulla sees ja pistab oma väikese võrse mullast välja valguse poole (Laidre & Ootsing, 2009, lk 150-151).

Ilmuvad siksakilised rohelised lehed. Sirguma hakkab vars ja võilille õis. Orav Ruudi kordab: *„See on leht.*” Lapsed kordavad: *„See on leht.”* Õpetaja näitab, et see on võilille roheline leht. Siis korratakse koos lastega. Õpetaja: *„See on võilille vars.”* Orav ja lapsed kordavad koos: *„Võilille vars.“* Varre küljes on võilille õis. Õis on kollane ja ümmargune nagu päike. Orav: *„See siis on võilille õis.” „Jah, see on võilille õis,”* ütleb õpetaja. Õpetaja küsib lastelt: *„Mis see on?”* (õis), osutab varrele (vars), osutab lehele (leht). Õpetaja nopib võilille ja annab oravale ning lastele nuusutada. Orav: *„Oi, kui hea lõhn.”*

Kõik saavad võilille õit nuusutada. Jalutame edasi ja vaatame, kas leiame veel võililli. Teel tuletatakse meelde võilille õit, vart, lehte. Õpetaja loeb lastele luuletuse kaks esimest rida.

Orav küsib: *„Õpetaja, kas sa oskad võilille pärga punuda?”* Et võilille pärga saaks punuda, palub õpetaja tuua igal lapsel kaks võilille õit. Iga laps toob kaks pika varrega võilille. Õpetaja punub pärja oravale ja paneb talle pähe. Orav küsib laste käest: *„Kas ma olen ilus?”* Õpetaja loeb lastele luuletuse.

Luuletus: „Võilill”
Oi kui palju murul väikseid
lillekesi nagu päikseid.
Põimid nendest pärja pähe,
enam puhtaks käed ei lähe. (Mänd, 2006, lk 4)

Orav küsib: *„Lapsed, kas teie käed said ka mustaks?*” Õpetaja näitab oma käsi ja seletab, et võilill võib määrida käsi ja riideid, sest tal tuleb varre seest võilille piima (mahla) (Tomingas, 2010). Vaadeldakse võilille vart ja varre otsast tulevat piima.

Vaatame, kas me leiame nupus võilille. Õpetaja jutustab, et kui päike ei paista, või sajab vihma, siis paneb võilill oma õie peitu. Peale õitsemist tuleb õie asemele valge seemnepall Tomingas, 2010). Tugev tuul puhub need valged seemnepallid laiali ja seemned lendlevad õhus kui valged tähekesed.

Orav loeb: **Näpu ja käemäng: „Kevad on käes!”**
Linnuke laulab, linnuke laulab (parema käega, seejärel vasaku käega noka näitamine).
Kevad on käes, kevad on käes! (Mõlema käega päikese kujutamine).
Konnakene krooksub, konnakene krooksub (parema käe rusikaga vasaku käe pihule neli puudutust).
Kevad on käes, kevad on käes! (Mõlema käega päikese kujutamine).
Kellukene heliseb, kellukene heliseb (kujutada kätega lilleõie avanemist, liigutada õit vasakule-paremale).
Kevad on käes, kevad on käes! (Mõlema käega päikese kujutamine). (Luke, 2019, lk 20)

Õpetaja juhib laste tähelepanu: *„Kas te näete ka mõnda mesilast võililleõiel?”* Orav küsib laste käest: *„Kas te teate, missugune on mesilane*?” Õpetaja näitab pilti mesilasest (Tomingas, 2009) (Laidre & Ootsing, 2009, lk 114). Toimub pildi vaatlus. Kui esimesed kevadlilled õide puhkevad, hakkavad mesilased õielt õiele lendama ja nektarit koguma (Seeberg & Reichenstetter, 2020), millest mesilane valmistab mett (Laidre & Ootsing, 2009, lk 150-151).

Mesilasel on tiivad, millega saab kiiresti lennata. Peas on tundlad, et ta saaks maitsta magusat, mis on õie peal ja kompida. Londitaoline keel nektari imemiseks õie seest. Jalgade küljes on väikesed karvakesed, mis pühivad õietolmu korvi (Taylor, 2011, lk 8). Mesilasel on nõel, millega ta saab nõelata, et ennast kaitsta, kui temale liiga tehakse. „*Kas me nägime mõnda mesilast võilillel?“* küsib õpetaja.

Läheme vaatama, mida mesilased meemajas teevad. Suundume meemajja mesilasi vaatama. Mesilastarus on igal mesilasel oma koht ja peab tegema mingit kindlat tööd (Laidre & Ootsing, 2009, lk 116-117).
„Meemajas me näeme, et mesilased elavad tarus ja see on nende kodu,” räägib õpetaja. Tarus on meekärjed, kuhu mesilane toob oma korjatud mee. Mesilane töötab siin oma mee ümber ja paneb mee siia kärje sisse (Butterfield, 2019). Kui kõik kärjed on mett täis, kaanetavad mesilased need kärjed kinni ja siis võib mesinik kärjed välja võtta. Mesinik vurritab mee kärgedest välja ja paneb purki ning meie saame mett mesiniku käest osta.

Lähme vaatame, kuidas mesilased töötavad tarus (Mooste).
Mesilaste vaatlus Mooste meemajas.
Õpetaja avab mesitaru kinnikaetud akna. Lapsed saavad vaadata kuidas mesilased toimetavad mesitarus. Õpetaja räägib: *„Mesilased elavad peredena mesitarus nagu laps kasvab koos ema, isa, õe ja vennaga omas kodus. Igal perel on mesilasema, kes on suurem kui ülejäänud mesilased. Tema muneb mune. Vaatame, kas leiame ülesse emamesilase, kelle peal on valge täpp?”* (Valge täpp on 2021 aastal sündinud ema värv, rahvusvaheline kokkulepe) Orav: *„Kas teate lapsed, milline on valge värv?”* Õpetaja näitab lastele valget paberit. Vaatlus, valge täpiga mesilase otsimine.

Õpetaja räägib: *„Emased töömesilased töötavad kogu aeg. Nemad ei mune. Isamesilased (ehk lesed) ei tööta. Nende ainus ülesanne on mesilasemaga hästi läbi saada (paarituda).*" (Laidre & Ootsing, 2009, lk 116-117)

Mäng: „Mesilane võilillel"

Õpetaja moodustab kollasest nöörist ringi murule, see on mesitaru. Lapsed on väikesed mesilased ja lendavad. Kui õpetaja sahistab tamburiiniga, siis hakkab vihma sadama ja mesilased lendavad tarru, kollase ringi sisse. Õpetaja sahistab tamburiini, päike hakkab paistma, mesilased lendavad tarust välja mett korjama. Mäng kordub.

Kunst: „Võilill"

Jalutame lasteaia õuele, kus toimub kunstitegevus. Lapsed õpivad kahvliga tegema joonistuspaberile kollaseid võililli (guašš värv). Näpuvärvidega joonistavad muru (varred, lehed).

Mida saime teada?

Võilill on kollast värvi, tema lehed on siksakilised ja ta eritab piima, mis määrib käed ära. Toitu saab võilill mullast. Võililledest saab pärga punuda. Tuul puhub võilille seemned laiali, millest kasvavad uued võililled. Mesilased imevad võilille õitest nektarit ja valmistavad sellest mett. Lapsed nägid, kus elavad mesilased ja kuidas nad toimetasid mesitarus.

Kasutatud kirjandus

Adojaan, K., Sarapuu, T., Amos, T., Feldmann, T., Kase, K., Looga, A. & Pedaste, M. (2005). https://bio.edu.ee/taimed/oistaim/voilill2.htm (viimati vaadatud 09.04.2023).

Butterfield, A. (2019). Siin sumiseb! Limited, D. (koost.). Kirjastus Koolibri.

Kulderknup, E. (koost.) (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad.* Kirjastus Studium.

Laidre, S., & Ootsing, S. (toim.) (2009). *Minu esimene entsüklopeedia* (lk 100-157). Valgus.

Luke, S. (2019). Kevad on käes! *Pisikene käsi* (lk 20). Sirje Luke Helilooming OÜ.

Mänd, H. (2006). Võilill. *Metsalilled* (lk 4). Tiritamm.

Seeberg, H., & Reichenstetter, F. (2020). Mesilane. *Siil ja teised loomad.* Kirjastus Koolibri

Taylor, B. (2011). Meemesilase pesa. *Loomade kodud* (lk 8-9). Kirjastus Koolibri.

Tomingas, T. (2009). Koduloomad. *Eesti looduse pildimapp I*. Kirjastus Koolibri.

Tomingas, T. (2010). Rohttaimed. *Eesti looduse pildimapp*. Kirjastus Koolibri.

Lisa 10.1 Võililled

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 11. Vaatluspunkt: POKUD

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, liikumine, kunst.

Eesmärgid:

- laps saab teada, kes on pokud ja kus nad kasvavad;
- laps saab teada uued mõisted – mätas, kare;
- laps loendab pokusid;
- laps saab teada, et pokusid tuleb hoida;
- laps oskab vastata õpetaja küsimustele;
- laps tunneb rõõmu looduses viibimisest. (Kulderknup, 2009)

Vahendid: käpiknukk orav Ruudi, matkakott, lamineeritud pildimaterjal, siledad kivid, viltpliiatsid.

Eelnev tegevus:

Annan teada lapsevanematele, et toimub õppekäik luhale ja soovituslik on lapsele jalga panna kummikud.

Tegevuse käik:

Täna läheme õpperajale vaatama kummalisi mättaid, keda kutsutakse pokudeks. Pokude nimetus tuleb muinasjutu raamatust. Pokud on taimed ja nende nimi on hellitusnimi.
Orav on uudishimulik, kus need pokud ikkagi kasvavad. Suundutakse õpperajale otsima, kus on need huvitavad mättad. Peatume kraavi ääres ja vaatame, kuidas vesi voolab ning orav märkab kummalisi mättaid. Õpetaja küsib laste käest: *„Kas need võiksid olla pokud?”* Orav teeb ettepaneku minna neid heinamaale vaatama.

Jõudes mätaste juurde näitab õpetaja pilti pokudest ja küsib laste käest: „*Kas need on samasugused kui pildil*?” Vaatame pokusid lähemalt ja näeme, et neid kasvab siin palju külg-külje kõrval ja nad on mätta kujuga. Katsume loendada, kui palju neid siin on? „*Oi, neid on siin palju,*” ütleb orav. Lapsed loevad niipalju, kui oskavad. Õpetaja: *„Lapsed vaatame pokusid lähemalt.” „Lapsed, mis värvi on pokud?”* küsib õpetaja ja orav aitab lapsi värvuse nimetamisel. Pokude pead on rohelist värvi ja neil on pikad karedad juuksed.

Neid pikki karedaid juukseid kutsutakse lehtedeks. Lapsed kordavad orava järgi sõnu – *juuksed, karedad ja lehed*. Orav lubab lastel lehti katsuda, kuid õpetaja tuletab lastele meelde: *„Poku lehed on karedad."* Lapsed vaatavad ja katsuvad poku juukseid. Õpetaja räägib: *„Pokud armastavad elada sõbralikult koos putukate ja ämblikega, kes elavad poku põues."*

Lapsed, räägin teile loo.
Sõbralikult elasid koos pokud niiskel ja märjal niidul. Mõnus oli neil elada kui varbad olid kogu aeg niiskes mullas. Ühel päeval märkasid, et varbad ei olnud enam niisked ja muld hakkas kuivama. See pani poku jalatallad kihelema. Pokud otsustasid minna üheskoos rändama, et leida endale uus elukoht. Nii jõudsid pokud siia kraavi kaldale, kus on niiske muld, mis sobib nende varvastele (Valter, 2006, lk 5).

Suundume koos õpperajale pinkide juurde, kus ootab meid orav, kellega koos joonistame kivile oma poku.

Kunst:
Laps joonistab kivile viltpliiatsiga poku näo (silmad, nina, suu) ja juuksed.

Mäng: „Poku ja putukad" (Omalooming)
Eesmärk:

- tähelepanu ja kiiruse arendamine.

Mängu käik:
Õpetaja teeb nöörist ringi, mille sees elab poku. Lapsed on väikesed putukad ja lendavad ringi Orava hüüde peale: „*Vihma hakkas sadama!"* lendavad putukad poku juurde ringi sisse. Mäng kordub.

Rühmas loeme E. Valteri jutte ja saame teada pokude tegemistest.

Mida saime teada?

Saime teada, missugused on pokud. Pokudel on pikad, karedad juuksed ja nad vajavad kasvamiseks niisket pinnast. Pokud on eemalt vaadates nagu väiksed mättad üksteise kõrval.

Kasutatud kirjandus

Kindlam, R. (2020). Pokude loendamine on turvaline. https://issuu.com/estonianlife/docs/eestieluno18may8/s/10519863. Eesti Elu (viimati vaadatud 09.04.2023).

Kulderknup, E. (koost.) (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad.* Kirjastus Studium.

Läänelaid, A. (i.a.). Pokud – kes nad siis ikkagi on? http://vana.loodusajakiri.ee/eesti_loodus/EL/vanaweb/9804/pokud.html (viimati vaadatud 11.05.2023).

Valter, E. (2006). *Pokuraamat.* Trükk: OÜ Greif.

Lisa 11.1 Pokud suvel

Foto: https://opleht.ee/2020/04/loodus-kutsub-kevadine-pokuloendus-on-alanud/

Lisa 11.2 Pokud talvel

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 11.3 Poku

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 12. Vaatluspunkt: OJA JA PART

Valdkonnad: mina ja keskkond, keel ja kõne, matemaatika, kunst, liikumine.

Eesmärgid:

- laps kuulab vaikselt looduse hääli;
- laps määrab kindlaks õpetaja abiga oja voolu suuna;
- uus mõiste vulin;
- laps tutvub sinikael-pardi tunnustega;
- laps saab teada, kus elavad pardid ja millest nad toituvad;
- laps suhtub ümbritsevasse keskkonda hoolivalt;
- laps tunneb rõõmu looduses liikumisest. (Kulderknup, 2009)

Töövahendid: matkakott, käpiknukk orav Ruudi, lamineeritud pildimaterjal, joonistuspaber A3, kiiresti kuivav liim, käärid, käpiknukk orav, hari, ämber, suled.

Tegevuse käik:

Õpetaja: *„Lapsed, kas me lompi näeme mänguväljakul?”* Vaatame, kas näeme lompi. *„Lomp on väike veekogu ja lompide vesi ei voola,”* räägib õpetaja. Orav ütleb: *„Täna suundume õpperajale, kus on imepisike nire-oja, lähme vaatame, kus see nire-oja asub.“* (Laidre & Ootsing, 2009, lk 74-75) Oja vaatlus toimub sillalt.

Jõudes oja äärde, peatume ja oleme vaikselt. Kuulatame, mis hääli me kuuleme looduses. Lapsed kuulavad ja nimetavad, mis hääli nad kuulevad. Orav küsib: *„Kas te kuulsite, kuidas oja vuliseb vul-vul-vul?”* Kordame koos vee vulina häält. Õpetaja kutsub lapsed sillale ja vaatame koos, kuidas oja voolab. Aga lapsed: *”Kuhu poole see vesi voolab?”* Kuidas me saame teada selle vee voolu suuna?

Orav annab lastele heina ja palub see vette visata ning vaadata, kuhu poole hein liigub. Näeme, et hein liigub koos veega edasi kaugemale. Õpetaja selgitab: *„Oja saab alguse Mooste järvest ja näitame käega, kus on Mooste järv.”* Mooste järvest saab alguse oja. Ojas vesi voolab sõidutee alt läbi ja viib vee Ahja jõkke, sinna, kus meie visatud hein liikus. Vesi viis meie heina ära ja kuulame veelkord veevulinat.

Kunst: „Looduspilt"

Orav teeb ettepaneku teha üks ühine looduspilt ojast ja taimedest, mis oja ääres kasvavad. Õpetaja asetab maapinnale joonistuspaberi A3, kuhu on eelnevalt peale kleebitud oja. Oravaga suunduvad lapsed otsima looduslikke materjale looduspildi valmistamiseks.

Orav räägib lastele: *„Oja kaldal elavad veelinnud sinikael-pardid."* Sinikael-part on kõige tavalisem veelind. Ta on kodupardi moodi (Saluri, 1981, lk 39). Õpetaja näitab pilti sinikael-pardist (Tomingas, 2009). Isalinnud on uhkemad kui emalinnud. Isaspardi tunneme ära tema rohelise pea ja kollase noka ning musta saba järgi. Emapart on pruun ja nokk on oranžikas. Pardi nokk on seest nagu juuksehari. Part laseb vee nokast läbi voolata ja toit jääb tihedate nokaliistakute taha kinni (võib näidata harja, et lapsed saaksid aru, mis tähendab taha kinni).

Teeme katse

Lapsed võtavad heina ja panevad veega täidetud ämbrisse. Õpetaja valab vee harjale ja vaatame, mis harja peale jäi. Nii on ka pardi nokaga. Vesi jookseb läbi ja toit jääb suhu.

Linnud on ainsad sulgedega loomad. Suled hoiavad linde sooja ja kuivana. Suled on kerged ja nende eriline kuju aitab lindudel lennata. Paljud veelinnud eristavad rasvast vedelikku, mida nad määrivad oma sulgedele, et need oleksid veekindlad (Zommer, 2019, lk 10-11).

Orav jagab lastele suled (poest ostetud suled). Toimub sule vaatlus ja kompimine, peopesalt sule puhumine.

Pardid söövad heina, seemneid, juurikaid, veeputukaid ja usse. Toitu püüab madalast veest. On ka selliseid parte, kes oskavad sukelduda ja võivad vee all ujuda ja sealt toitu otsida. Pardil aitavad ujuda ujulestad. Pesa teevad maapinnale (Zommer, 2019, lk 10-11).
Emalind muneb munad ja katab need udusulgedega kinni. Kui pojad on muna seest väljas, viib ema nad kohe ujuma.

Orav loeb**: Käemäng „Pardike"** ja lapsed teevad käeliigutusi kaasa.

Uterdades, paterdades (matkida koha peal pardi liikumist, käed kõrval, käelabasid liigutada),
prääks, prääks, prääksudes (näidata kätega pardi nokka, kujutada prääksumist),
noka vette pistab ruttu (kummardada, kätega põrandat puudutada),
ja siis sulpsti vete kukub (kükitada),
parti ei pea aitama (tõuta püsti),
tema oskab ujuda (matkida ujumist),
prääks, prääks (näidata kätega pardi nokka, kujutada prääksumist). (Luke, 2018, lk 47)

Kas me täna selliseid linde oleme näinud? Orav teeb ettepaneku jalutada mööda õpperada edasi ja vaatame, kas näeme mõnda parti kõrkjates.
Sellel korral ei kohanud parte.
Kuulame pardi häält digiseadme abil.
https://www.loodusheli.ee/ET/loomaliigid/linnud/taxonid=299&speciesid=401

Mida saime teada?

Kuulasime looduse hääli, veevulinat. Katse abil õppisime vee suunda määrama. Tutvusime sinikael-pardiga, tema iseloomulike tunnustega, toitumisega. Katse abil nägime kuidas part võtab veest toitu ja toidu kätte saab. Kunstitegevusena tegime looduspildi ja tundsime rõõmu looduses liikumisest.

Kasutatud kirjandus

Kulderknup, E. (koost.) (2009). *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad.* Kirjastus Studium.
Laider, S., & Ootsing, S. (toim.) (2009). Loodus. *Minu esimene entsüklopeedia* (lk 70-87). *Valgus.*
Luke, S. (2018). Pardike. *Head käed ja head jalad* (lk 47). Helilooming OÜ.
Saluri, R. (1981). Sinikael-part. *Linnud* (lk 38-39). Kirjastus „Eesti raamat."
Tomingas, T., (2009). Linnud. *Eesti looduse pildimapp II*. Kirjastus Koolibri.
TÜ Loodusmuuseum (2016). Sinikael-part.
https://www.loodusheli.ee/ET/loomaliigid/linnud/taxonid=299&speciesid=401 (viimati vaadatud 11.05.2023).
Zommer, Y. (2019). *Suur linnuraamat* (lk 10-11). Kirjastus Varrak.

Lisa 12.1 Oja sügisel **Lisa 12.2 Oja talvel** **Lisa 12.3 Oja kevadel**

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 12.4 Part

Foto: Jane Kuus erakogu

Lisa 13. Vaatluspunkt: LÕKKEPLATS

Foto: Jane Kuus erakogu